

SPOREN ONDER HET MAAIVELD

OPGRAVINGEN IN ALKMAAR EN KOEDIJK TUSSEN 2001 EN 2007

door:

Nancy de Jong-Lambregts

Peter Bitter

Rob Roedema

Lisette Verspay-Frank

met bijdragen van Karin Beemster en Sjaak Waterlander

Uitgave van de afdeling Monumentenzorg en Archeologie van de Gemeente Alkmaar

Vormgeving en omslagontwerp:

M. van Schaik

Druk:

Gemeente Alkmaar

Oplage:

150

© 2009 Gemeente Alkmaar

Een uitgave in de reeks

Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie

RAMA 14

ISBN 978-90-806077-8-1

Alle rechten worden voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

	Woord vooraf	5
	<i>Luuk Veneman</i>	
1	Wonen aan het Hofplein (01-03HOF)	7
	<i>Peter Bitter en Lisette Verspay-Frank</i>	
	1.1 Inleiding	8
	1.2 Historische achtergrond	9
	1.3 Het archeologisch onderzoek	10
	Bijlage 1 - Sporenlijst	11
	Bijlage 2 - Catalogus	13
2	Een brandweerkazerne op een terp (06KRKL)	15
	<i>Nancy de Jong-Lambregts en Rob Roedema</i>	
	<i>met een bijdrage van Karin Beemster</i>	
	2.1 Inleiding	16
	2.2 Historische achtergrond	17
	2.3 Het archeologisch onderzoek	19
	2.4 Vondsten	23
	Bijlage 1 - Catalogus	27
	Bijlage 2 - Sporenlijst	28
	Bijlage 3 - Profielen	32
	Bijlage 4 - Vondstenlijst	34
	Bijlage 5 - Leervondsten	36
	Bijlage 6 - Tellijsten	37
3	Ontdekkingen aan de Bloemstraat (06BLO)	39
	<i>Nancy de Jong-Lambregts en Rob Roedema</i>	
	<i>met bijdragen van Karin Beemster, Lisette Verspay-Frank en Sjaak Waterlander</i>	
	3.1 Inleiding	40
	3.2 Historische achtergrond	41
	3.3 Het archeologisch onderzoek	42
	Bijlage 1 - Vondstenmateriaal	47
	Bijlage 2 - Vondstenlijsten en tellijsten	54
	Bijlage 3 - Overzicht vondsten	67
	Bijlage 4 - Dendrochronologisch rapport	70
	Bijlage 5 - Botmateriaal	71
	Bijlage 6 - Leervondsten	71
	Bijlage 6 - Catalogus	92
	Bijlage 8 - Profielen	100
	Bijlage 9 - Periodisering	104
4	Ritsevoort nader bekeken (06RTV)	111
	<i>Nancy de Jong-Lambregts</i>	
	4.1 Inleiding	112
	4.2 Historische en archeologische achtergrond	113
	4.3 De opgraving	114
	Bijlage 1 - Sporenlijst	115
	Bijlage 2 - Catalogus	115
	Bijlage 3 - Profielen en coupes	116
5	Kleinschalig onderzoek aan de Laar (07LAA)	121
	<i>Lisette Verspay-Frank, Peter Bitter en Nancy de Jong-Lambregts</i>	
	5.1 Inleiding	122
	5.2 Historisch en archeologisch onderzoek	122
		131
	Bijlage 1 - Periodisering	133
	Bijlage 2 - Sporen	136
	Bijlage 3 - Vondstenlijst	137
	Bijlage 4 - Leervondsten	141
	Bijlage 5 - Dendrochronologisch rapport	142

WOORD VOORAF

Het voor u liggende boekwerk omvat een bundeling van een zestal opgravingen die binnen het grondgebied van de gemeente Alkmaar zijn uitgevoerd in de periode 2001 tot 2007. Deze onderzoeken zijn zeer verschillend van aard en locatie en bieden een gevarieerde kijk op het Alkmaarse en Koedijkse bodemarchief.

De gedane vondsten leveren antwoorden op reeds lang bestaande vragen. In sommige gevallen werden bestaande vermoedens over de ontwikkelingsgeschiedenis bevestigd maar regelmatig leidden ze tot een andere kijk op de ontwikkeling van Alkmaar en omgeving.

De hoge dynamiek van de laatste decennia binnen de stad Alkmaar maakt dat het bodemarchief regelmatig onderwerp van onderzoek is. Uit het feit dat dit het voorwoord bij RAMA 14 is mag geconcludeerd worden dat de gemeente Alkmaar er veelal in geslaagd is om archeologisch onderzoek in deze dynamiek een plaats te geven. Een opgraving is dan de enige manier om de kennis te vergroten en voor toekomstige generaties beschikbaar te maken. Dit proces is niet compleet zonder dat de resultaten gepubliceerd worden. Wij proberen dit dan ook steeds zo toegankelijk mogelijk te doen.

Zo treft u een verslag van een opgraving van een terp in Koedijk. De ontstaansgeschiedenis van Koedijk is nog veel minder uitgebreid onderzocht dan die van Alkmaar, zodat dit onderzoek relatief veel bijdraagt aan de kennis over dit dorp.

De overige vijf verslagen betreffen binnenstedelijke opgravingen in Alkmaar. Een voormalig kloosterterrein aan het Hofplein is in twee campagnes onderzocht, een bijzondere en grote vondst leren schoenen in de Bloemstraat, een kleine opgraving aan de oostzijde van het Rits-evoort en onderzoek aan de Laat 50 levert interessante nieuwe kennis op over de ontwikkeling van dit deel van de stad in de 15e eeuw.

Behalve over veel voorkomende aardewerk vondsten treft u dan ook veel lezenswaardig materiaal over de geologie, stads- en dorps ontwikkeling, leer en de waterhuishouding in de stad.

Ik wens u veel leesplezier.

Luuk Veneman
Afdelingshoofd Monumentenzorg en Archeologie

1

‘Wonen aan het Hofplein’ **Opgravingen Hofplein-Noordzijde in 2001 en 2003**

door Peter Bitter en Lisette Verspay-Frank

1.1 Inleiding

Vanwege de bouw van een appartementencomplex aan het Hofplein door de firma Bot werd in de zomer van 2003 een groot pand gesloopt aan het Hofplein. Dit pand was in 1967 gebouwd voor de firma Schuurman en had de laatste jaren gediend als huisvesting voor de bibliotheekcentrale Probiblio en als winkel van Oilily. De slooppuit was archeologisch niet interessant, aangezien men in 1967 het gehele pand diep had onderkelderd. Bij de nieuwbouw werd evenwel ook een strook open grond aan de westzijde erbij getrokken. Het archeologisch onderzoek van deze strook, al decennia in gebruik als parkeerruimte, vond plaats in twee fasen en

werd uitgevoerd door de gemeentelijke afdeling monumentenzorg en archeologie, in 2001 tijdelijk versterkt met de ingehuurde archeologe Yvette Burnier van de firma Jacobs en Burnier. Van 16 t/m 23 juli 2001 werd de bovenste 1,5 meter opgegraven tot aan het grondwaterpeil. Op 25 en 26 september 2003 werden aanvullende waarnemingen verricht tijdens de diepere ontgraving van de bouwput voor kelderaanleg, toen men damwanden en bronbemaling had aangebracht. Het onderzoek was mogelijk dankzij de samenwerking en financiële bijdrage van de firma Bot Bouw die de nieuwbouw realiseerde.

Links de Alkmaarse binnenstad. Het onderzoeksgebied is met rood weergegeven.

Rechts uitsnede van de huidige kadasterkaart, met het onderzoeksterrein in donkerrood

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:	Gemeente Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Gemeente Alkmaar, afd. monumentenzorg en archeologie, Y. Burnier (Jacobs & Burnier), Cor Prins, Cees Tibie, Gerrit Ootes (2001); P. Bitter, S. Waterlander, Cees Tibie (2003)
Bouwaannemer:	Firma Bot
Sloper:	Fa. C.A. de Groot uit Alkmaar (voor opgraving 2001)
Bevoegd gezag:	Gemeente Alkmaar, dr. P. Bitter, stadsarcheoloog
Auteurs:	dr. P. Bitter, stadsarcheoloog gemeente Alkmaar Lisette Verspay-Frank, archeologe gemeente Alkmaar
Duur en tijdstip onderzoek:	16 t/m 23 juli 2001 en 25-26 september 2003
Projectnaam:	Hofplein
Provincie:	Noord-Holland
Gemeente:	Alkmaar
Plaats:	Alkmaar
Toponiem:	Hofplein/Veerstraat
Gemeentecode:	01HOF en 03HOF
Kaartblad:	19W
Landelijke X/Y coördinaten:	X: 111.750 Y: 516.295
Installings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	12549
Archis waarnemingsnummer:	01 HOF: 47449
Beheer en plaats van deponering:	Afd. Monumentenzorg en Archeologie, gemeente Alkmaar
Oppervlakte plangebied:	100 m ²
Huidig grondgebruik:	Bebouwd/bouwlocatie

1.2 Historische achtergrond

Oorspronkelijk bevond het onderzoeksterrein zich op het achterterrein van het Maria Magdalenaklooster, dat vóór 1431 werd gesticht. Het was een vrouwenklooster met Augustijnse regularissen die waarschijnlijk niet bij een vaste orde hoorden.¹ Naar hun habijt werden de zusters ook wel de witte nonnen genoemd. Vanaf 1517 werd naast Maria Magdalena ook de Heilige Anna patroonheilige van het klooster.²

In 1524 verbood Karel V alle kapittels, gasthuizen, hospitalen en andere godshuizen en kerkelijke corporaties om leengoederen in leen of langdurig bezit te hebben.³ In 1530 trok Karel V ook alle privileges in van het klooster en ze moesten voortaan ook belasting gaan betalen.⁴ Het Witte Hof kon dit niet betalen en werd uiteindelijk in 1572 opgeheven. De overgebleven nonnen kregen van de stad alimentatie om in hun onderhoud te voorzien en sommige nonnen werden in gasthuizen ondergebracht.⁵

In 1558 was het kloosterterrein al grotendeels verlaten (in 1554 waren er nog acht zusters, in 1558 nog maar zes)⁶. Het was in dit jaar overgenomen door de stad, waarbij de Huisarmenmeesters het recht verkregen om op het terrein een pesthuis of hospitaal op te richten.⁷ Deze plannen werden even uitgesteld doordat in 1559 het Mannengasthuis van de locatie aan de Langestraat verplaatst werd naar het Witte Hof. Dertig jaar later, in 1589, werden de oude mannen verhuisd naar het oude gebouw van het St. Elizabethgasthuis⁸ en kon het hospitaal in gebruik genomen worden. Dit heeft maar kort geduurd, want in 1576 waren delen van het terrein het eigendom van Diederik Sonoy geworden en naar verloop van tijd kocht hij ook de andere gebouwen op het terrein op. Sonoy heeft de gebouwen enkele jaren als woonhuis gebruikte en verkocht ze in 1591 aan Mr. Willem Bardes, die burgemeester van Amsterdam was. De naam 'Hof van Sonoy' bleef echter aan het terrein verbonden.⁹ De familie Bardes verbouwde het hele terrein en liet onder andere de bekende hoge traptoren annex uitzichttoren bouwen.¹⁰ Op de kaart van Cornelis Drebbel uit 1597 is te zien dat op het opgravingsterrein een tuin met bomen was ontstaan.

In 1644 verkocht Jonkheer Arent Bardes (de

kleinzoon van de burgemeester) het terrein aan een aantal particulieren die het terrein deels gebruikte voor de bouw van twee nieuwe straten en een markt.¹¹ Tussen deze huizen en het Hof werd toen de Veerstraat aangelegd, 25 voeten (circa 7,5 meter) breed. Voor de aansluiting op de Lombardsteeg werd in 1645 door de stad een huis aangekocht en gesloopt. Het voormalig kloosterterrein had een strook open grond aan de oostzijde, waar men in 1646 een met bomen beplant plein maakte dat bestemd werd tot hoendermarkt: het huidige Hofplein.¹²

In 1743 kwam het Hof van Sonoy in bezit van de Nederlands Gereformeerde Gemeente. Het Hof veranderde in een Diaconiehuis dat een tehuis werd voor (oude) mannen en vrouwen. Het Diaconiehuis zou tot in 1967 in gebruik blijven.¹³ Daarna werd het terrein bestemd voor winkels en horeca.

Links de toegangspoort tot het Diaconiehuis op een tekening uit 1899. Afbeelding uit het RAA

Onder de traptoren van Bardes met het Diaconiehuis in 1865, twee jaar na de demping van de Nieuwe Sloot. Foto uit het RAA

1.3 Het archeologisch onderzoek

De natuurlijke ondergrond bestond uit zeer fijn lichtgrijs zand, fijn gelaagd met af en toe een enkele donkergele zandlaag erin. De top van dit zand bevond zich op 1,40 onder NAP en deze laag was dieper dan de bodem van de bouwput uit 2003, die rond 3,00 onder NAP lag. De eerste twee lagen op dit zand bestonden uit vette grijze klei, waarvan de bovenste laag soms een enkel stukje baksteengruis bevatte. Hier en daar was zichtbaar dat er kluiten klei waren gestort als een door mensenhand opgebrachte ophoging. Van de onderste kleilaag, waarin wat brokje turfgruis zat, was de oorsprong in hoofdzaak slecht te bepalen. In sommige stukken was echter onmiskenbaar een gelaagdheid zichtbaar van donkere en lichtere laagjes van ongeveer 0,5 - 2 cm dik. Hier werden ook enkele kokkelschelpen in de klei gevonden, waarvan de klepopening op natuurlijke ligging aan de bovenzijde zat.

Deze kleiafzettingen duiden erop dat het terrein enige tijd onafgebroken of periodiek onder water moet hebben gestaan. Over de ouderdom van deze afzetting is vooralsnog geen uitspraak mogelijk, aangezien het binnenland achter de strandwal van Alkmaar tweemaal verdrongen is; de eerste keer in de Bronstijden nogmaals in de 11^e-13^e eeuw.

Voor de eerste ophoging (1A) (bovenste kleilaag) is op grond van de gegevens uit deze opgraving geen datering te geven. Een sterk overeenkomstige kleiophoging (maar dan zonder dat de natuurlijke oorsprong van een onderste laag vastgesteld kon worden) werd opgegraven in 2002 bij de Koningsweg-Ramen.¹⁴ In 1995 werd de kleiophoging ook aangetroffen in de opgraving aan de Lombardsteeg (bouwput bioscoop De Harmonie) en hier werden enkele 14^e eeuwse scherven erin aangetroffen.¹⁵ Bij een opgraving aan het begin van de Magdalenastraat in 1988 werd een waterput gevonden, ingegraven in de grijze kleilaag, waarvan het hout van de gebruikte zuid-Duitse wijntonnen dendrochronologisch kon worden gedateerd op een kapdatum rond 1350.¹⁶ Verondersteld wordt dat omstreeks 1350/1365 het gehele gebied tussen de Langestraat en Koningsweg in één fase met ongeveer 1 meter kleiophoging is aangelegd, een zeer grootschalige stadsontwikkeling.

Exact achter de rooilijn van de Veerstraat

werd over enkele meters afstand een sloot gevonden (1/2A) waarvan niet duidelijk is of deze er al vanaf de eerste aanleg van het gebied heeft gelegen. In de donkerbruine, humeuze bodemlaag van de sloot werden enkele scherven gevonden, die in de late 14^e eeuw of in de eerste helft van de 15^e eeuw zijn te dateren.

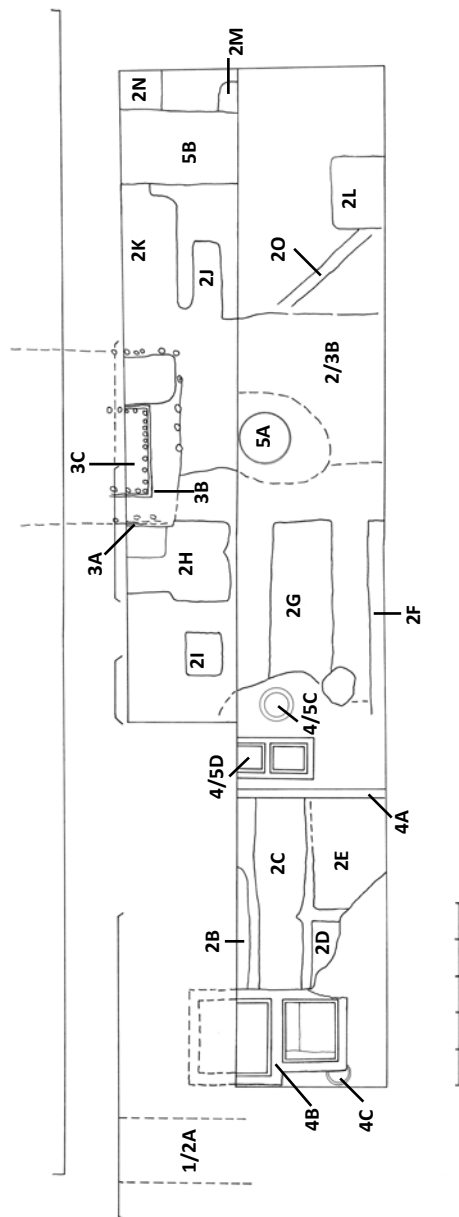
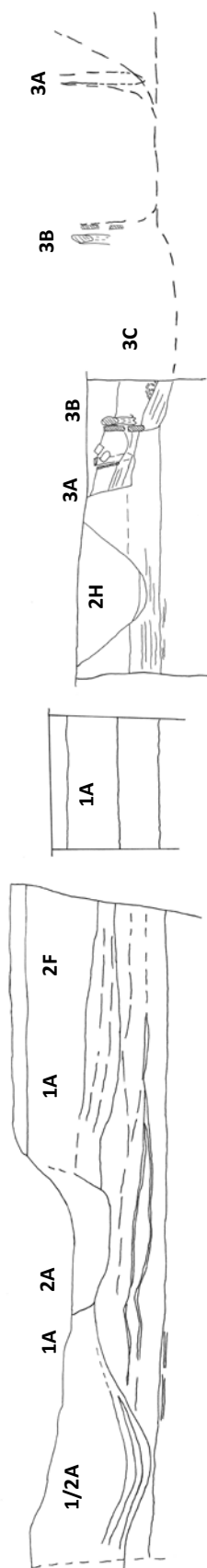
In het hele vlak werden grote rechthoekige kuilen gevonden van omstreeks 0,6 -1,0 meter breed en ruim 1 meter diep (onderkant rond 0,40 onder NAP), noord-zuid georiënteerd en gevuld met donkerbruine vette humeuze aarde (2B t/m 2N). Op één kuil na komen uit deze kuilen her en der slechts enkele potscherven, die in de 15e eeuw te dateren zijn. Het gaat waarschijnlijk om kuilen met tuinaarde ten behoeve van tuinaanleg voor het klooster. Op de kaart van Drebbel in 1597 staan bomen getekend, maar zowel in de kuilen als in de grijze kleiophoging eromheen zijn geen sporen van boomwortels herkend. Deze kunnen echter in de bodem opgelost zijn. De kuilen vormen geen ordentelijk patroon, zodat er geen sprake lijkt te zijn van een strakke tuinaanleg.

Aan de zijde van de Ramen, op ongeveer 8 tot 12 meter van de rooilijn, werd een 4 meter brede sloot gevonden, in oost-west richting parallel aan de Ramen (2/3B). In de humeuze vulling van het grootste deel van het spoor werden geen vondsten gedaan. Deze sloot was aanvankelijk niet beschoeid. Het is onduidelijk of de sloot de achterbegrenzing vormde van het kloosterterrein, of dat hij pas is aangelegd na 1572. Tegen de westkant van de opgraving werd in de sloot (2/3B) een houten beschoeiing gevonden, met twee fasen. De sloot is kennelijk aan de oostkant ingekort (3A), waarbij in de opgraving precies het oostelijke einde van de ingekorte sloot is gevonden. In de volgende fase is de sloot versmald en zijn de beschoeiingen vernieuwd (3B).

Vervolgens heeft men ook de ingekorte sloot gedempt (3C).¹⁷ Voor deze demping is bruine humeuze grond gebruikt en huisafval. Dit afval, bestaat onder meer uit scherven van aardewerk en glas dat vrij scherp te dateren is rond 1600. Wellicht dat de adellijke familie Bardes naast het verbouwen van hun huis ook de tuin gereorganiseerd heeft, waarbij de oude sloot eerst gedeeltelijk en daarna

Onder uitsnede uit de kaart van Drebbel uit 1597

Links het profiel met daarin de spoorcodes

Boven weergave van het vlak met daarin de spoorcodes

Onder uitsnede uit de kaart van Blaeu uit 1649. In zwart, de huisjes waar mogelijk de muur en de kelders uit Periode 4 van zijn aangetroffen

geheel gedempt werd. In de sloot is een Tazza-glas (V16) gevonden, dit duidt op een zeer welvarende eigenaar, iets wat de familie Bardes zeker was.

Aan de zuidkant van de opgraving zijn funderingen (4A), resten van een dubbele kelder (4B) en een dubbele waterkelder (4/5D) gevonden, welke kunnen worden toegeschreven aan twee huizen die hier kort na 1644 zullen zijn gebouwd. De huizen waren samen gebouwd, met een gedeelde tussenmuur. Ze waren verdeeld in een voor- en achterraimte door een scheidingsmuur direct achter de dubbele kelder. De dubbele kelder is in beide delen voorzien van geglazuurde rode tegels van 28 x 28 x 3 cm. In de westelijke kelder zijn hieraan zwart geglazuurde tegels toegevoegd tot een dambordpatroon. De scheiding tussen de dubbele kelder aan de voorzijde en de dubbele waterkelder erachter bevonden zich waarschijnlijk ter hoogte van een ondiep gefundeerde tussenmuur waarvan we geen resten verder hebben terug gevonden. Het gaat vermoedelijk om een dubbelpand van circa 10 meter diep zoals dat ook is aangegeven op de kaart van Ioan Blaeu uit 1649.

Half onder de zuidelijke kelder is een van tonnen gemaakte waterput gevonden (4C). Mogelijk is de waterkelder (4/5D) aan de achterzijde (gevoed door regenwater vanaf de dakgoot) een latere toevoeging en verkreeg men aanvankelijk het drinkwater uit de waterput. Middenachter het pand is een tweede waterput gevonden, waarvan de datering onduidelijk is (4/5C). Deze waterput was gedempt met grond waaruit 19^e-eeuws zwaar geglazuurd rood aardewerk kwam en een complete gietijzeren kookpot op poten.

Onder de gietijzeren kookpot (03HOF308)

Midden in het terrein is nog een derde waterput gevonden (5A), met een opvallend grote diameter van circa 1,5 meter. De put is gemaakt van houten duigen met smeedijzeren hoepels. De put is vermoedelijk 19^e-eeuws.

Periodisering

In totaal is het mogelijk geweest om vijf verschillende perioden aan te wijzen op dit terrein.

Periode 1: Dit is de periode vóór de ingebruikname van het terrein door het klooster. Waarschijnlijk is dit terrein in de derde kwart van de 14^e eeuw aangelegd en opgehoogd.

Periode 2: In deze periode (1425-1572) is op het terrein het klooster in gebruik. Uit deze periode zijn onder andere een groot aantal plantenbedden aangetroffen.

Periode 3: In deze periode (1576-1644) is het terrein in eigendom van Sonoy en Bardes. Archeologisch is uit deze periode de ingekorte sloot met beschoeiing gevonden.

Periode 4: In 1644 wordt het terrein geherstructureerd door de nieuwe eigenaren. Uit deze periode is muurwerk gevonden en een aantal (water)kelders.

Periode 5: Uit de 19^e eeuw is een klein aantal sporen gevonden, onder andere de waterput (5A).

1 Vis e.a. 2007, 132.

2 Vis 1994, 57.

3 <http://www.archiefalkmaar.nl/inventar/alk1a.htm>

4 Vis 1994, 58.

5 Vis e.a. 2007, 133.

6 Vis e.a. 2007, 132.

7 Vis 1994, 58.

8 Vis 1991, 38.

9 Vis 1991, 34.

10 mogelijk is de eerste opbouw van de toren reeds uit de tijd van Sonoy (Eerden 1993, 23.)

11 <http://www.archiefalkmaar.nl/inventar/alk1.htm>

12 Peteri 1913, 77.

13 Vis, 1994.

14 Bitter 2004, 6.

15 Bitter 1996, 309.

16 Cordfunke 1990, 368.

Links de resten van een dubbele waterkelder 4B

Links in waterput 4/5C was de originele houten zuiger nog aanwezig waarmee het water werd opgepompt naar een loden leiding. Het is een houten buis van een holle boomstam met een houten zuigerstang erin

Links de resten van een dubbele waterkelder 4/5D en latere put 4/5C

Literatuur

Bitter, P., 1996: *Alkmaar: Grote of St. Laurenskerk, Lombardsteeg, Lindegracht-zuidzijde, Gedempte Nieuwesloot, Achterdam*, in: J.-K.A. Hagers, *Archeologische kroniek Noord-Holland 1995*, Holland 28, 295-339 (306-312).

Bitter, P., R. Roedema, G.T.C. van den Berg, N. de Jong-Lambregts, 2004: *Alkmaar* Gasthuisstraat, Hofplein/Veerstraat 3, Koningsweg 27-37/Ramen 36-38, Molenbuurt 23, Stadhuis, Waagplein, Zeglis*, in: W. Blazer (red.), *Archeologische Kroniek Noord-Holland 2003*, Holland 36, 3-68 (3-11).

Bloys van Treslong Prins, P.C., en J. Belonje, 1928: *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Holland*, Utrecht.

Corbellini, S., 2002: *Sint Catharina, Maria in Nazareth en Sint Salvator. De vroege geschiedenis van de Derde Orde van Sint Franciscus in Alkmaar*, in: *Oud Alkmaar*, Alkmaar, jaargang 26, nummer 3, 19-29

Cordfunke, E.H.P., 1990: *Thirty years of archaeological investigation in Alkmaar's town centre*, *Berichten R.O.B.* 40, 333-387.

Eerden, P.C., van der, 1993: *Het 'Hof van Sonoy'. Bouw- en Bewoningsgeschiedenis*, in: M. van der Bijl, (e.a.), *Artistiek en ambachtelijk. Architectuur, kunsten en nijverheid in Alkmaar 14e-20e eeuw*, *Alkmaarse Historische Reeks* 9, 9-49.

Peteri, W.B., 1913: *Overheidsbemoeingen met stedenbouw tot aan den Vrede van Münster*. Delft (dissertatie T.H.).

Vis, G.N.M., 1991: *650 jaar ziekenzorg in Alkmaar. 1391-1991*, Hilversum.

Vis, G.N.M., 1994: *Oud en Arm. Hervormde bejaardenzorg in Alkmaar, 1744-1994*, Hilversum.

Vis, G.N.M, e.a. (red.), 2007: *Geschiedenis van Alkmaar*, Zwolle.

Bijlage 1 - Sporenlijst

Spoorcode	Vondstnr	Omschrijving	Inhoud	Datering
1A	28	bruinigrijze kleilaag	1 x wandscherf, versierd Pingsdorf	
1A	302	onderkant grijze kleiophoging	1 x kp-, wandscherf	
1A	304	donkerbruine kluitenlaag	1 x s2-, wandscherf, Raeren/Frechen, dik grijs zoutglazuur; 1 x s2-, wandscherf, Langerwehe, ijzerengobe; 1 x r-gra-, bodemscherf met klauwpoot; 1 x r-bor-1, randscherf met slibboogjes; 1 x r-gra-, randscherf met kraagrand; 10 x r-; 1 x w-bak-, bodemscherf groen; 1 x vensterglas. lichtgroen; 1 x rode ongeglaz plavuis, 3 cm dik	
1/2A	301	vulling sloot zuidkant	1 x r-bor-1, geveerd met driespruit decoratie; 1 x r-bak-2, randscherf; 1 x r-bak-17, randscherf; 1 x r-bak-, bodemscherf; 1 x r-gra-, bodemscherf met poten; 1 x r-gra-2?, randscherf; 1 x r-pis-1?, randscherf; 5 x r-, wandscherf; 1 x s2-, wandscherf, Langerwehe, rozebaksel, uitwendig grijs zoutglaz; 1 x s2-, wandscherf, Langerwehe, ijzerengobe, radstempel; fragment schoen met splitveter, zeer slechte staat	15?
1/2A	306	bruine klei (demping sloot)	1 x r-bak-2, randscherf	
2A	303	kuil met as	1 x w-bak-, bodemscherf, groen glazuur	
2F	305	donkerbruine humeuze laag	1 x s2-kan-55, wandscherf, Raeren/Frechen (16d-17a); 1 x w-, wandscherf met groen glaz; 2 x r-wandscherf	
2G	6	donkerbruine humeuze kuil	1 x ib-pot-, bodem- en wandscherf van onderhelft oliekrui; s2-pot-?, bodemscherf van grote voorraadkan Langerwehe met dubbele standing. Gelig aardewerk met bruingeel glaz buitenzijde; 2 x r-bak-1, randscherf; 1 x r-vst-4, ongeglazuurd, randscherf/profiel; 1 x r-gra-10, met tuit, randscherf/profiel; 10 x r-, wandscherf 1 complete r-bak-41, compleet (15B) 1 complete r-gra-5, compleet (15B)	15B
2H	20	kuil	1 x s2-kan-, Langerwehe?, zeer groot, beige zoutglazuur; 1 x s2-, Raeren, wandscherf; 1 x g-kom-, lobvoet; 2 x r-kop-1, 2 randscherf; 3 x r-bak-2, 3 randscherf; 1 x r-bor,geveerde decoratie bodemscherf; 1 x r-gra-8?, 2 randscherven; 1 x r-vst-8, randscherf, ongeglazuurd; 2 x r-, randscherf; 6 x r-gra, bodemscherf met poten; ca. 70 x r-, 2 x r-gra-, wandscherven; 1 x r-gra- bodemscherf; 3 x s2-kan-, wandscherf raeren; 1 x r-bor-1, geveerde decoratie (drie wandscherven van hetzelfde bord); 1 x r-bor-1, randscherf met slibboogjes op vlag; 1 x r-kom-1, randscherf met geribbelde kraagrand; 2 x r-bak-2, 2 randscherven; 1 x r-gra-8 randscherven; 1 x r-gra-22 randscherven; 1 x r-gra-8? randscherf met mangaanglaz; 1 x r-gra-8? randscherf; 2 x r-bak-bodemscherf; 1 x r-randscherf; 8x r-gra-, bodemscherf met poten; leisteen; deel van gebruikte slijpsteen; 1 x s1-kan-15 of 23, randscherf (14bc); 1 x r-gra-22, complete, sterk beroet, geen schenklip (15B-16a); 1 x s2-kan-35 of 48? , bodemscherf, Siegburg, platte bodem (16)	15?-16A
2H	311	kuil	1 x r-,wandscherf	
2K	30	kuil	2 x s1-, 2 wandscherven, Siegburg	14-15

2K	30	kuil	3 x r-bak-2, randscherven, 1 x met platte steel; 1 x r-bak-, randscherf, platte steel; 1 x r-bor-1, randscherf met geverfde decoratie; 1 x r-bak-1, randscherf; 1 x r-vst-8, randscherf; 5 x r- wandscherf; paardenkies	
2L	10	zandkuil	1 x r-gra-7, randscherven; 1 x r-gra-8?, randscherf; 1 x r-kom/pot-, bodemscherf met standing, inwendig mangaan glaz bruin, groen; 1 x r-bor-, wandscherf met geverfde decoratie; 6 x r-, wand- en randscherven; 1 x r-bak-, bodemscherf; fragment leisteen met spijkergat	15B
2O	9	greppel	s2-kru-2, gaaf miniatuurkruike Raeren; 2 x r-, wandscherven	
3A	309	insteek bak/beschoeiing	1 x r-, bodemscherf met standing; 1 x r-gra-, randscherf, kraagrand met dekselgeul; complete schoen in zeer slechte staat	LME
3B	15	bovenlaag bak	1 x s2-kan, wandscherf met medaillon Raeren (16B); 1 x r-vst-3, randscherf; 1 x r-bak-15, randscherf; 1 x r- randscherf; 1 x r-gra-, bodemscherf met pootje; 2 x r- wandscherf; 1 x gl-bek-, netwerkbeker, kleurloos (hoort bij gl-taz-1 uit V16)	16d-17a?
3B	16	onderkant bak	1 x s1-kan- wandscherf Siegburg (14B); 1 x s2-, wandscherf veldfles? , Siegburg met zoutglaz (16); 1 x r-tes-4, randscherf / profiel ongeglaz; 1 x r-vst-, oor; 1 x r-bor-1, randscherf, onversierd; 1 x r-gra-34, randscherf, bodem gele slib en goen glaz; 1 x r-dek-, randscherf; 1 x r-gra-, randscherf met hoge kraagrand; 1 x r-bak-, bodemscherf; 1 x r-gra-, bodemscherf; 8 x r-wandscherf; 1 x we-, wandscherf; 1 x w-kop, randscherf; 1 x ha-, bodemscherf met zeer hoge poot; 1 x gl-taz-1. grotendeels compleet, schaal met netwerkpatroon, holle vormgebl stam met 2 leeuwenkoppen, bxh 16,5 cm x 12,5 cm (16d-17a); 1 x gl-fles-, ongeglaz rode plavuis, 3 cm dik; 1 x daktegels?, rood, 1,5 cm dik	
3B	310	demping bak/ beschoeiing	1 x r-gra-30a, compleet; houten plankje (17A)	
4C	3	waterput	Pijpenkop (19); r-, 1 wandfragment binnenzijde zwaar glaz en div wandfr; 1 x s2-kan, oor, Raeren/Langerwehe (15); 1 x ep-min, miniatuur dekseltje (19-20); 1 x r-, wandscherf; groene flesbodem; modern geribbeld bekerglas (industr) (19-20A)	
4/5C	307	waterput	houten wielvelg	
4/5C	308	dempingszand waterput	1 x r-, oor, donkerbruin glaz (19); 1 x ijzeren hengsel; 1 x ijzeren kookpot op drie poten	
5B	29	zandbaan	1 x r-bak-2, randscherf; 1 x s1-, wandscherf, Siegburg (14-15); 1 x r-, wandscherf	

Bijlage 2 - Catalogus

1a 01HOF16
 1b slootvulling (1576-1644)
 2 gl-taz-1
 3 16d/17a
 4a /16,5/12,5
 4b balusterstam gevormd in mal met leeuwen
 kopje en cuppa met netwerkmotief
 5a glas
 5b helder
 5c steel met leeuwenkopjes
 5d
 6a omgeslagen voetrans
 6b
 6c compleet profiel
 7 tazza
 8
 9

1a 01HOF9A
 1b vulling van greppel
 2 s2-kru-2
 3 1375-1550
 4a /4,8/6,7
 4b klein kruikje met afgeronde buikknik en
 kraagrand, op standvlak
 5a steengoed
 5b grijs baksel met gespikkelde bruine engobe
 en dik zout-glazuur
 5c
 5d
 6a vlakke bodem
 6b twee kleine oortjes
 6c compleet
 7 kruikje
 8 Raeren
 9

2

Brandweerkazerne op een terp

Opgraving aan de Kerkelaan te Koedijk in 2006

door

Nancy de Jong - Lambregts en Rob Roedema

met een bijdrage van Karin Beemster

Alkmaar (schaal 1:50000). Het onderzoeksgebied is met een pijl aangegeven

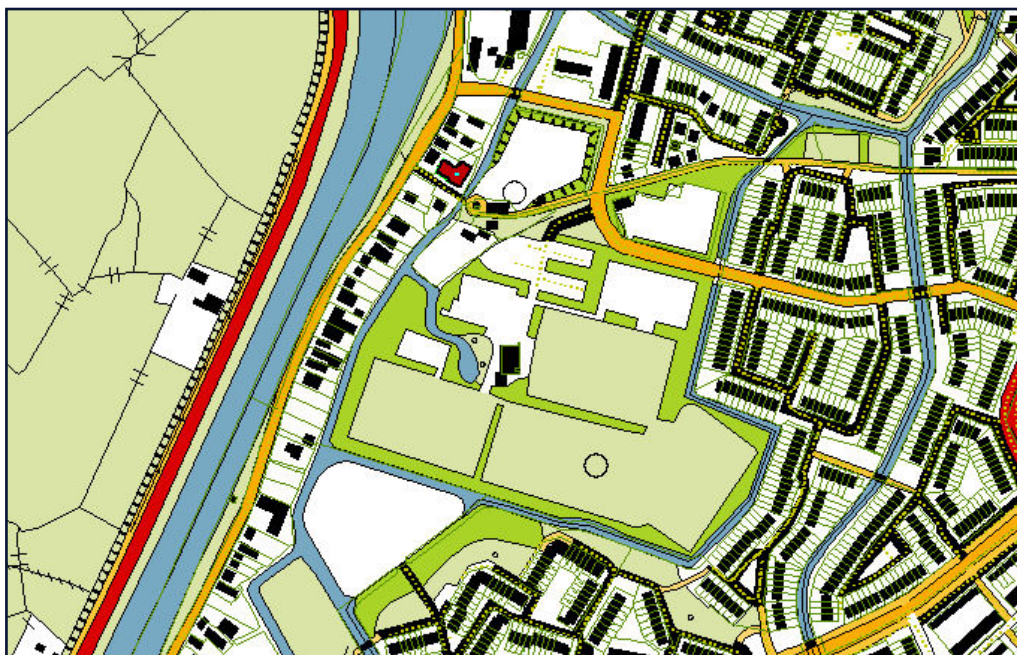
2.1 Inleiding

In de week van 24 tot 27 januari 2006 werd een kleine opgraving gedaan in Koedijk. De voormalige brandweerkazerne aan de Kerkelaan, gelegen tussen het raadhuis aan de Kanaaldijk en de kerk van Koedijk, werd gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. In opdracht van Woonwaard worden hier wooneenheden voor een zorginstelling gerealiseerd. Het archeologisch onderzoek op deze locatie is uitgevoerd door de afdeling Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Alkmaar.

Ligging en aard van het terrein

Het onderzoeksgebied is gelegen aan de Kerkelaan tussen het raadhuis aan de Kanaaldijk en de kerk van Koedijk. Het terrein is globaal 25 bij 40 meter en wordt aan de oostzijde begrensd door een sloot en aan de zuidzijde door de Kerkelaan.

Uitsnede van de huidige kadasterkaart (schaal 1:1000). Het onderzoeksgebied is aangeduid in rood

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:	Gemeente Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Afdeling Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Alkmaar
Duur en tijdstip onderzoek:	24-01-2006 t/m 27-01-2006
Locatie onderzoeksgebied:	Kerkelaan 3 Koedijk
Landelijke X/Y coördinaten:	X: 112.106 Y: 520.440
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	15624
Beheer en plaats van deponering:	Afdeling Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Alkmaar
Gemeentelijke onderzoekscode:	06KRKL

2.2 Historische achtergrond

De geschiedenis van Koedijk is nog niet helemaal duidelijk. Dit komt onder andere doordat de schriftelijke bronnen maar beperkt zijn onderzocht. Koedijk is gesticht in opdracht van een graaf, die in 1299 de inwoners van het vernielde Vronen (nu St. Pancras) verbande naar de andere kant van hun veeteeltgebieden (de Vroonlanden). Hier bevond zich de Koedijk, een waarschijnlijk uit de 12de eeuw daterend deel van de Geestmerambachtdijk, dat in de 13de eeuw was opgenomen in de Westfriese Omringdijk. De kerk werd in 1324 gewijd.

Van de ruimtelijke ontwikkeling van het dorp is door opgravingen vanaf 1998 een globale eerste indruk verkregen¹. De eerste opgraving vond plaats waar ooit het café Het Vergulde Paard heeft gestaan. Bij deze opgraving werd uit de begintijd van het dorp, begin 14de eeuw, onder meer een oude achtersloot/achtergracht gevonden. Verdere bewoningssporen waren niet meer aanwezig. Het noordelijk uiteinde van de oudste nederzetting is nog niet vastgesteld en moet zich ergens te noorden van de Zonneweid hebben bevonden. De locatie Zonneweid / Kanaaldijk is in 2001 archeologisch onderzocht en dit is tot dusverre de meest noordelijke 14de-eeuwse vindplaats. Bij een opgraving in 2002 zijn in de Achtergracht ook vondsten gedaan uit de 14de eeuw.

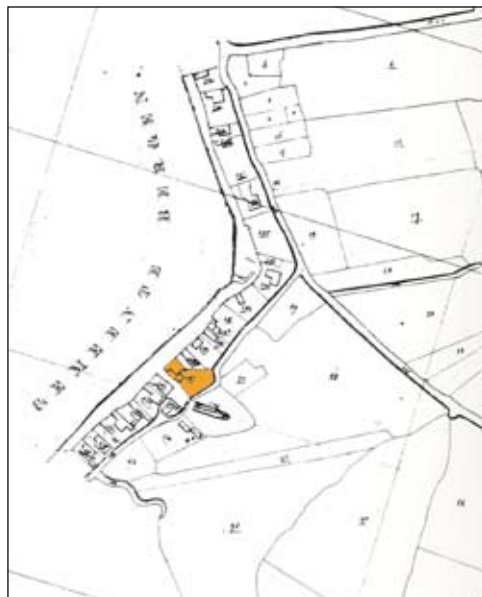
Voorts is er niets bekend van groei- of krimpfasen van de nederzetting in de loop der tijd, ondanks de historisch bekende vernielingen van 1573 en 1799. Het is zelfs nog de vraag of men begin 14de eeuw een reeks afzonderlijke terpen heeft opgeworpen tegen de dijk aan, of dat er sprake is van één langgerekte nederzettingsterp. Er is nog weinig gelegenheid geweest tot het zoeken naar eventuele tussensloten tussen afzonderlijke terpen, als die er al zijn geweest althans. Zo'n erfslootje is wel aangesneden bij de opgraving in 2001 bij Kanaaldijk 208 (bouwput brandweerkazerne Zonneweid), maar deze bleek dermate vondstloos dat hij meteen na de stichting van de nederzetting alweer met klei gedempt zal zijn geweest.

Door opgravingen is nu duidelijk geworden dat deze Achtersloot zich aanvankelijk circa 20-25 meter vanaf de dijk bevond. Hij is in later tijd gedempt en meer dan 10 meter op-

geschoven naar achteren tot de huidige ligging. Dit zal zijn gedaan om naderhand meer ruimte op de erven te krijgen. De vondsten bij Kanaaldijk 212 in 1998 lijken erop te wijzen dat deze herinrichting is gebeurd na de vernieling van Koedijk in 1573.

Bewoningsgeschiedenis

Als gekeken wordt naar de kadastrale kaart van Koedijk dan is te zien dat het perceel waar de opgraving heeft plaatsgevonden deel uitmaakt van kadastraal perceel B287. Dit is een groot perceel dat zich uitstrekt van de Kanaaldijk tot aan de sloot langs het kerkhof. In de kadastrale atlas van Noord-Holland 1832² wordt beschreven dat er een onderverdeling in een zestal klassen soorten huizen is gemaakt en worden deze met een voorbeeld genoemd. Bij de tweede klasse wordt het kadastrale perceel B287 als voorbeeld genoemd en staat er vermeld dat de

uitsnede uit de kadastrale kaart van 1832 van de gemeente Koedijk. Perceel B287 is in oranje weergegeven

klasse is samengesteld uit: “..woonhuizen zonder boerderijen in steen gebouwd en gedekt met pannen, alsmede uit de grootste pachthoeven...” Als voorbeeld van een pachthoeve wordt perceel B287 aangehaald in bezit van de weduwe van J. Groenewoud met een kadastraal inkomen van fl 54,-.

Op perceel 287 woonden vanaf de 17de eeuw een groot aantal notabelen zoals secretarissen, schepenen en burgemeesters.³ Als eerste vermelding wordt in 1655 genoemd Pie-

Prent (1786) van H. Tavenier, getiteld "De kerk te Koedijk". Te zien is een dorpstraatje leidend naar de kerk (vanuit het noordwesten). Aan de linkerzijde is de hoeve te zien met bijgebouwen. Afbeelding in de collectie van het Regionaal Archief Alkmaar

ter Cornelisz Schoorl die secretaris van Koedijk was. Uit de stukken blijkt dat hij naast het ambt van secretaris nog koeien hield. Uit een successieaangifte uit 1687 bleek dat de waarde van het huis getaxeerd werd op f 400,- en dat er op het erf een huis en "cleyn coehuisje" gelegen was. Zo wordt ook een globale indruk verkregen van de indeling van het erf. Opvallend is dat de eigenaren door de tijd heen aardig welvarend te noemen waren en hoge posities bekleedden.

De foto toont de kapberg met het woonhuis van witte kalkzandsteen ervoor gebouwd en op de achtergrond de inmiddels gesloopte kerk van Koedijk

Uiteindelijk werd er door Cornelis Groenewoud, de toenmalige burgemeester van Koedijk, in 1856 een nieuwe kapberg gebouwd. Deze is op de oude foto's te zien en staat ter hoogte van de plaats van de opgraving. Zijn voorganger is te zien op 18de-eeuwse prenten. Het boerengebruik eindigde in 1914, toen de boerderij in vlammen opging door brand in een naastgelegen bakkerij. Alleen de kapberg was bewaard gebleven en daar heeft de eigenaar na de brand een woonhuis van witte kalkzandsteen voorgebouwd. Het deel van het erf waar de boerderij had gestaan liet hij braak liggen en uiteindelijk heeft de gemeente deze grond aangekocht. De gemeente heeft hier het raadhuis van Koedijk gebouwd in 1929.

2.3 Het archeologisch onderzoek

Werkwijze

Binnen de begrenzingen (beton) van de voormalige brandweerkazerne is er één werkput aangelegd. Er zijn in totaal twee vlakken aangelegd en een groot oost-west profiel gemaakt en gedocumenteerd. Waar mogelijk zijn profielen aangelegd en gedocumenteerd (zie bijlagen).

Tijdens de opgraving zijn vondsten en monsters verzameld en voorzien van een vondstnummer. Een overzicht van de vondstnummers is te vinden in de bijlage.

Tijdens de uitwerking van de opgraving zijn de vondsten gewassen, de grondsporen geanalyseerd en eventueel geconserveerd en beschreven. De sporen zijn ingedeeld in vijf perioden. Ieder spoor voorzien van een spoorcode die bestaat uit het periodenummer plus een letter. In de lopende tekst wordt door middel van deze spoorcode of profielcode verwezen naar de bijlagen waar een uitgebreid overzicht wordt gegeven van de sporen en profielen.

Vraagstelling

Het onderzoek dient informatie te geven over de aard en omvang van de gebruiks- en bewoningssporen ter plaatse. Overige vragen zijn of men begin 14de eeuw een reeks afzonderlijke terpen heeft opgeworpen tegen de dijk aan met tussensloten, of dat er sprake is van één langgerekte nederzettingsterp met een sloot eromheen.

Resultaten van het onderzoek ca 1300 - ca 1575

Tijdens het onderzoek zijn er restanten van een huis uit de 14de eeuw aangetroffen. De funderingen bestonden slechts uit poertjes (1D, 1E, 1F) en huiswandgreppels (1C), op een terp van klei (1A) die werd begrensd door een sloot (1B).

Er werd tijdens de opgraving een 20 meter lang noordoost georiënteerd profiel (KL) gemaakt. Onderin het profiel zand, dan overstromingsklei met daarop een kleiige zwarte humeuze laag. Dit lijkt op een ingedroogd veenpakket. De lagen bleken richting het oosten over 20 meter zo'n 15 cm af te lopen. Mogelijk heeft dit iets te maken met de Rekere en een ingedroogd achterland. De terp was voor een groot deel opgeworpen met klei bovenop de natuurlijke lagen. De

Overzichtsfoto van het op te graven terrein met op de achtergrond de kerk van Koedijk

diepere lagen van de terp bestaan voornamelijk uit neergeworpen plaggen klei terwijl in de lagen daarboven geen plaggen meer werden waargenomen. De top van de terp lijkt door de tijd heen voor een groot deel te zijn afgetopt.

De westelijke begrenzing van de terp werd gevormd door een sloot (1B) die aan de noordzijde leek af te buigen richting het oosten. Het vervolg van deze sloot is niet gevonden. Het is in ieder geval met zekerheid te zeggen dat de terp met bewoning ten oosten van de gevonden sloot (1B) lag. Dat laat de vraag open of er aan de oostkant nog een terp geweest is tussen de dijk en de sloot. De afbuiging van de sloot naar het oosten doet vermoeden dat het de noordelijke begrenzing van de terp zou kunnen vormen, maar er is te weinig gevonden om hier een eenduidig antwoord op te kunnen geven.

In het grote oost-west profiel welke ook de sloot aansneet was goed te zien hoe op een gegeven moment een groot deel van de wal-kant was afgegleden en op de bodem was terechtgekomen. Vermoedelijk gebeurde dit al in de beginperiode van de terp en sloot.

De vulling van de sloot bestond uit kluiten klei afgewisseld met zwarte rulle grond met afval zoals o.a. bot en aardewerk. De bodem werd ingemeten op een diepte van ongeveer -3.00 m NAP. Het vondstmateriaal uit de sloot dateerde globaal vanaf de vroege 14de tot ongeveer het derde kwart van de 16de eeuw. Deze sloot is al eerder tijdens archeologisch onderzoek (1998, 2001 en 2003) aangetroffen.

De gevonden greppel (1C) lijkt samenhang te hebben met een van de poertjes (1D) wat in coupe H - I goed is te zien. De (huiswand) greppel is Noord-Zuid georiënteerd met dezelfde richting als de gevonden terpsloot. Slechts 3 meter kon worden waargenomen omdat de eigenlijke terp waarschijnlijk voor een groot deel is afgetopt. Hierdoor is een groot deel van de sporen vermoedelijk verdwenen. De vulling bestond voornamelijk uit diverse soorten klei maar richting het noorden overgaande in een zwart rul geoxideerd organisch materiaal. Het spoor splitst zich richting het noorden en het oosten in een rechthoekig spoor bestaande uit kluiten donker grijze en licht grijze klei met zand.

Er zijn fragmenten van kloostermoppen en tufsteen aangetroffen (o.a. 1D, 1E, 1F) die vermoedelijk als poer gebruikt zijn. Het lijkt waarschijnlijk dat nadat de bewoners van Vronen rond 1300 werden verbannen naar Koedijk men de kerk en andere bouwwerken aldaar sloopte en de bouwmaterialen meenamen naar hun nieuwe woonplaats en daar hergebruikten.

Uit de periode tot het beleg is er ook nog een bakstenen kelder (2B) gevonden die op basis van de steenmaat (23.5 x 11.5 x 5.5cm) en grijzige tufsteenmortel te dateren is in de 15de eeuw. Opvallend was dat de westzijde voor een groot deel was weggebroken en enkel nog bestond uit een uitbraaksleuf. In de noordoost hoek bevond zich een bakstenen ronde kraag die sterk leek op een waterput. Echter de binnenzijde was tot een diepte van 70cm (-2.70 m NAP) onder de rand (-2.11 m NAP) geheel gevuld met een kalkmortel en puin. Gedacht moet worden aan een drainageput om de kelder droog te houden. In de binnenstad is dit bij meerdere kelders ook al eens waargenomen⁴. Het geheel is nog eens in coupe F-G vastgelegd.

De gevonden tonput (2A) kan ook in de periode voor het beleg gedateerd worden. De put heeft een diameter van rond de 1 meter en bestond uit twee gestapelde eikenhouten tonnen. De bovenste ton was volledig weggeërotd en in de onderste terecht gekomen. Van deze ton werden de duigen (V29) geborgen voor dendrochronologisch onderzoek. De uitkomst van dit onderzoek leverde een datering op in het eerste kwart van de 16de eeuw

(zie bijlagen). Uit de grond (V27) waarmee de put was gedicht werd divers vondstmateriaal aangetroffen. Het betrof vondstmateriaal zoals roodbakend aardewerk, steengoed, bot maar ook een enkele Pingsdorf scherf. Een klein steengoed inktpotje (type s2-kru-2) was nog gaaf. Globaal kan de demping van de waterput worden gedateerd in de periode 1525-1575.

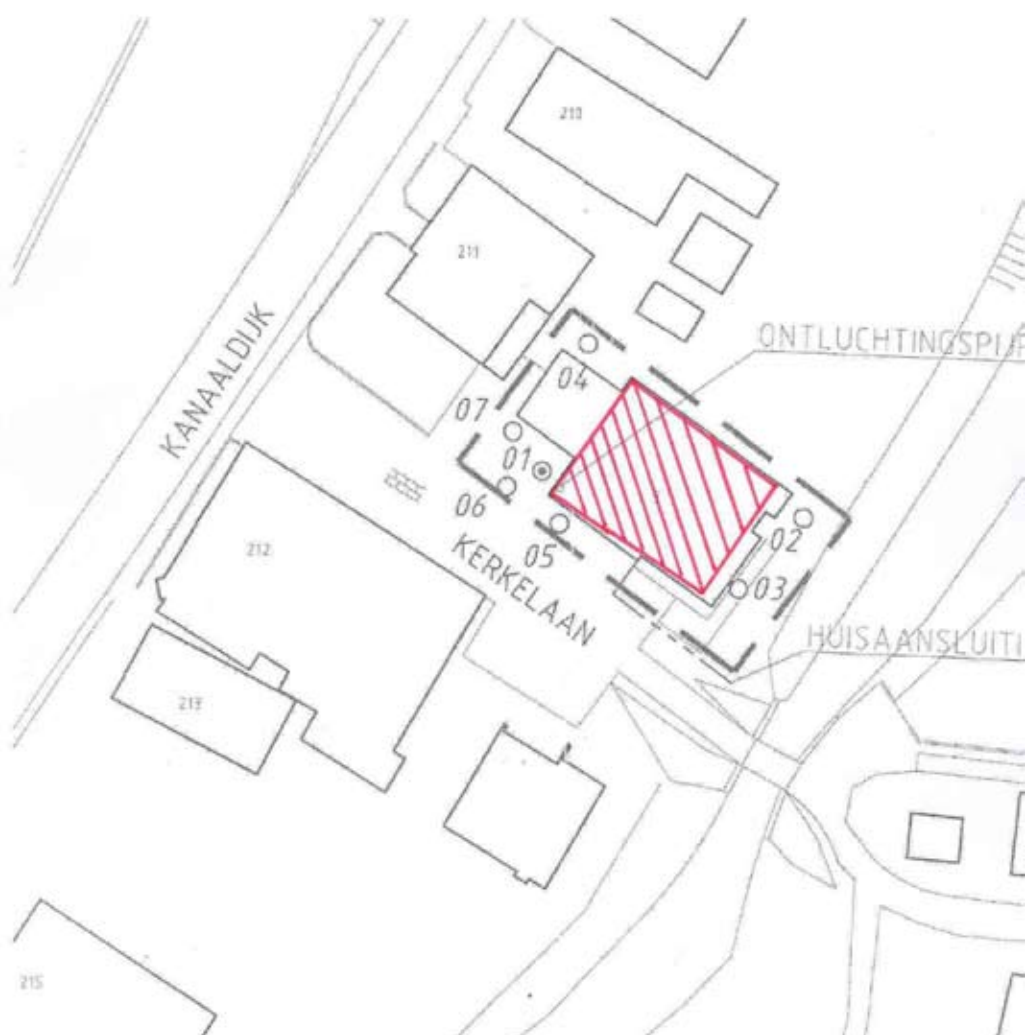
De eigenlijke gebruikslaag van de waterput leverde niet veel vondstmateriaal op, wat er gevonden werd kan gedateerd worden in de periode 1450-1550.

Bouwfase na beleg

Het is bekend, zoals genoemd in de historische achtergrond, dat het dorp Koedijk tijdens het beleg van Alkmaar in 1573 is verwoest. Het is dan ook niet ondenkbaar dat de sloot (1B) is gedicht toen na de verwoesting het terrein weer opnieuw werd ingedeeld en er nieuwe huizen werden gebouwd. De gevonden fundamenten zijn deels bovenop de sloot gebouwd. Geen verstandige actie, want men blijkt last te hebben gehad van ernstige verzakkingen.

Het gevonden fundament 3A was richting het noorden aardig verzakt in de ondergrond en had net als fundament 3C een zelfde schuine oriëntatie als de onderliggende sloot. De fundering 3A maakt een hoek naar het oosten en fundering 3C maakt aan de noord- en zuidzijde een hoek naar het westen. Van fundering 3C kon de lengte niet worden vastgesteld omdat het geheel uit de opgravingsput liep, maar wel dat de breedte bijna 4 m was. Er werden resten gevonden van een haard (3B) die in verband kan worden gebracht met fundering 3A.

Op deze locatie was de fundering niet meer terug gevonden maar het is wel zeker dat hier de haard heeft gezeten. Het geheel bestond uit een met bakstenen en hout afgekaderd "vierkant" en hier en daar lagen plavuizen met een rood baksel waarvan de bovenzijde was beroet. De noordzijde van de haard werd afgebakend door een houten wandje dat volledig was vergaan. Binnen de haard werden er tegels gevonden met een bloemafbeelding waarvan de randen zijn versierd in de vorm van een kandelaber. Deze dateren uit het tweede kwart van de 17de eeuw. Overigens zijn exact dezelfde tegels gevonden in waterput 3D.

Kaart van het te ontwikkelen gebied. In rode arcering is de werkput weergegeven

Boven In de haard gevonden koperen duit, gedateerd 1786

Onder Op de foto is waterput 3D te zien in het profiel

De haard heeft zeker tot in het laatste kwart van de 18de eeuw dienst gedaan. Aanwijzingen hiervoor zijn de fragmenten van faience borden uit de tweede helft van de 18de eeuw en een koperen munt. Het betreft een duit met de tekst: GELRIAE NOSTRA SPES 1786.

Ten noorden van kelder 2B werd een waterput (3D) aangetroffen die gezien de locatie en datering als opvolger van waterput 2 A gezien kan worden.⁵ Opvallend was dat de inhoud van de put nog aanwezig was maar dat de eigenlijke tonput was verdwenen. Waarschijnlijk is deze uitgetrokken bij een egalisatie van het terrein. In de eigenlijke gebruikslagen werd een flinke hoeveelheid aan gebruiksgoed uit de periode 1575-1650 gevonden. Enkele vondsten vielen op. Zo werd er een hoeveelheid polychrome tegels gevonden die ook werden aangetroffen bij de haard. (3B). Opvallend was verder de vondst van een bronzen beslag met de afbeelding van David en Goliath.

Er is te zien dat er door de tijd heen verbouwingen hebben plaatsgevonden. Beide panden hebben in het verleden een vergroting ondergaan (4A en 4B). Van deze vergroting kon de lengte niet worden vastgesteld omdat deze buiten de werkput nog doorging.

Bouwfase 19de eeuw

Er is een fundering gevonden (5A) die te dateren is in de 19de eeuw op basis van de steensoort. Te zien is dat deze door een eerdere funderingen (4A) is heen gegaan. Het zou kunnen zijn dat het te maken heeft met een herbouw ter plaatse van de voormalige panden. Het is bekend uit archiefbronnen dat er in 1856 een nieuwe schuur is gebouwd. Mogelijk dat deze funderingen daarmee samenhangen. Uit deze periode is ook een waterput gevonden (5B).

2.4 Vondsten

Tijdens de opgraving zijn grote hoeveelheden vondstmateriaal geborgen. Het meeste daarvan valt in de categorie gebruiks aardewerk. In de bijlage is een vondstenlijst opgenomen waarin het soort aardewerk en de datering is opgenomen. Er zijn echter ook vondsten gedaan die vanwege hun bijzondere karakter een aparte vermelding in dit hoofdstuk krijgen. Het gaat om een vondst van een koperen beslag met de afbeelding van David en Goliath, mogelijk een onderdeel van paardentuig en een koebekschoen.

Bronzen beslag

In waterput 3D werd naast een aanzienlijke hoeveelheid veel voorkomend gebruiks aardewerk een bronzen reliëf gevonden met daarop een Bijbelse voorstelling. De voorstelling laat de strijd tussen David en Goliath zien. Te zien is de reus Goliath die een enorme speer in zijn hand houdt met op zijn hoofd een grote helm. Links van Goliath is een legerkampement te zien. Rechts onderin is David te zien die in zijn hand een slinger houdt en bij hem staat een schaap.

Het reliëf heeft een ronde vorm met een diameter van 6,8 cm en een hoogte van 2 cm. Aan de achterzijde zijn twee diagonaal ten opzichte van de afbeelding geplaatste bevestigingspinnetjes. Op deze pinnetjes was wat corrosie te zien.

David en Goliath

David was de jongste van een gezin met acht zonen. David moest zorg dragen voor de kudde schapen van de familie. Hij beschermde de kudde schapen tegen wilde dieren en deed dat met een slinger. Het verhaal gaat dat hij op deze manier een leeuw en een beer doodde die de kudde belaagden.

Zijn drie oudste broers waren soldaten in het leger van koning Saul. Het leger was voortdurend in gevecht met de Filistijnen. In het land van de Filistijnen woonden nog vele reuzen en die dienden ook in het leger.

Eén van de grootste en sterkste Filistijnse reuzen was Goliath. Dagelijks daagde Goliath het leger van de Joden uit. Hij stelde voor dat zij één man zouden afvaardigen om met hem de strijd aan te gaan. Als Goliath werd gedood, zouden de Filistijnen voor eeuwig de slaven zijn van de Joden; in het omgekeerde geval zouden de Joden voor eeuwig de Filistijnen dienen.

Omdat Goliath een man was van meer dan drie meter groot durfde niemand de strijd met hem aan. Op een dag kwam David eten brengen naar het legerkamp voor zijn broers. Hij hoorde de donderende stem van de reus en was verontwaardigd dat iemand het leger van “de ware God” durfde uit te dagen. Hij vroeg toestemming aan koning Saul om de strijd met Goliath aan te gaan, wat de koning uiteindelijk toestond.

David kreeg een harnas en een helm, maar die waren te zwaar voor hem en hij trok ten strijde in zijn gewone kleding met als enige wapen zijn slinger. David legde een steen in zijn slinger, mikte en raakte Goliath precies tussen de ogen en hij was morsdood.⁶

Het verhaal van David en Goliath heeft heel simpel gezegd de boodschap “wie niet sterk is moet slim zijn”. De functie van het voorwerp is niet helemaal duidelijk. Het is zeker een ornamentaal stuk en zal waarschijnlijk op een lederen ondergrond bevestigd zijn.

Onder bronzen beslag afkomstig uit waterput 3 D

Prent van een schoenmaker, afkomstig uit Hausbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung von 1524

Onder resten van de koebekschoen

Koebekschoen

Tijdens de opgraving aan de Kerkelaan te Koedijk (Gemeente Alkmaar) in 2006 werd op de bodem van een tonput een incomplete schoen gevonden (06KRKL28).

Het blijkt te gaan om een zogenaamde koebekschoen⁷ uit de eerste helft van de 16de eeuw. Dit schoeisel dankt zijn naam aan de opvallende neus waarvan de vorm doet denken aan de bek van een koe.

Snijpatroon

De schoen is vervaardigd van rundleer. Het gaat hier om een rechter lage koebekschoen compleet met riempje en een zool van twee lagen dik.

De leeronderdelen werden retourné genaaid, dat wil zeggen dat hij binnenste buiten werd genaaid en dan omgekeerd, zodat het naaiwerk aan de binnenkant kwam. Tussen het bovenleer en de binnenzool is een smalle strook leer mee genaaid om de naad beter waterdicht te maken, de tussenrand. De onderste zool is vervolgens na het omkeren aan de tussenrand genaaid. De tussenrand is bij de hiel door het gebruik geplet. Het schoentje heeft maat 27, het betreft een kinderschoen. Hij is niet compleet: zo ontbreken de hielstukken, een zijtussenstuk en het sierrandje van het voorblad, maar de schoen is aardig te reconstrueren. Het vlas van het garen is grotendeels vergaan zodat de onderdelen uit elkaar vielen bij de berging. Het riempje werd vastgezet d.m.v. een gespje aan de zijkant. Aan de buitenzijde van het voorblad komt een roestplekje voor van dit gespje. De gespjes zijn waarschijnlijk van de oude schoenen verwijderd voor hergebruik. De onderdelen van het schoentje zijn als snijpatroon getekend aan de vleeszijde van het leer zodat de naaigaatjes getoond kunnen worden.

Tudor

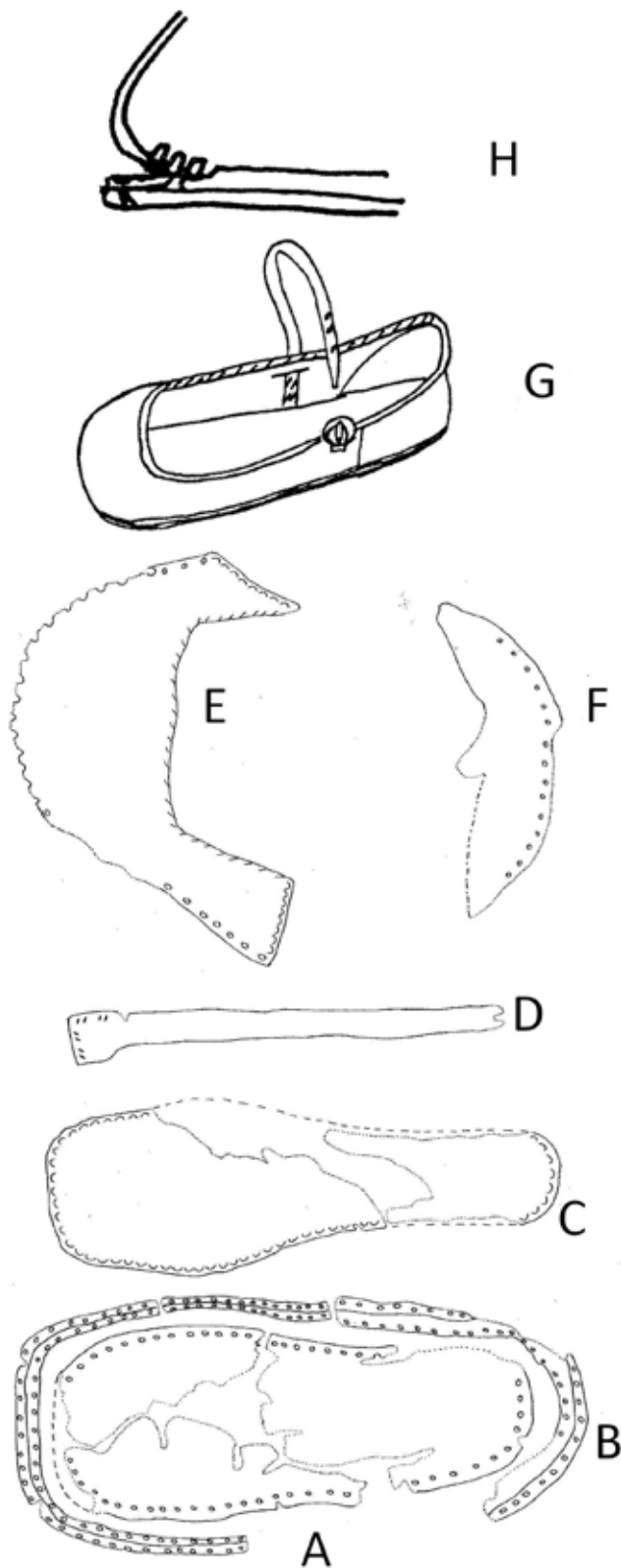
Een koebekschoen wordt ook wel een Tudor schoen genoemd, omdat deze schoenen werden vervaardigd in de tijd van de Engelse Tudorkoning Hendrik VIII. Uit Alkmaar zijn nog 6 lage koebekschoenen bekend: uit opgravingen aan de Voordam in 1992, de Kwakelkade in 1995, de Oudegracht in 2005, de Bloemstraat in 2006 en in 2004 bij de Schermerweg (Jaagpad) zelfs één paar koebekschoenen. De koebekschoen van de Oudegracht is het beste exemplaar, qua staat van het leer, slijtage en compleetheid. De overige schoenen

zijn incompleet en het leer in slechte staat. Er zijn verschillende modellen van de muil bekend, maar ze werden ook vervaardigd als instapschoen zonder riempje. Hoge modellen zijn ook bekend, deze zijn gesloten op de wreef. De koebekschoen heeft daardoor wel 12 verschillende vormen zolen. Het model koebekschoen uit Koedijk werd waarschijnlijk hoofdzakelijk door vrouwen gedragen.

Koebekschoenen, hoe lomp ze ook mogen lijken, waren destijds zeer modieus - zelfs koningen droegen ze.

Conclusie

Samenvattend kan gezegd worden dat de eerste bewoningssporen te dateren zijn in de 14de eeuw. Deze waren gelegen op een terp die in ieder geval aantoonbaar aan de westzijde begrensd werd door een sloot. Deze sloot leek af te buigen in oostelijke richting. Er kan op basis van het onderzoek niet met zekerheid gezegd worden of er sprake is van bewoning op afzonderlijke terpen of dat er sprake is van een langgerekte nederzettingsterp. De sloot is aan het einde van de 16de eeuw gedempt en daarna overbouwd. Deze herinrichting van het terrein kan zeer waarschijnlijk gerelateerd worden aan de verwoestingen in Koedijk ten tijde van het beleg. Daarna is er eigenlijk continu bebouwing geweest en is er sprake van een aantal nieuw- en verbouwacties op het perceel.

tekening van de koebekschoen:

- A Onderzool
- B Tussenrand
- C Binnensool
- D Riempje
- E Voorblad
- F Hielversterking
- G Reconstructietekening
- H Doorsnede zool

1 Historische informatie: Fruin 1866, blz. 131-132; Fruin 1876, blz. 56-58; Geus 1973; Geus 1990; Geus 1996 en korte artikelen van J.P. Geus in de Coedijker Ban in 1989-1991. Archeologische onderzoeken: Van den Berg 1999; Van den Berg et al 1999; Roedema en Ostkamp 2002; Bitter et al 2003b; Roedema 2006.
2 Kadastrale Atlas van Noord-Holland 1832, 1991. Deel 4: Koedijk, Oudorp en Sint Pancras. Stichting Kadastrale Atlas Noord-Holland 1832, Haarlem, blz. 18

3 Secretarissen, schepenen en burgemeesters bewoonden vanaf de 17e eeuw de plek waar in 1929-30 het nieuwe Koedijker raadhuis werd gebouwd (J.P. Geus) in de Gouden Engel, tweemaaljaarlijkse uitgave van de Historische Vereniging Koedijk.

4 o.a. 1990 Breedstraat

5 De waterput is vastgelegd in profiel D-E.

6 www.baasgansendonck.be/reuzenmap/nephilim.html

7 Gebruikte literatuur Goubitz, 2001

Literatuur

Beemster, K., 2008: Bijzondere bodemvondsten – een koeiebek schoen uit Koedijk, *Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar* nr. 25

Berg, G. van den, P. Bitter, R. Jayasena, S. Ostkamp en R. Roedema, 1999: Alkmaar: Canadaplein, Houttil 'Het Waaggebouw', Koedijk/Kanaaldijk 212, Laat/Augustijnsteeg, Laat/Bloemstraat, Lindegracht 10-12, in: E. Jacobs (red.), *Archeologische Kroniek Noord-Holland* 1998, *Holland* 31, 329-336.

Bitter, P., S. Ostkamp en R. Roedema, 2003b: Op en onder de Koedijk, *Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar* 7 nr.1, 9-10 (2001: Kanaaldijk/Zonneweid, Kanaaldijk 231; 2002: Kanaaldijk 230, Kanaaldijk/Zonneweid).

Fruin, R., 1866: *Informacie up den staet faculteyt ende gelegenheit van de steden ende dorpen van Holland en Vrieslant, om daerna te reguleren de nyeuwe schiltale, gedaen in den jaere MDXIV*, Leiden.

Fruin, R., 1876: *Enqueste ende informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van den schiltalen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest onder de landen van Holland ende Vrieslant. Gedaen in den jaere MCCCCXCIII*, Leiden.

Geus, J.P., 1973: De bewoners van Oudorp, Sint Pancras en Huiswaard in 1573 'verjaecht, beroofd en opgegeten', *Alkmaars Jaarboekje* 1972, blz. 101-109.

Geus, J.P., korte artikelen in de *Coedijker Ban* in 1989-1991

Geus, J.P., 1990: *Uit de historie van Koedijk en Huiswaard van 1300 tot 1972*, Schoorl.

Geus, J.P., 1996: *Koedijk; meer dan 4 eeuwen water- en veldnamen*, s.l. (Stichting Coördinatie Onderzoek Oud Geestmerambacht).

Geus, J.P., *Secretarissen, schepenen en burgemeesters bewoonden vanaf de 17e eeuw de plek waar in 1929-30 het nieuwe Koedijker raadhuis werd gebouwd*, de Gouden Engel nummer 2 november 1999, tweejaarlijkse uitgave van de Historische Vereniging Koedijk.

Goubitz, O., Groenman-van Waateringe, W. and Driel-Murray, C. van (2001) *Stepping Through Time: Archaeological Footwear from Prehistoric Times until 1800*, Stichting Promotie Archeologie, Zwolle

Kadastrale Atlas van Noord-Holland 1832, 1991. Deel 4: Koedijk, Oudorp en Sint Pancras. Stichting Kadastrale Atlas Noord-Holland 1832, Haarlem, blz. 18

Roedema, R., en S. Ostkamp, 2002: Alkmaar * Doelenstraat 2, Hofplein, Kennemerstraatweg, Kerkplein, (Koedijk) Kanaaldijk 206, (Koedijk) Kanaaldijk 231, Langestraat 51, Langestraat 64-66, Schoutenstraat 14-16, Voordam 15, in: W. Blazer (red.), *Archeologische Kroniek Noord-Holland* 2001, *Holland* 34, 1-52 (3-11).

Roedema, R., 2006: Een brandweerkazerne gebouwd op een terp, *Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar* nr. 18, 16.

Bijlage 1 - Catalogus

1a	06KRKL 27	1a	06KRKL 30 A	1a	06KRKL 30 B
1b	tonput	1b	waterput	1b	waterput
2	s2-kru-2	2	r-kop-2	2	r-gra-33
3	1525-1575	3	1525-1650	3	1550-1575
4a	6.0/5.0	4a	15.0/7.0	4a	13.5/11.5
4b		4b	kop met scherpe knik bodem- wand en iets uitgebogen rand, op standing	4b	grape met scherpe buikknik en iets uitgebogen rand
5a	grijs baksel	5a	rood baksel	5a	rood baksel
5b	zoutglazuur	5b	loodglazuur	5b	loodglazuur
5c		5c		5c	
5d		5d	beroet	5d	beroet
6a	standvoet	6a	standing	6a	drie poten
6b	twee kleine verticale oortjes	6b	horizontaal worstoor	6b	vertikaal worstoor, schenktuit
6c	gaaf exemplaar	6c	stuk uit rand	6c	stukjes uit rand
7	kruikje, inktpot?	7	kop	7	grape
8	Duitsland	8	Alkmaar		
9		9	Bitter 1995, 111		

Bijlage 2 - Sporenlijst

Periode 1 14e eeuw

1A

Terp

Tijdens de opgraving zijn er resten van een kleiterp gevonden. De terp was voor een groot deel opgeworpen met klei. In de profielen zijn duidelijk diverse lagen waargenomen bestaande uit klei. De diepere lagen bestaan voornamelijk uit neergeworpen plaggen klei terwijl in de lagen daarboven geen plaggen werden waargenomen. De top werd vastgelegd op een diepte van ongeveer -1.85 m NAP. Vondstnummers uit deze lagen zijn V10, V11, V12, V22, V24.

1B

Sloot

De exacte breedte van de sloot is niet vastgesteld, maar het betrof in eerste instantie een vrij breed geheel dat geleidelijk aan versmalde. De vulling van de sloot bestond uit kluiten klei afgewisseld met zwarte rulle grond met afval zoals o.a. bot en aardewerk. De bodem werd ingemeten op een diepte van ongeveer -3.00 m NAP. Vondstnummers uit de sloot zijn (profiel AB) V9, V13, V14, V15, en vlak V16 en V19. Op grond van het gevonden vondstmateriaal moet de sloot dateren rond 1300 met een looptijd tot in het derde kwart van de 16de eeuw. De sloot lijkt aan noordzijde van de werkput af te buigen naar het oosten.

1C

Greppel

De bovenkant werd ingemeten op een diepte van -1.85 m NAP en de onderkant op -2.05 m NAP. De (huiswand) greppel is Noord-Zuid georiënteerd met dezelfde richting als de gevonden terpsloot. De vulling bestond voornamelijk uit diverse soorten klei maar richting het noorden overgaande in een zwart rul geoxideerd organisch materiaal. Het spoor splitst zich richting het noorden en het oosten in een rechthoekig spoor bestaande uit kluiten donker grijze en licht grijze klei met zand. Uit het spoor werd vondstmateriaal (V26) aangetroffen bestaande uit dierlijk materiaal en vroeg 14de eeuws steengoed.

1D

Poer

Een poertje bestaande uit bakstenen (V25) met de maatvoering 30x13.5x6.5cm. De onderzijde bevond zich op een diepte van -1.92 m NAP en is gelegen aan de zuidzijde van het greppeltje (1C). De poer is getekend in coupe H – I.

1E

Poer

Plek met kloostermop fragmenten. De stenen werden ingemeten op een diepte van -1.56 m NAP en op een locatie die deels op de helling van de sloot ligt. Dit verklaart mogelijk de diepere ligging. Het formaat van de stenen is iets groter (? X15.5 x 7.5cm) dan die van de poer 1D en liggen ongeveer 30 cm dieper.

1F

Poer

Plek met tufsteen en fragmenten grijze zandsteen (V17). Een tufsteen met afmetingen van 30 x 15 x 9cm.

Periode 2 1400-1550

2A

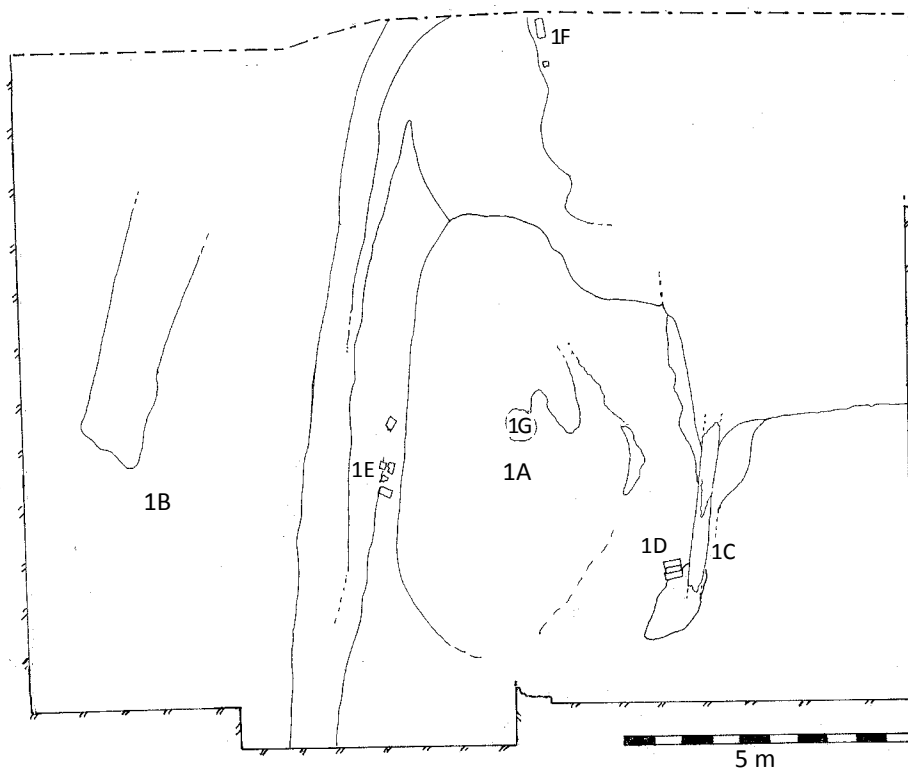
Waterput

Houten tonput, de boven en onderkant werden respectievelijk ingemeten op een diepte van -2.55 m NAP en -3.28 m NAP. De tonput heeft een diameter van rond de 1 meter en bestond uit twee gestapelde eikenhouten tonnen. De bovenste ton was volledig weggerot en in de onderste terecht gekomen. Van deze ton werden de duigen (V29) geborgen t.b.v. dendrochronologisch onderzoek. De uitkomst van dit onderzoek bleek een datering op te leveren in de eerste kwart van de 16de eeuw. Globaal kan de demping van de put worden gedateerd in de periode 1525-1575. De eigenlijke gebruikslaat van de waterput geeft een datering 1450-1550.

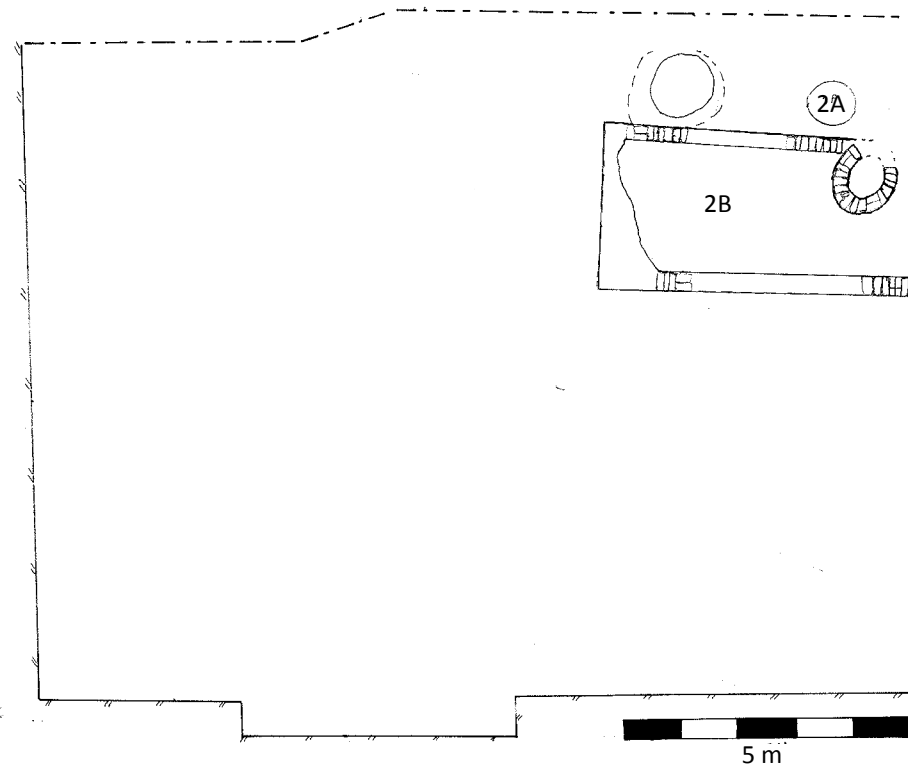
2B

Kelder

De maatvoering kon niet worden vastgesteld maar de breedte bedroeg bijna 3 meter met een minimale lengte van 5.50 meter. De gebruikte bakstenen (V21) met een rood baksel meten 23.5 x 11.5 x 5.5cm. Het geheel was gemetseld met een grijs tufsteen mortel. De top werd ingemeten op een diepte van -1.79 m NAP. De onderkant bevond zich rond -2.00 m NAP. In de noordoost hoek bevond zich een bakstenen ronde kraag lijkend op een waterput. Gedacht moet worden aan een drainageput om de kelder droog te houden. In de binnenstad is dit bij meerdere kelders ook al eens waargenomen. Er is een coupe FG gemaakt.

Overzichtsplattegrond
Periode 1 (14e eeuw)

Overzichtsplattegrond
Periode 2 (1400-1550)

Periode 3 1575-

3A Fundering

Fundering met een zelfde schuine oriëntatie als de onderliggende sloot. De fundering liep van zuid naar noord en maakt een hoek naar het oosten. De vastgelegde NAP hoogtes verschillen nogal door de verzakkingen. De onderkant werd ingemeten op een diepte van -1.68 m NAP. Een hoogste gemeten bovenkant werd ingemeten op een diepte van -1.54 m NAP. De fundering was opgebouwd met een oranje/rode baksteen met de maatvoering 20 x 9.5 x 4.5 cm.

3B Haard

Het geheel bestond uit een met bakstenen en hout afgekaderd "vierkant". De onderzijde werd ingemeten op een diepte van -1.68 m NAP. Het hoogste deel werd ingemeten op een diepte van -1.64 m NAP. De noordzijde van de haard werd afgebakend door een houten wandje welke volledig was vergaan. De gebruikte bakstenen hebben een oranje/rood baksel en een maatvoering van 19 x 9 x 4.5cm. Verspreid lagen plavuizen met een rood baksel waarvan de bovenzijde was beroet. Maatvoering plavuizen: 23.5 x 23.5 x 2.5cm. Er zijn aanwijzingen dat de haard van tegels was voorzien. V6 betreft vondstmateriaal aangetroffen binnen de kaders van het haardje. De vele tegelfragmenten met een bloemafbeelding waarvan de randen zijn versierd in de vorm van een kandelaber dateren uit het tweede kwart van de 17de eeuw.

De haard is zeker tot in het laatste kwart van de 18de eeuw in gebruik geweest. Aanwijzingen hiervoor zijn de fragmenten van faience borden uit de tweede helft van de 18de eeuw en een koperen munt. Het betreft een duit met de tekst: GELRIAE NOSTRA SPES 1786.

3C

Fundering

Parallel met fase 3A lopend stuk fundering. Zowel aan de zuidzijde als de noordzijde bevond zich een hoek waardoor duidelijk werd dat het toebehoorde aan een gebouwtje die zich richting het westen uitstrekte. De lengte kon niet worden vastgesteld omdat het geheel uit de opgravingsput liep, maar wel dat het bijna 4 meter breed was. Binnen de muren werden vondsten (V7) gedaan met een datering uit de 14de en 15de eeuw en moeten worden toegeschreven aan de onderliggende sloot.

3D

Waterput

Waarschijnlijk de opvolger van waterput 2A. De boven en onderkant werden respectievelijk ingemeten op een diepte van -2.05 m NAP en -3.40 m NAP. Ook deze waterput bevond zich aan de noordzijde van de gevonden kelder. De waterput is nog vastgelegd in profiel D-E. Opvallend was dat de inhoud van de put nog aanwezig was maar de eigenlijke tonput was verdwenen. In de eigenlijke gebruikslagen (V30) werd een flinke hoeveelheid aan gebruiksgoed uit de periode 1575-1650 gevonden. Enkele vondsten vielen op. Zo werd er een hoeveelheid polychrome tegels gevonden die ook werden aangetroffen bij de haard. (3B). Opvallend was verder de vondst van een koperen (paard?) beslag met de afbeelding van David en Goliath.

Periode 4

4A Fundering welke heeft toebehoord aan de vergroting van het huis 3A. De onderzijde van de fundering werd ingemeten op een diepte van -1.63 m NAP. De gebruikte bakstenen waren geel van baksel en met de maatvoering 21 x 11 x 4.5 cm. Waar de fundering stopte kon niet worden vastgesteld omdat de fundering uit de werkput liep.

4B Fundering welke moet worden gezien als een uitbreiding van huis 3C. De onderkant werd ingemeten op een diepte van -1.55 m NAP. De gebruikte bakstenen waren vervaardigd uit een rood maar ook geel baksel. Ook van deze fundering kon niet worden vastgesteld hoever het geheel doorliep.

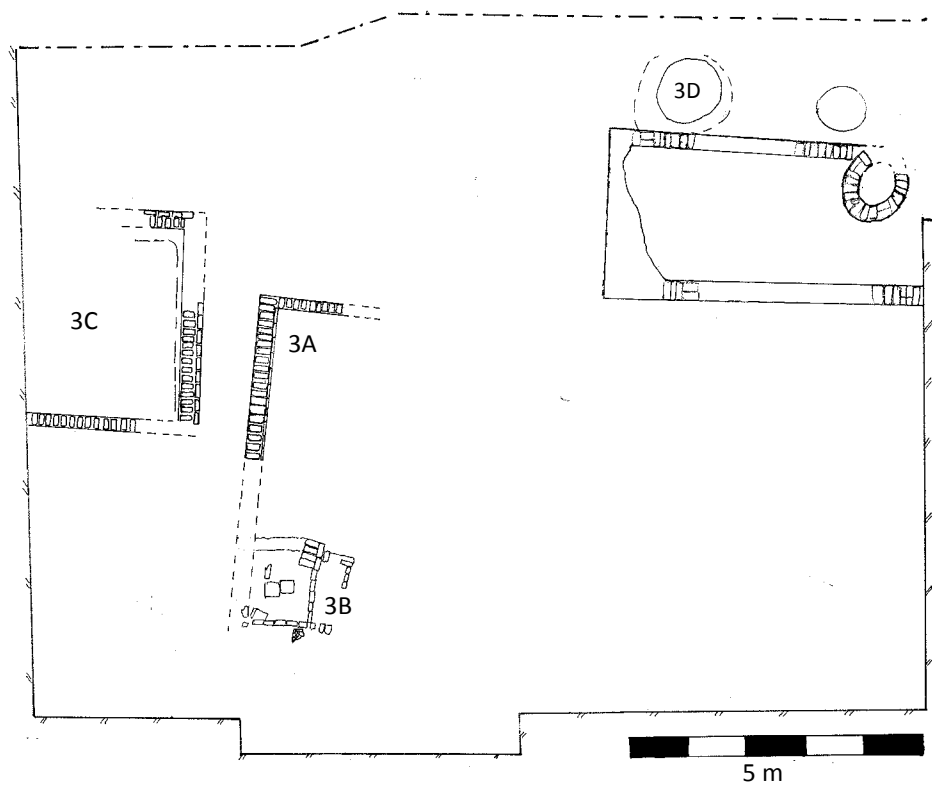
Periode 5

5A

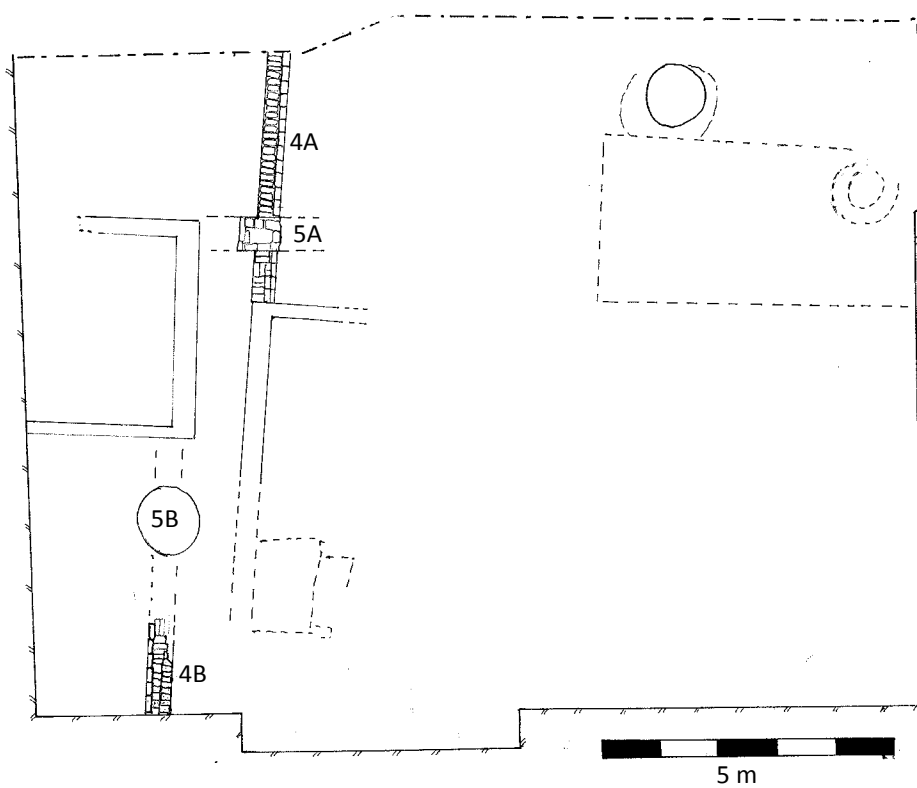
Fundering. Een vrij recent stuk fundering waarvan maar een klein deel van werd gevonden. Het lijkt ooit te hebben aangesloten op de hoek van 3C maar over de fundering van 4A.

5B

Waterput. Een vrij recente (19de en 20ste eeuw) waterput welke fundering 4B voor een groot deel heeft verstoord.

Overzichtsplattegrond
Periode 3 (1575-)

Overzichtsplattegrond
Perioden 4 en 5

Bijlage 3 - Profielen

Profiel ABC noordprofiel

1. recent verstoord
2. donkergrijze klei, rul met baksteenfragmenten
3. bruینگrijze klei iets groen met baksteenfragmenten
4. afwisselend kluitig gelaagd zwart grijze klei rul met aarde werk, organisch materiaal, bot en baksteenfragmenten
5. paaltjes
6. grijs bruine zeer humeuze klei met organisch materiaal, aardewerk, bot en mosselschelpen
7. geel bruینگrijze klei, gelaagd, mesterig
8. zeer humeuze bruin grijze klei gelaagd
9. licht grijze klei
10. grijs groene vette klei
11. grijs bruine klei met baksteenfragmenten
12. licht grijze vette klei
13. zeer humeuze plaggen
14. grijze klei, iets humeus, kluitig
15. blauwgrijze klei en grijs humeuze klei met kluiten en plaggen

Profiel DE

1. licht grijze en donkergrijze gevlekte vette klei
2. rulle humeuze klei behorend bij de demping
3. groen grijze klei
4. zwart grijze humeuze geoxideerde klei
5. blauwe klei
6. grof zand met humeuze spikkels
7. blauwe klei
8. zandlenzen
9. spoor 3 D
10. blauwe klei
11. zand met kleilenzen

Profiel CD

1. rode baksteen
2. kalkmortel met puin

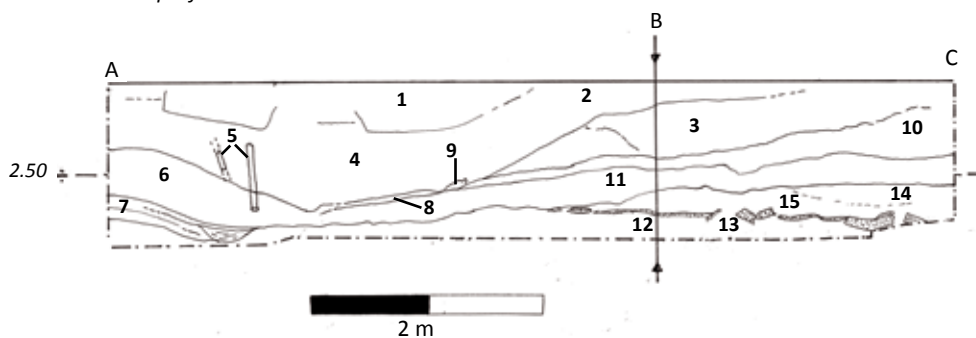
Profiel AB

1. donkergrijze klei
2. kloostermop 30 x 13,5 x 6,5
3. kluitig, donkergrijze klei + licht grijze klei met zand
4. licht grijze klei

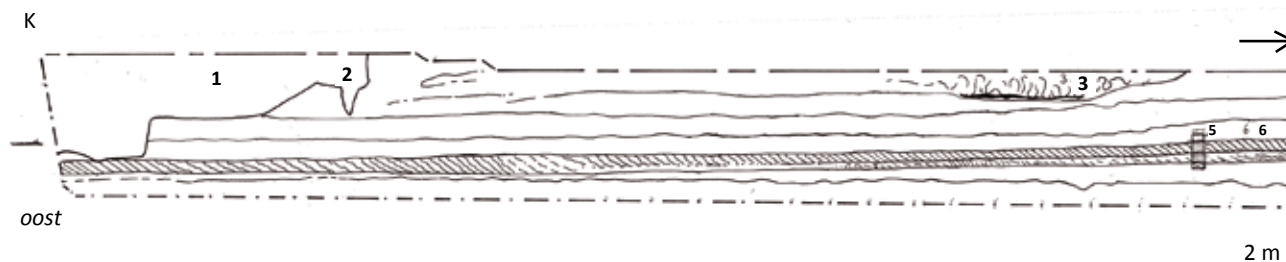
Profiel JK

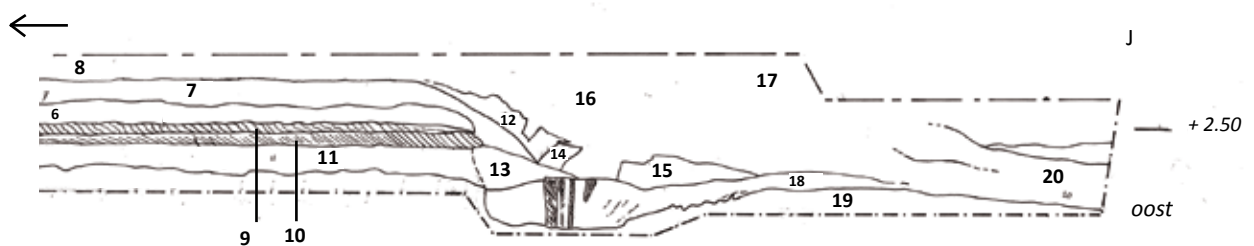
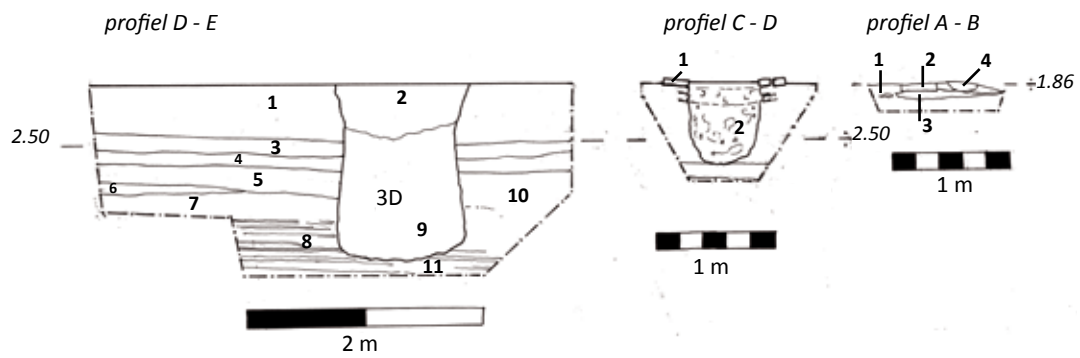
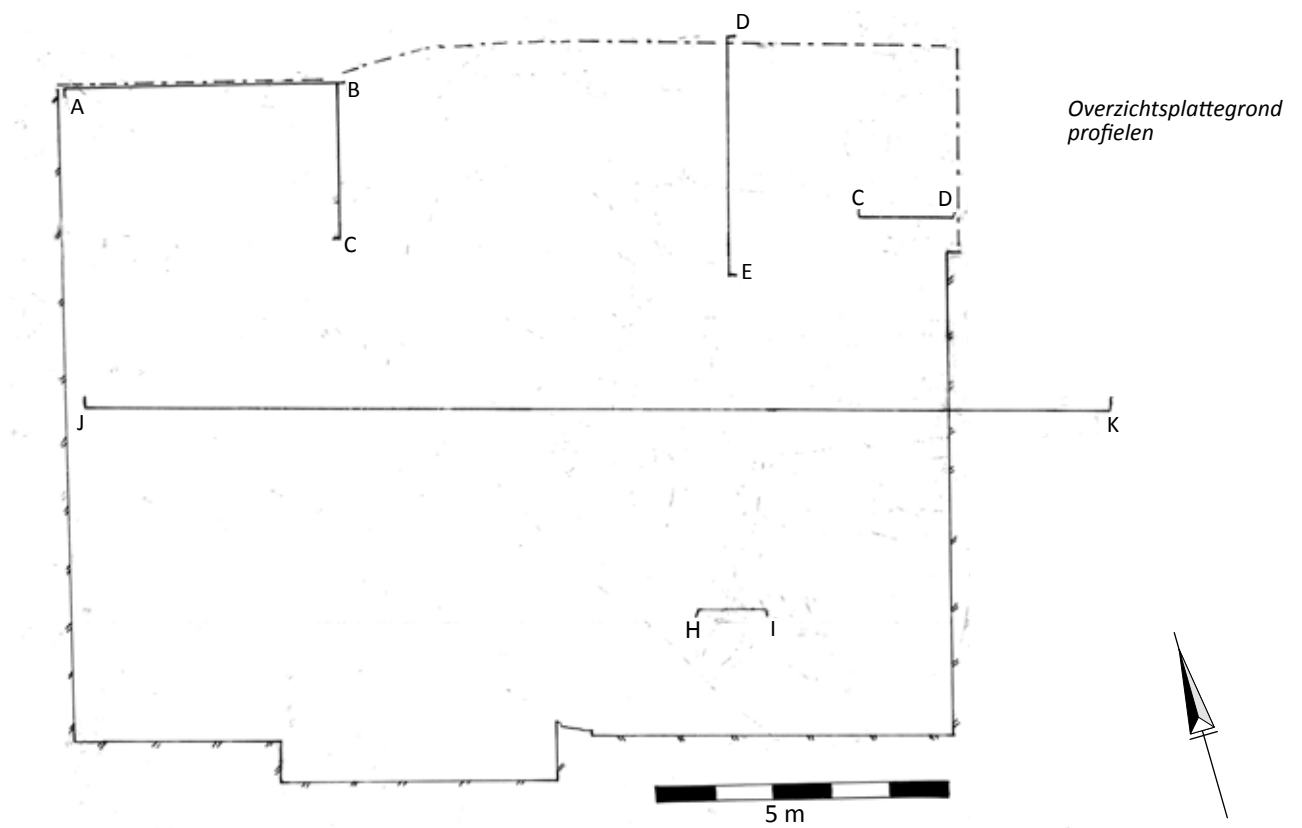
1. recente kuil, 19de eeuw
2. paalgat
3. kluitig, grijs groene en organisch bruine klei
4. zwart verrot organisch materiaal
5. monster
6. grijs groene klei
7. licht bruینگrijze klei
8. grijs groene klei
9. zeer humeuze klei
10. zwart grijze humeuze klei met geoxideerde humeuze laag
11. grijs groene klei
12. grijs groene klei
13. grijs bruine klei
14. licht grijsblauwe klei
15. licht grijsblauwe klei
16. bruin grijze humeuze vette klei
17. rulle humeuze bruine klei
18. bruin grijze humeuze klei
19. licht grijze klei
20. mest/beer met stro en aardewerk, kleiig

noordprofiel A - B - C

profiel JK - oostkant

Bijlage 4 - Vondstenlijst

Vondstnr	WP-vlak/prof	omschrijving	inhoud	datering	spoorcode
1	WP 1	aanleg	1 x grijs, 2 x s1-kan-?	14A	
2	WP 1	aanleg vlak	6 x rood, o.a. r-bak-11 1 x s1-kan-? Siegburg	14bc	
3	WP 1	aanleg vlak	1 x grijs	14B-15	
4	WP 1	aanleg vlak	16 x bot		
5	WP 1	uit vlak	2 x grijs. 2 x rood spaarzaam loodglazuur	14	
6	WP 1	vloertje/haard	4 x tegel, blauw op wit, kandelaber met bloempot, 1 x fragment tegel blauw op wit., 2 x f-bor-?, 1x munt messing/koper GELRIAE NOSTRA INDIO SPES 1786	16b-19	3B
7	WP 1	vlak binnen muren	1x r-bak-2, 1x r-bak-15	14d-15a	3C
8	WP 1	onder fundering	1 x r-bak-1/2	14d-16a	
9	noordprofiel AB	uit profiel	10 x rood, o.a. r-gra-8 en r-bak-2	15c-16a	1B
10	noordprofiel AB	uit profiel	1 x fragment grijs zandsteen, 3 x rood	15c-16a	1A
11	noordprofiel AB	uit profiel	1 x r-kom-?, insnoering onder de rand	14B	1A
12	WP 1	uit profiel	1 x r-vet-? Met bewerkte rand, 1 x wa-kan-? Tuitkannetje	14	1A
13	WP 1	bovenkant sloot/kuil	46 x rood, o.a. r-pot-10, r-gra-53 en r-lek-2 (allen zeer groot), 2 x wit, 6 x faience, 1 x fragment tegel met sponswerk, 2 x pijpensteel, 1 x mes met houten handvat	18B	1B
14	WP 1	sloot, bij verdiepen	5 x rood, o.a. kom met ingesnoerde rand r-kom-59, 1 x s1-kan-? Siegburg, 2 x s2-kan-? Langerwehe, 1 x grijs, 2 x baksteenfragment (kloostermop ? X 15.o x 7.5 cm, grijze (tuf)mortel met schelpen	14c-15a	1B
15	WP 1	profiel sloot	12 x rood, o.a. r-kop-2 (met mangaan), r-bor-1 en een fragment NH-slibaardewerk, 2x wit, 3 x s2-kan-? Raeren, 1 x fr-bor-? Beauvais (Hurst, 1986, Rotterdam papers VI, blz 106-116, afb. 17)	16b-16c	1B
16	vlak 2	verdiepen vlak 2	11 x rood, o.a. r-bor-6 (NH-slib), r-kop-1, r-kop-20, r-gra-8, r-gra-34, r-pis-17, 1 x s2-kan-? Raeren	16b-16c	1B
17	vlak 2	vlak 2	diverse stukken tufsteen, groot stuk natuursteen, grijs zandsteen.	Dec-13	1F
18	vlak 2	vlak 2	1 x grijs (14de 15de eeuw, 1 x r-gra-6 (14b-15A), 1 x s1-kan-? (14bc)	14c-15a	
19	WP 1	slootvulling bovenzijde	4 x s1-kan-? (14bc), 1 x s2-kan-? (14B-15a), 11 x rood	15B-16a	1B
20	WP 1	waterput vulling	4 x rood, o.a. r-bor-31, 1 x w-pis-?	17b-17c	
21	WP 1	muurwerk	baksteen rood 23.5 x 11.5 x 5.5 cm, grijzige tufsteenmortel	15B-16a	2B
22	WP 1	uit klei	1 x r-vst-?	15-16	1A

23	WP 1	uit duikende laag	1 x grijs, standlobben (14de -15de eeuw), 1 X s1-kan-?, Siegburg gevlamd (14d-15a)	14d-15a	
24	WP 1	van vlak 1 naar vlak 2	2 x grijs	14-15	1A
25	WP 1	poer	kloostermop, rood 28.5 x 13.0 x 7.0 cm geen cementresten. Detail: bovenzijde zijnde de randen van de steen rond gesleten. Ook het oppervlak is enigszins gesleten. De onderzijde van de baksteen is nog in goede staat.	13B-14A	1D
26	vlak 1	greppel	7 x bot, 1 s s1-kan-?	13a	1C
27	WP 1	demping tonput	45 x rood (zeer fragmentarisch), oa.a. r-gra-34 en r-gra-22, 4 x s2-kan-? Raeren, 8 x bot, 1 x pi-pot-? Pingsdorf (10de -13de eeuw)	16b-16c	2A
28	WP1	bodem van tonput	1 x s2-kan/bek-?, Raeren, fragmenten van een lederen schoen	15B-16a	2A
29	WP1	dendromonster waterput	dendromonster (zie bijlage)		2A
30	WP 1	waterput	21 x bot, 38 x smeedijzeren nagels groot en klein, 1 x smeedijzeren kienspaan houder, 1 x smeedijzeren meslemmet, 1 x messing kledinghaakje, 6 x tegelfragmenten (kandelaber met bloemvazen zelfde als bij vondstnr 6), 7 x pijpenkop en 14 stelen uit de periode 1630-1640. Zie verderde tellijst	16d-17A	3D
31	WP1	naast put	3 x rood, 1 x smeedijzeren nagel	15-16	
32	profiel oost-west	profiel oost-west	2 x rood, o.a. haakoorgrape, 2 x s1-kan-? Siegburg	14B	
33	west profiel	sloot	5 x roodbakkend, o.a. r-gra-6 en bord met slibwerk (1375-1450), 1 x grijs (14de-15de eeuw). 2 x s1-kan-? Siegburg (1375-1425) Metalen voorwerp, niet determineerbaar.	14d-15a	
34					
35	profiel oost-west	profiel oost-west	3 x iw-? Printwerk 19A, 8 x faience (18B-19a), 15 x wit, 18 x rood (18B-19A), pijpenkop 19a	1800-1825	

Bijlage 5 - Leervondstenlijst

Inventarisnr	Beschrijving	Onderdeel	Aantal	Bijzonderheden	Maat	Datering	Leersoort	Tek	Foto	Type
06 KRKL 28-A	schoen	zool	1	onderzool, gehavend	27	eerst helft 15de eeuw	rund	ja	ja	125
06 KRKL 28-B	schoen	tussenranden		niet compleet				ja	ja	
06 KRKL 28-C	schoen	zool	1	binnenzool				ja	ja	
06 KRKL 28-D	schoen	riempje	1	naaigaatjes, gaatje				ja	ja	
06 KRKL 28-E	schoen	voorblad	1	roesplekje van gesp				ja	ja	
06 KRKL 28-F	schoen	hielversterking	1	gehavend				ja	ja	

Bijlage 6 - Tellijst

V30, (spoor 3D) waterput (1575-1650) rond 1640

type	aantal	datering
s2-kan-?	7	1575-1625
s2-kni-1	4	
r-bak-5	1	1550-1625
r-bor-6	4	1525-1675
r-gra-19	3	1525-1675
r-gra-33	1	1550-1575
r-gra-34	1	1525-1625
r-gra-54	2	1500-1650
r-kop-1	1	1450-1550
r-kop-2	3	1525-1650
r-tes-3	1	1625-1750
r-tes-5	3	1550-1650
r-zal-3	2	1550-1750
r-?	5	
w-?	5	
m-bor-?	9	
f-bor-?	2	
i-bor-?	2	
we-?	2	1575-1625
p-bee-?	1	
totaal:	59	

06KRKL 30	s2	r	w	m	f	i	we	p	totaal
bakpan	-	1	-	-	-	-	-	-	1
bord	-	4	-	9	2	2	-	-	17
grape	-	7	-	-	-	-	-	-	6
kop	-	4	-	-	-	-	-	-	3
kan	7	-	-	-	-	-	-	-	7
test	-	4	-	-	-	-	-	-	4
zalfpot	-	2	-	-	-	-	-	-	2
speelgoed	4	-	-	-	-	-	-	-	4
sier	-	-	-	-	-	-	-	1	1
?	-	5	5	-	-	-	2	-	12
totaal	11	27	5	9	2	2	2	1	59

3

Ontdekkingen aan de Bloemstraat

Opgraving aan de Bloemstraat in 2006

door

Nancy de Jong - Lambregts en Rob Roedema

*met bijdragen van Karin Beemster, Lisette Verspay-Frank
en Sjaak Waterlander*

3.1 Inleiding

Van 30 maart tot 6 april vond bij Bloemstraat 26-32 een kleine opgraving plaats door de gemeentelijke afdeling monumentenzorg en archeologie. In nauwe afstemming met bouwaannemer Binkbouw en slooppaannemer Baru vond onderzoek plaats van de resten, voordat de bouwput uitgegraven werd voor 11 appartementen voor Woningbouw stichting Willibrordus.

De Bloemstraat is gelegen in het zuidoostelijk deel van de binnenstad van Alkmaar. Het onderzochte gebied wordt aan de westzijde begrensd door de bebouwing aan het Groot Nieuwland. Aan de oostzijde wordt het gebied begrensd door de bebouwing aan de oostzijde van de Bloemstraat. De Bloemstraat komt in noordelijke richting uit op de Laat en in zuidelijke richting op de Oudegracht.

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:	Gemeente Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Afd. Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Alkmaar
Duur en tijdstip onderzoek:	30-03-2006 t/m 06-04-2006
Locatie onderzoeksgebied:	Bloemstraat 28 t/m 32
Landelijke X/Y coördinaten:	X: 111.897 Y: 515.862
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	16628
Beheer en plaats van deponering:	Afd. Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Alkmaar
Gemeentelijke onderzoekscode:	06BLO

Links kaart van de binnenstad van Alkmaar (schaal 1:10000), de rode cirkel geeft het onderzoeksgebied aan.

Rechts uitsnede van de huidige kadasterkaart, schaal 1:500. Het onderzoeksgebied is met rood weergegeven. In beide afbeeldingen is het noorden boven.

3.2 Historische achtergrond

Er zijn in het verleden in dit deel van de binnenstad al eerder opgravingen gedaan. Dit gebied lijkt gebruikt te zijn geweest als weiland. In de 14de eeuw stonden een aantal boerderijen langs de Laat die op kleine kleiterpjes stonden vanwege de drassige bodem. In 1998 zijn resten van zo'n boerderij gevonden bij opgravingen aan de oostzijde van de Bloemstraat. Meer naar het oosten lag een klein meer, het Voormeer.

Het moerassige terrein waarop de zuidhelft van de huidige binnenstad ontstond, werd ontwaterd door de Laat, die wellicht ook pas in de 14de eeuw is gegraven en die in het Voormeer uitkwam. Om het achterland te beschermen tegen hoge waterstanden in het Voormeer, deze stond via het Zeglis in verbinding met de watermassa's van de Schermer, was er een dijk omheen gelegd. Het Groot-Nieuwland was van oorsprong een deel van deze Voormeedijk. In 1999 zijn aan de westkant van het Groot-Nieuwland huizen opgegraven die rond 1350/1375 zijn gebouwd tegen deze dijk. De dijk moet dus ouder zijn.

Vraagstelling

Bloemstraat 28-32 ligt ter plaatse van het vroegere buitendijkse land, tussen de Voormeedijk en de oever van het Voormeer.

Op de oudste gedetailleerde kaart van Alkmaar, van Jacob van Deventer uit circa 1563, is van de Bloemstraat alleen het eerste stuk vanaf de Laat aanwezig. De oosthelft van de straat ging over in een brede sloot die afboog langs de Oudegracht richting het Voormeer. Tot onze verbazing werd bij een onderzoek in 2000 middenin het huizenblok tussen de Bloemstraat en Groot Nieuwland nog een brede sloot ontdekt, met vondsten van de 14de tot de 16de eeuw. Wat is de relatie tussen die sloten, de dijk aanleg en de eerste huizenbouw in dit gebied?

Werkwijze

Tijdens de opgraving zijn vondsten en monsters verzameld en voorzien van een vondstnummer. Een overzicht van de vondstnummers is te vinden in de bijlage.

Tijdens de uitwerking van de opgraving zijn de vondsten gewassen, de grondsporen geanalyseerd en eventueel geconserveerd en beschreven. De sporen zijn ingedeeld in verschillende perioden. Ieder spoor is voorzien

van een spoorcode die bestaat uit het periodenummer plus een letter. In de lopende tekst wordt door middel van deze spoorcode of profielcode verwezen naar de bijlagen waar een uitgebreid overzicht wordt gegeven van de sporen en profielen.

De resultaten van het onderzoek worden per onderzocht perceel uiteengezet.

Onder Opgraving in volle gang ter hoogte van Bloemstraat 32

3.3 Het archeologisch onderzoek

Bouwhistorie

Voor de sloop zijn de opstallen nog summiër bouwhistorisch verkend waarbij werd vastgesteld dat het pand Bloemstraat 32, op dat moment in gebruik als garage c.q. werkplaats, nog gedeeltelijk bestond uit vermoedelijk vroeg 18de eeuwse muurwerken. Balken en kap waren van latere datum.

Tijdens de sloop werden de muren van de panden ontdaan van al hun betimmeringen en bleek dat er geen andere bouwsporen te zien waren, zoals (dichtgezette) muurstijlen, vensters of haardplaatsen, maar slechts opgaand metselwerk. De achtergevel bleek begin 20ste eeuw vervangen te zijn en stond op een zeer roestige ijzeren balk. De panden Bloemstraat 28/30 en 32 bestonden voornamelijk uit 19de of 20ste eeuwse opstallen.

Bloemstraat 32

Van de drie panden die zijn onderzocht, was Bloemstraat 32 het grootste en meest zuidelijk gelegen. In het achterterrein van dit pand werd het vervolg ontdekt van de sloot (1A, 1B, 1C) die in 2000 was gevonden middenin het huizenblok tussen de Bloemstraat en Groot Nieuwland. Deze liep parallel aan het Groot Nieuwland en dateerde uit dezelfde tijd als de Voormeerdijk ter plekke van het Groot Nieuwland, midden 14de eeuw. De vondsten die gedaan zijn in sloot 1C bevestigen een aanvangsdatering van het midden van de 14de eeuw.

Onder Foto en tekening van het pijpenaarden beeld dat gevonden is tussen de twee beschoeiingen (1B)

Al snel waren er langs de dijk huizen gebouwd. De bewoners van het Groot Nieuwland hebben hun afval gewoon in de sloot achter hun erf gededponeerd, maar ook hun toilethuisjes stonden er en de sloot was vooral in de 16de eeuw op onwelriekende wijze opgevuld met menselijke mest en vuilnis.

De sloot had in de beginfase een breedte van ruim 5.50 meter, wat overeenkomt met de sloot die gevonden werd in 2000¹. Aan de oostzijde werd maar één beschoeiing (1A) aangetroffen. Aan de westzijde was de sloot tussen 1553 en 1563² versmald door een tweede beschoeiing (1B) in het water te plaatsen. De reden voor vernieuwing en versmalling van de sloot is mogelijk tweeledig. Tijdens de opgraving bleek duidelijk dat de oude beschoeiing flink in de sloot was verzakt. Tussen de twee westelijke beschoeiingen werd vondstmateriaal aangetroffen. Naast gebruikelijke zaken zoals aardewerk werden er ook twee fragmenten van een pijpenaardenbeeld gevonden. Ze maken waarschijnlijk deel uit van een Mariavorstelling.

Toen in 1536 de Oudegracht als vestinggracht werd gegraven, werd de sloot waarschijnlijk hierdoor doorgraven. Nadat dit oude slootje verstopt was geraakt met rommel, werd hij ergens tussen 1575 en 1600 gedempt.

Het mag opvallend worden genoemd dat de vulling van de sloot bestond uit een bijna 1 meter dik homogeen pakket menselijke uitwerpselen. De sloot moet in de 15de maar vooral 16de eeuw, toen de sloot geleidelijk in onbruik raakte, een flinke stankoverlast hebben veroorzaakt. Opvallend is het vele Noord-Hollands slib aardewerk dat in de sloot werd aangetroffen. Ook een leuke vondst was een benen bikkels met flinke speelslijtage erop.

In het zandpakket waarmee uiteindelijk de sloot is afgedekt werd precies in het midden van de sloot en met ook weer een Noord-Zuid oriëntatie, een gemetselde goot (2H) aangetroffen met diverse vertakkingen. Deze liep achterlangs alle huizen richting de Oudegracht om vuil water af te voeren.

De muurtjes waren steeds gebouwd en de vloer bestond uit plat neergelegde bakstenen (zie ook coupe). Op diverse plekken waren reparaties waar te nemen, sommigen met stenen en sommigen van hout. Gezien het aangetroffen gebruiksgoed moet de goot er-

gens in het tweede kwart van de 17de eeuw in onbruik zijn geraakt.

Vanaf circa 1590 kwam er ook langs dit deel van de Bloemstraat bebouwing. In 1573 waren nieuwe wallen en vestgrachten om de stad gelegd, onder andere de Nieuwlandersingel, waardoor de Oudegracht haar verdedigingsfunctie verloor en een binnengracht werd. In de jaren na 1573, toen de stad een stroom immigranten trok door het succes van het Beleg van Alkmaar, werd de Oudegracht veranderd in een woongracht. De waterloop bij de Bloemstraat, die in 1560 nog op de kaart stond, werd gedempt en de Bloemstraat werd doorgetrokken als verbinding tussen de Laat en de Oudegracht. Langs de Bloemstraat stonden omstreeks 1590 overwegend kleine woonhuisjes, deels bestaande uit éénkamerwoningen met gedeeld dak en zijmuren, zogenoemde 'kamers'.

In 1998 werden bij een opgraving aan de oostzijde van de Bloemstraat er een heel aantal van opgegraven. Ter hoogte van nr 32, werden de funderingen gevonden van een redelijk formaat woonhuis (3A), dat kort na 1573 gebouwd moet zijn. Het huis heeft een afmeting van 5 meter breed en 12,5 meter lang en er is in het verleden nog een smalle achterkeuken van 3,5 bij 3,5 meter achtergebouwd. Het huis was waarschijnlijk in twee vertrekken verdeeld, met een werkplaats/winkel aan de voorzijde en een woonruimte achter. De vloer was erg simpel van aangestampte klei. In het achterste deel werd een haard (3C) gevonden met een ingegraven aspot voor het opvangen van hete as.

Pal tegen de fundering van het achterhuis werd een afvalkuil (3B) gevonden met daarin veel vondstmateriaal behorend bij een huishouden: veel borden, kannen en een vroeg pijpje uit ongeveer 1610 en een slibaardewerk bord met het jaartal 1605. Opvallend was hoe het vondstmateriaal als het ware "omhoog kroop" tegen de fundering.

Aan de straatzijde van het huis werd op een diepte van ongeveer 35 cm onder het maaiveld een nog intacte leemvloer (3D) aangetroffen die nog correspondeerde met opgaand muurwerk aan de zuidzijde. In het pakket is duidelijk zichtbaar hoe er diverse keren in is gespit om nieuwe vloeren te creëren en/of te vervangen.

Links Foto van de in de sloot gevonden benen speelbikkel met speelslijtage

De economische recessie leidde in Alkmaar vanaf 1650 tot een dalend inwonertal. Veel kamers kwamen leeg te staan en werden verbouwd tot stal, schuur of pakhuis. Bloemstraat 32 onderging ook dit lot. De achterhelft werd voorzien van een grote kelder (4D), 3,5 bij 5,5 meter groot. Gezien het gevonden schervenmateriaal uit de periode 1640-1660 afkomstig uit de insteek van de bak zoals o.a. een pijp van Alkmaarse makelij, lijkt een bouwdatum van de kelder in deze periode zeer waarschijnlijk.

In profiel BB blijkt de zuidelijke fundering en die van de achtergevel tijdens de bouw van de kelder te zijn gehandhaafd. De noordelijke fundering bleek in de periode tussen 1675 en 1725 voor een groot deel te zijn verwijderd en vervangen door een nieuwere (4A). In dezelfde periode werd in de kelder een tweedeling aangebracht. Een deel werd afgescheiden en afgewerkt tot een grote waterdichte bak. Een tot de verbeelding sprekende vondst is die van een complete gietijzeren haardplaat met de afbeelding van de Hollandse maagd met vrijheidshoed gevonden in de vulling van de kelder.

Onder kelder 4D, waar-in duidelijk de verdeling in twee bakken te zien is. De linkerbak van de kelder had een zeer zwarte vulling

Rechts Foto van de haardplaat toen deze net geborgen werd

In deze periode werd in het voorhuis werd een tweedeling aangebracht en het achterhuis werd over de volle breedte één meter naar het westen uitgebouwd (4E). Binnen deze uitbouw in de noordwestelijke hoek werd een stookplaats (4F) aangetroffen. Gezien het ontbreken van as of brandlagen moet het kwart ronde stookplaatsje gezien worden als de locatie waar een kachel heeft gestaan. De opbouw van het stookplaatsje bestond respectievelijk uit een vleilaag, twee lagen bakstenen en tenslotte een plavuizenvloertje. In de oksel van het hoofdgebouw was nog een waterkelder aanwezig (4C) met in de hoek een mangat.

In het verlengde van de uitbouw van het achterhuis (4E) werd een muur (4G) gevonden. Vermoedelijk heeft deze gediend als tuinmuur.

Uit archiefonderzoek blijkt de eigenaar relatie te hebben gehad met bierbrouwerijen en wellicht diende de kelder voor bieropslag of een andere aan bierbrouwproces verwante functie. De kelder werd rond 1800 dichtgegooid met grond. Hierin werden vele versleten maar complete schoenen gevonden. Uit archiefonderzoek is bekend dat de achterbuurman aan het Groot Nieuwland in 1822-1830 de schoenmaker Hendrik Bakker was. In een kuil op het achtererf kwam bovendien nog een mand met tientallen schoenen (V16) uit de grond met eveneens een datering in de 19de eeuw.

Tussen Bloemstraat 30 en 32 bevond zich een steeg waar Bloemstraat 28/30 in later tijd deels overheen is gebouwd en waardoor er slechts nog een smalle steeg overbleef. Deze was tijdens de sloop nog te zien. Aan

het einde van deze steeg werd een waterput gevonden. De put was D-vormig en gelegen aan de noordzijde van de perceelsscheiding. De steenmaat van de waterput komt overeen met die van fundering 4A.

Bloemstraat 28-30

Het betreft hier het middelste perceel van de drie. Aan de achterzijde van het onderzochte terrein bleek nog de helft van een woonhuisje in de grond te zitten. Opvallend waren de diverse ingehakte halfronde gaten aan de buitenzijde van de fundering (2B). Vooralsnog kan er geen eenduidige verklaring voor deze gaten worden gegeven. Mogelijk heeft dit te maken met balken die erin hebben gestaan, dus mogelijk een houten opbouw. Opvallend was dat er geen palen werden teruggevonden in de uitgehakte gaten in de fundering. Wel werd een uitbraaksleuf gevonden (2G) met daarin 2 houten palen. Deze uitbraaksleuf lijkt een relatie te hebben met fundering 2B. De situering van deze twee palen pal naast een uitbraakspoor behorende bij 2B is opvallend. De meest westelijke paal correspondeert met het uitgehakte halfronde deel in de zijfundering van 2B aan de noordzijde van het gebouw. Het lijkt erop dat daar waar de fundering in de grond bleef zitten de palen werden uitgetrokken terwijl daar waar de fundering werd verwijderd de palen bleven zitten.

Aan de noordzijde leek de fundering ooit nog verder naar achteren te hebben gelopen maar door verstoring van een waterput (4N) in deze hoek kon dat niet met zekerheid worden vastgesteld. Ook aan de zuidzijde was het hoekstuk verstoord door afvalkuil 40.

Een ander vreemd verschijnsel was de vondst van een diagonaal lopende fundering (2A) behorende bij een tussenmuur. De achtergevel liep vrij aardig met de schuinte van de Bloemstraat mee en de steensoort, maat en uitstraling waren hetzelfde. Toch correspondeerde de schuinte van de tussenmuur geheel niet met die van de achtergevel en met de huidige gevellijn. Had de westkant van de Bloemstraat mogelijk ooit een heel andere loop?

Het oude vloerniveau bleek zich 45cm onder het huidige straatniveau te bevinden en bestond in eerste instantie geheel uit een

lemen vloer. Deze vloer was vervaardigd uit gestampte bleke leem met veel gestampte kalk en puingruis en werd later opgehoogd met een 10cm dik zandpakket en vervolgens met plavuizen belegd (2D). Gezien de vele brandsporen en sintels (2C) in de vloer is een mogelijke brand niet uitgesloten. Een aanwijzing voor deze brand zien we terug in een akte uit 1778 waarin wordt gemeld dat het pand is uitgebrand en afgeschreven.³ Voorts werden er binnen het pand uitbraaksporen (2E en 2F) aangetroffen met een verschillende oriëntatie. Het is onduidelijk waartoe de uitbraaksleuven behoord hebben.

Achter de zuidwestelijke hoek van het pand werd een late 16de of vroege 17de eeuwse rond gemetselde waterput aangetroffen (4L) die met twee houten tonnen diep in de ondergrond was ingegraven. De opvolger van de waterput (4M) bleek midden in het huisje te zijn gegraven en dateert vermoedelijk uit de 19de eeuw.

Bloemstraat 26

Van dit huisje bleken de funderingen grotendeels vergraven te zijn. Er bevonden zich enkel wat moderne kelders en smeerputten van een garage. De fundering van de voorgevel werd nog tijdens de afgraving t.b.v. de bouwput gesignaleerd.

In tegenstelling wat meestal word gedaan, een profiel haaks op de straat, werd er ditmaal gekozen voor een profiel parallel met de straat. Dit werd gedaan om een vermeende aftakking van de sloot gevonden in 2000 op te sporen. Hierbij kwamen de woonniveaus van de gevonden huisjes goed in beeld. In het profiel is goed te zien dat tussen de funderingen een 20 cm dik klei pakket is aangebracht als grondverbetering.

In het profiel bleek overduidelijk dat de gevonden huisjes de enige en vroegste ter plekke waren. Vlak op het zand werden zogenaamde zinkstukken aangetroffen bestaande uit een mat van gevlochten takken of een dik pakket riet. Het riet werd kruislings op elkaar gestapeld, verzwaard met kluiten klei aan de zijkanten en daarna werd het middendeel opgevuld met de slappe rietveen grond. Het lijkt er sterk op dat er hier nieuw land is aangewonnen.

De zandondergrond was in het profiel mes-

Boven Zinkstukken van riet zoals aangetroffen tijdens het maken van het profiel

scherp afgetekend en het meest opvallende was dat richting het zuiden de zandondergrond afliep. Over een afstand van ongeveer 15 meter duikt het zand licht met ongeveer 10cm, om aan het eind van het profiel over een afstand van 4 meter zelfs een 20 cm duiking te maken!

Samenvatting

Samengevat kan worden gesteld dat het gebied waarschijnlijk ergens in de tweede helft van de 14de of vroege 15de eeuw werd ontwikkeld. Er zijn sterke aanwijzingen dat het gebied werd gewonnen uit water en dat door middel van een dam vanaf het Groot Nieuwland een laagte in de zandondergrond werd ontweken. De gevonden sloot moet al direct tijdens de uitleg van het gebied zijn uitgespaard en loopt vanaf de Laat richting het zuiden parallel met het Groot Nieuwland. De sloot zal bij het graven van de Oudegracht rond 1536 zijn doorsneden waarna de sloot als open riool nog enige tijd heeft bestaan.

Al bij eerdere opgravingen werd duidelijk dat er aan de Laatzijde maar ook aan het Groot Nieuwland al vanaf de 14de eeuw bewoning was. De opgegraven huizen aan de Bloemstraat lijken pas rond 1575 te zijn neergezet wat impliceert dat we nog niet in de bebouwde zone zaten zoals op de kaart van Deventer is te zien.

1 Nieuwsbrief Gemeente Alkmaar, 2001, jrg. 5, nummer 1

2 Datering gebaseerd op dendrodatering van beschoeiing 1B

3 Historisch kadaster Alkmaar, 1700-1910

Literatuurlijst

- Bartels, M., 1999: *Steden in scherven; Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)/Cities in sherds. Finds from cesspits in Deventer, Dordrecht, Nijmegen and Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort (2 dln.).
- Berg, C.W. *Historisch kadaster Alkmaar, 1700-1910*
- Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse kleipijp; handboek voor dateren en determineren*, Leiden.
- Duco, Don H., 2004: *Drie eeuwen tabakspijpen uit Alkmaar*, in: Bitter, P., e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), p. 71-96.
- Gangelen, H. van, P. Kersloot en S. Venhuis, *Hoorn des over-vloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaarde-werk (ca. 1580 - ca. 1650)*. Hoorn 1997.
- Goubitz, O., Groenman-van Waateringe, W. and Driel-Murray, C. van (2001) *Stepping Through Time: Archaeological Footwear from Prehistoric Times until 1800*, Stichting Promotie Archeologie, Zwolle
- Hurst, J.G., D.S.Neal en H.J.E. van Beuningen, 1986: *Pottery produced and traded in North-West Europe 1350-1650*, in: Rotterdam Papers VI, Rotterdam
- Kleij, P., 2007: *Archeologie van het platteland. Zeventiende- en achttiende-eeuwse vondsten van de Buurtweg te Akersloot*, Zwolle.
- Ostkamp, S., e.a., 1998: *Afval van gorters, brouwers en een hospitaal. Archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr.6).
- Ostkamp, S., R. Roedema en R. van Wilgen, 2001: *Gebruikt en gebroken; vijf eeuwen bewoning op drie lokaties in het oostelijk stadsdeel*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 10).
- Roedema, R. en R. van Wilgen, 2001: *Graven aan de Bloemstraat*, Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar nr.1
- Schabbink, M., en S. Ostkamp, 2005: *Het aardewerk van Huis te Vleuten*, in: J. Dijkstra & P.C. de Boer, *Huis te Vleuten opgegraven. Archeologisch onderzoek in het kader van het project Spoorverbreding Vleugel / Randstadspoor*, Amersfoort (ADC Rapporten 403), 57-77.
- Venhuis, S., 2004: *Gewapend slib, Alkmaars slibaardewerk uit de late zestiende en zeventiende eeuw*, in: Bitter, P., e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), p. 103-111.

Bijlage 1 - Vondstmateriaal

door Rob Roedema

Tijdens de opgraving zijn diverse vondstcomplexen aangetroffen. Een aantal van deze complexen kenmerken zich door de grote concentraties vondstmateriaal. Ze zullen per complex besproken worden.

vondstnummer 6

materiaalbeschrijving afvalkuil 4J

De kuil werd aangetroffen op het achterterrein van Bloemstraat 32. Het afval bleek gedeponeerd bovenop de resten van een centrale goot (2H). Naast wat plavuizen, tegels en pijpjes konden er in totaal een minimum aantal van 52 gebruiksvoorwerpen worden geteld. Opvallend is dat veel vondstmateriaal niet compleet is, mogelijk is de kuil later verstoord. Het gaat om huisraad voor dagelijks gebruik zoals koken, eten, sanitair en verzorging. Het merendeel van het vondstmateriaal is waarschijnlijk lokaal vervaardigd terwijl een klein deel is geïmporteerd zoals uit Duitsland en het Iberische schiereiland.

Datering

Enkele uitzonderingen daar gelaten blijkt dat veel voorwerpen typologisch te dateren zijn in de periode 1575-1650, een enkel stuk zelfs tot ongeveer 1675. Een polychrome vierpassegtel dateert ook uit het eerste kwart van de 17de eeuw, terwijl de tabakspijpen dateren uit de periode 1630-1660. Bovenstaande gegevens dateren de aangetroffen afvalkuil in de periode 1625-1650.

Steengoed

Het aangetroffen steengoed bleek allemaal zeer fragmentarisch en er kan enkel worden vastgesteld dat er zich een minimaal aantal exemplaren van vijf steengoed kannen in de kuil bevond.

Rood- en wit aardewerk

Een groot deel van het (lokale) rood en wit aardewerk werd vervaardigd voor gebruik in de keuken en/of bij het eten. Zo zijn de bakpannen met drie exemplaren vertegenwoordigd, twee rode en één wit aardewerken exemplaar (r-bak-5 en w-bak-5). Er zijn zes rood aardewerken borden gevonden (o.a. r-bor-1 en r-bor-2). Aan drie andere borden kon geen typeaanduiding worden gegeven.

In totaal kon er een minimaal aantal exemplaar van negen grappen worden geteld. Eén

wit aardewerken exemplaar van een niet te determineren type en drie rood aardewerken exemplaren (2x r-gra-19 en 3 x r-gra-34). Van drie rood aardewerken exemplaren kon geen typeaanduiding worden vastgesteld.

Er werden fragmenten gevonden van een rood aardewerken kan (r-kan-27). Koppen zijn met vier exemplaren vertegenwoordigd, twee niet geïdentificeerde wit aardewerken types en fragmenten van twee rood aardewerken koppen (r-kop-2). Tenslotte werden er fragmenten van twee rood aardewerken steelkommen (r-stk-2) aangetroffen welke goed passen in een complex daterend uit de late 16de of eerste helft van de 17de eeuw.

Er werden fragmenten van twee rood aardewerken pispotten gevonden. Het betreft hier een r-pis-5 en een niet te identificeren exemplaar.

Testen werden over het algemeen gebruikt voor verwarmen. Door de test met hete kooltjes te vullen kon het worden gebruikt voor in de voetenbank en werd het vanaf de vroege 17de eeuw ook bij het roken gebruikt voor het aansteken van de tabak. In totaal werden er minimaal vier rood aardewerken exemplaren aangetroffen. De twee types (r-tes-5) zijn rond uitgevoerd en de ene test (r-tes-3) is vierzijdig. Van één exemplaar kon geen type worden vastgesteld.

Om het haardvuur af te schermen werd gebruik gemaakt van het halfronde haardscherm of de ronde vuurstolp. Er werden fragmenten van één exemplaar gevonden.

Vrijwel elk vondstcomplex uit deze tijd bevat zalfpotten omdat huidaandoeningen een algemeen verschijnsel waren. Het type r-zal-3, met twee exemplaren vertegenwoordigd, dateert uit de late 16de met een looptijd tot ongeveer 1650. Vanaf het tweede kwart van de 17de eeuw komen er steeds meer exemplaren voor, uitgevoerd in faience en andere materiaal soorten.

Faience

Een typisch faience product wordt gevormd door borden van het type f-bor-2 en deze doet zijn intrede rond 1625 met een looptijd tot ongeveer 1700. Van dit type werden fragmenten van één exemplaar aangetroffen. Een ander bord kon niet worden geïdentificeerd. Van twee faience koppen werd slechts wat fragmentarisch materiaal aangetroffen.

Majolica

In totaal werd er een minimaal aantal exemplaren van vier majolica borden en één majolica kom aangetroffen. Bij alle vijf was het materiaal te fragmentarisch om er nog een type aan te kunnen toekennen.

Geïmporteerd aardewerk

Het zogenaamde Werra aardewerk wordt veel gevonden in vondstcomplexen uit de periode 1575-1630. In de afvalkuil werd het fragment van een bord aangetroffen waarvan geen typeaanduiding kan worden gegeven. Ook van het fragment van een vermoedelijke olijfolie kruik afkomstig van het Iberische schiereiland is te fragmentarisch voor determinatie

Tabakspijpen

De twee gevonden koppen van tabakspijpen zijn uitgevoerd met de karakteristieke Alkmaarse vorm. Hoewel de pijpenkoppen niet zijn gemerkt is de vorm van de ketel voldoende aanwijzing om deze toe te wijzen aan productie in Alkmaar. Het betreft het slurfvormig model welke zijn intrede doet rond 1630 doorlopend tot rond 1660. Na ongeveer 1660 tot rond 1680 vertonen de pijpen duidelijk latere kenmerken terwijl na 1680 de pijproker was aangewezen op producten buiten Alkmaar.³ Beide pijpen zijn vrij grof afgewerkt en vallen daarom in de categorie "goedkoop product".

Materiaalbeschrijving slootvulling V13 (1C)

Naast enkele houten voorwerpen zoals een kom en een deksel bestaat het grootste ge-

*In de sloot gevonden
messing gesp*

deelte van het vondstmateriaal uit aardewerk. In totaal kon er een minimum aantal exemplaren van 270 aardewerken voorwerpen worden geteld. Verderop worden deze aantallen besproken per functiegroep en materiaalsoort. Door de natte omstandigheden in de grond bleek er flink wat leer vrij goed geconserveerd. Dit wordt in een apart hoofdstuk wordt besproken. Ook werd er een aanzienlijke hoeveelheid botmateriaal gevonden, een overzicht hiervan is te vinden in de bijlagen.

De vraag kan worden gesteld waar al het vondstmateriaal gevonden in deze gracht vandaan komt. Is het algemeen stadsafval of komt het van de plaatselijke bewoners woonachtig aan het Groot-Nieuwland? (de Bloemstraat was in deze tijd voor een groot deel nog onbewoond). De grachtvulling gaf niet de indruk dat er grote hoeveelheden afval in werden gedumpt. Het weggooi patroon is afhankelijk van de functie die de gracht moet hebben gehad. Wanneer het werd gebruikt voor boten of er werd aan gewoond zoals bij de meeste grachten zal men het water vrij willen houden van afval ed. Het gevondene is dan ook het resultaat van een paar honderd jaar durend woonproces waarbij plaatselijke bewoners er sporadisch iets in hebben geworpen. Later in de 16de eeuw, wanneer het watertje door de Oudegracht wordt doorsneden en rond 1550 de gracht word versmald, krijgt het een functie als afval of kaksloot. De ruim 1 meter dikke beerlaag doet dit vermoeden bevestigen.

Datering

Op grond van het vele vondstmateriaal kunnen we de gebruikperiode van de gracht dateren ergens tussen 1350 en 1575. Het vroege materiaal wordt gevormd door een enkel kogelpotfragment, wat grijs aardewerk, vroege stukken rood aardewerk (o.a. r-bak-15, r-gra-20). Het latere aardewerk bestaat uit gebruiksvoorwerpen zoals grappen en bakpannen (o.a. de r-bak-5, r-gra-19 en -34).

Steengoed

Opvallend is het grote aantal steengoed voorwerpen in dit vondstcomplex. In totaal werden er een minimum aantal exemplaren aangetroffen van 12 stuks s1 steengoed, daterend globaal tussen 1350 en 1450 en 43 stuks s2 steengoed uit de periode 1350 tot

ongeveer het eind van de 16de eeuw. Het gaat hier vrijwel uitsluitend om kannen. Wanneer dit aantal van 55 stuks steengoed kannen vergelijken met het gemiddelde aantal steengoed kannen dat over het algemeen gevonden wordt in de Alkmaarse beerput mogen we spreken van een vrij hoog aantal.

In de 14de en vroege 15de eeuw is het steengoed veelal een verpakkingsmateriaal welke in grote hoeveelheden word geïmporteerd uit diverse Duitse gebieden. Later worden er ook duurdere en rijker versierde stukken vervaardigd en is er een kentering te zien in gebruik. Zo is te zien dat in het 15de en 16de eeuwse Alkmaar er enkel in vondstcomplexen afkomstig uit gegoede huishoudens meerdere stuks steengoed worden aange troffen wel of niet versierd^b. Het steengoed en de kan in het bijzonder, blijkt dan een prominente rol te vervullen op en rond de tafel. “De roemer en de kan maken van Mennicken een arme man”, een kreet gebezigd door de gelijknamige Raerense pottenbakker aan het eind van de 16de eeuw. Deze refereert aan de vele nieuwe maar ook lokale concurrerende producten waarmee de steengoed bakkers te maken kregen. Later in de 17de eeuw werd de steengoed kan, uitzonderingen daar gelaten, een vrij algemeen goedkoop product wat enkel nog werd gebruikt als verpakkingsmateriaal.

Slechts 3 kannen pasten binnen een type uit het Deventer systeem, namelijk een 2s-kan-3, een s2-kan-9 en een s2-kan-63. De drie kannen hebben een looptijd die ligt tussen 1450 en 1580 (zie tellijst V13)

Kogelpot en grijs aardewerk

Van een fragment kogelpotaardewerk van het type kp-kog-11 is het oppervlak door middel van een bezem of borstel bewerkt en dateert globaal uit de periode 1250 tot ongeveer het midden van de 14de eeuw. Twee fragmenten van gedraaid grijs aardewerk zijn fragmentarisch maar er kon toch gesteld worden dat het ging om een kan en een pot. Datering 14de of 15de eeuw.

Rood en wit aardewerk

Met een minimum aantal exemplaren van 196 stuks vormt het rood en wit aardewerk de grootste groep. Binnen deze groep zijn de rood aardewerken voorwerpen met 172 exemplaren de grootste groep. Wordt ge-

keken naar de wit aardewerken voorwerpen dan kunnen we stellen dat het met 24 exemplaren zelfs ondervertegenwoordigd is.

Binnen deze twee materiaalsoorten is het platgoed met een totaal van 83 stuks de grootste groep welke is onder te verdelen in 36 rood aardewerken en 6 wit aardewerken borden, 36 rood en 3 wit aardewerken bakpannen en tenslotte twee rood aardewerken lekschalen.

De tweede groep qua grootte wordt gevormd door 55 grappen, te weten 50 roodbakkende en 5 wit aardewerken grappen.

Koppen en kommen komen met 27 stuks op een goede derde plaats. Verhoudingsgewijs blijken er relatief veel wit aardewerken exemplaren aanwezig te zijn, 10 wit tegenover 14 rood. Naast een enkel vroeger exemplaar dateert de hoofdmoot van deze groep in de 16de eeuw.

Opvallend is het lage aantal pispotten. In totaal werden er slechts 6 kamerpotten geteld.

Naast het net besproken kook- of eetgerei is er nog een kleine groep met diverse functies. Zo zijn alle voorwerpen aangaande vuur, verwarming of verlichting vervaardigd uit roodbakkende klei. Het gaat om 9 testen, 4 haardschermen en/of vuurstolpen, en 4 (hang)olielampen. Van de testen zijn er vijf te fragmentarisch voor determinatie, twee zijn van het type r-tes-6 en een r-tes-31.

Overig aardewerk

Zoals we net hebben gezien bestaat het grootste deel uit rood en witbakkende aardewerk. Een fragment van een onbekend voorwerp valt onder het Haffner aardewerk

In de sloot gevonden loden musketkogel met een diameter van 1cm

en komt veel voor in vondstcomplexen daterend vanaf het midden t/m de derde kwart van de 16de eeuw.

Van twee majolica borden van het type mbor-15 werden wat fragmenten terug gevonden. Het is een type welke veel voorkomt in het midden van de 16de eeuw.

Het fragment van een bord lijkt afkomstig uit Italië. Het stuk is overdekt met een dikke laag glazuur en beschilderd in geel en blauw op wit. Een ander stuk lijkt weer uit afkomstig uit Spanje. Het betreft een deel van de ziel van een bord uit Valencia en versierd met een polychrome versiering in luster. Dit type aardewerk komt voor in de periode 1475-1540.

Metaalvondsten

Uit de sloot werden ook een aantal metalen voorwerpen geborgen. Deze waren met name van lood en messing vervaardigd.

De loden voorwerpen bestonden uit een half loden schijfje, een loden musketkogel, een loden ringetje en een spinloodje.

De messing voorwerpen bestonden uit twee messing gespen en een messing riemhanger, een onderdeel van een messing kandelaar, een messing ringetje en een fingerhoed. Verder werd nog een messing plaatje met twee gaatjes gevonden, de functie is onduidelijk.

Samenvatting

Er is een minimum aantal van 270 voorwerpen gevonden. Vergelijken we dit gegeven met de gebruiksperiode van de gracht met zeker 200 jaar dan lijkt het op een weggooi-patroon van minimaal 1 voorwerp per jaar. De gracht is hier ter plaatse over een breedte van ongeveer 2 meter onderzocht.

Het gevonden aardewerk laat zien dat het gros van het gevonden materiaal gerelateerd is met koken en eten. Slechts een klein deel heeft met andere functies te maken. Opvallend is het grote aantal borden en bakpannen in vergelijking tot het aantal grappen. Meestal vormen de grappen de grootste groep. Opvallend is ook het totaal ontbreken van glazen voorwerpen, er werd geen enkel stukje glas aangetroffen.

De verhoudingen tussen de materiaalsoorten is niet een vreemde; 172 rood tegen 24 wit lijkt een typische 15de en/of 16de eeuwse verhouding. Wel is het aantal steengoed kannen voor Alkmaarse begrippen hoog. Er

kon maar liefst een minimum aantal van 43 stuks zoutglazuur steengoed worden geteld. Wanneer dit vergeleken wordt met aantallen afkomstig uit de Alkmaarse beerputten en/of afvalkuilen kunnen we stellen dat de hier aangetroffen hoeveelheid verhoudingsgewijs tien keer zo hoog ligt. Een aantal van drie of vier steengoed kannen en dan nog wel uit vondstcomplexen van gegoede huizen is gebruikelijker. In Alkmaar wordt überhaupt weinig steengoed aangetroffen in Alkmaarse gesloten vondstcomplexen uit de 15de t/m de 17de eeuw.

Vondsten uit een afvalkuil V24 periode 3B

Onder de vondsten uit deze afvalkuil wordt vrijwel het grootste deel vertegenwoordigd door aardewerk, verder ook veel botmateriaal.

In totaal kan een minimum aantal exemplaren van 56 stuks worden geteld. Vrijwel al het vondstmateriaal kan worden gerelateerd aan dagelijks gebruik zoals koken, eten, verwarming, verlichting, etc. Veel voorwerpen zijn afkomstig uit lokale pottenbakkerijen zoals het rode en witte aardewerk. Een klein deel is geïmporteerd uit voornamelijk Duitse gebieden, zoals steengoed en Wanfried aardewerk. Op grond van versiering en symboliek kunnen sommige voorwerpen gerelateerd worden aan gelukkige gebeurtenissen zoals huwelijk of geboorte.

Datering

In tegenstelling tot bijvoorbeeld een beerput zal een afvalkuil over het algemeen een zeer korte gebruiksperiode kennen. Misschien dat de kuil hooguit een jaar of twee jaar open lag om daarna weer te worden toegedekt door grond. Wanneer het een winterseizoen zal open liggen zal het aan het aardewerk zijn te zien door het los laten van de glazuurlaag. In deze afvalkuil is niets van enige vorstschade aangetroffen. Een klein deel van het vondstmateriaal blijkt typologisch te dateren tussen 1525 en 1650 en het grootste deel tussen 1575 en 1650. Enkele pijpjes dateren ergens tussen 1610 en 1620 en moeten worden gezien als de datering van deze afvalkuil! Bestudering van de aangebrachte versieringsmotieven op voorwerpen maar zeker ook de dateringen op voorwerpen geven aanleiding om de gebruiksperiode van deze kuil te laten vallen ergens tussen 1610 en 1620.

Steengoed

In totaal werden er 6 steengoed voorwerpen aangetroffen. Een steengoed knikkertje met een diameter van 1cm is natuurlijk duidelijk bedoeld voor kinderspel.

Een s2-kan-55 met een hoogte van 18cm is vervaardigd uit een grijs baksel en overdekt met een kobaltblauwe glazuurlaag. Het betreft een bolle kan met een geprononceerde ingevouwen buikknik. Op de hals is een fries aangebracht middels appliques met mascacons en bloemmotief. De schouder is versierd met snij en stempelwerk. Het geheel staat op een standvoet en is uitgevoerd met een vertikaal lintoor.

Een ander fragment van een s2-kan-55 is overdekt met een kobaltblauwe glazuur laag. Fragmenten van drie andere steengoed kanen zijn waarschijnlijk afkomstig uit Raeren België. Aan het eind van de 16de eeuw werd in Raeren het gebruik van kobaltblauw glazuur geïntroduceerd. Echter door politieke strubbelingen en oorlogshandelingen verhuisde een groot deel van de Raerense pottenbakkers richting het Westerwald gebied. Vanaf 1600 kwam al een groot deel van dit karakteristieke blauw geglazuurde steengoed uit dit gebied.

Een steengoed kan van het type s2-kan-55

Rood en witbakkend aardewerk

In totaal kon een minimaal aantal exemplaren van 37 gebruiksvoorwerpen worden geteld die waren vervaardigd uit rood aardewerk en 7 stuks wit. 35 daarvan kunnen worden ingedeeld in de categorie koken, drie vallen onder sanitair, één onder verlichting, twee onder verwarming en drie onder opslag. Een groot deel van het kookgerei (14x) bestaat uit grappen. Aan 5 van deze grappen kon geen type worden gekoppeld. Van het type r-gra-34 werden er vier exemplaren aangetroffen. Meestal betreft het kookpotten met twee oren en een schenkclip. Bij het aantreffen van een grape van het type r-gra-34 zie je vaak ook de r-gra-19. Typologisch zijn deze aan elkaar verwant en verschillen enkel bij de rand. Beide kookpotten vinden hun oorsprong ergens in het tweede kwart van de 16de eeuw doorlopend tot in de derde kwart van de 17de eeuw. De vroege types kenmerken zich middels een plomp en laag uiterlijk. Later in de 17de eeuw krijgen ze een slanker en relatief hogere verschijning.

Om te bakken en te braden werden slechts 4 bakpannen geteld. Het gaat hier om de types

Bord van het type r-bor-6 met een afbeelding van een duif en jaartal 1605

r-bak-5, r-bak-13 en w-bak-5. De r-bak-5 komt al reeds voor rond 1550 met een looptijd van ongeveer 100 jaar tot 1650. De r-bak-13 komt voor in de eerste helft van de 17de eeuw. De twee aangetroffen w-bak-15 met groen glazuur hebben een nagenoeg zelfde looptijd als de r-bak-5 te weten 1550-1625.

Borden van het type r-bor-6 werden gebruikt voor op tafel. Vaak is aan de onderkant van het bord te zien dat het op een komfoor heeft gestaan om voedsel warm te houden. In totaal konden er 3 drie borden van dit type worden geteld.

Een van de borden was onversierd terwijl de twee anderen met het zogenaamde NH slikaardewerk waren versierd. Een compleet geborgen exemplaar met een diameter van

ruim 24cm heeft een versierde spiegel met de afbeelding van een vogel, waarschijnlijk een duif welke verwijst naar goede zeden. Omdat vrouwen in de huwbare leeftijd ook wel “duifje” werden genoemd, is het niet uitgesloten dat individuele duiven symbool staan voor de vrouw. Boven de duif staat een kruissymbool. Deze kan worden gezien als een zogenaamde minnestrik. De diverse klavertjes drie symbolen verwijzen naar geluk en voorspoed. Het jaartal 1605 zal ongetwijfeld verwijzen naar het huwelijksjaar. Het gehele tafereel is door middel van een kabelrand op de vlag omringd. Overigens is te zien aan de beroeting in het centrale deel van het bord dat deze ooit bovenop een komfoor moet hebben gestaan. Aan de slijtage van bodem en rand is goed te zien dat dit bord toch wel enige jaren kan zijn gebruikt. De decoratie van dit bord kan worden gekoppeld aan een decorateur die in het eerste decennia van de 17de eeuw actief was. Deze wordt aangeduid met decorateur B1 en van zijn hand zijn inmiddels diverse stukken teruggevonden.^c

Een ander bord is eveneens versierd met slibwerk en laat een centraal figuur zien van een rennend hert binnen concentrische cirkels en een S fries afgewisseld met een enkele stip en stippen roos.^d Ook bij dit bord is de vlag met een kabelrand uitgevoerd. Ook dit bord kan worden gekoppeld aan decorateur B1. Mogelijk stond er op dit bord ook een datum maar een groot deel ontbreekt. Echter, decorateur B1 was actief tussen 1602 en 1609. In vele culturen is aan het hert symbolische betekenis toegekend. Van oudsher wordt het in verband gebracht met de kringloop van de natuur, met ondergang en wederopstanding. In de christelijke cultuur staat het symbool voor verlangen naar het ware geluk. Zo werd het ook zinnebeeld van reinheid. Het hert kan ook symbool staan voor God (of Christus). Ook het fragment van een 4de bord is versierd met slibwerk, maar het bord is te fragmentarisch om te kunnen determineren.

Er werden fragmenten van twee steelkommen aangetroffen. Steelkommen werden gebruikt voor het opwarmen van vloeistoffen zoals melk en in de hedendaagse keuken kunnen we de steelpan zien als de moderne variant.

Een hengselpot met een biconische buik, uitgevoerd met een standring en met een hoog-

te van 21.5 cm met typeaanduiding r-pot-57 blijkt flink gebruikt gezien de slijtage aan de standring. Ook de twee opstaande verticale oren op de rand blijken door touw flink gesleten.

De eetkop van het type r-kop-2 kan worden gezien als de eetkop bij uitstek in de 16de en 17de eeuw. In deze afvalkuil ontbraken ze dus ook niet. Er konden minimaal 5 exemplaren worden geteld. Geen van de koppen was compleet. De r-kop-2 had ook een witte variant. Het is de w-kop-2 met een groene glazuurlaag. Van deze kop werd er 1 exemplaar aangetroffen. De w-kop-7 heeft als typeomschrijving een lage rand op een relatief hoge onderkant en is ook een type welke veel wordt gevonden in vondstcomplexen uit de 16de en vroege 17de eeuw. Er werd 1 exemplaar gevonden.

Bij bakken en koken hoort een haard. Het is dus niet verwonderlijk dat er een deel van een vuurstolp werd aangetroffen. Het betreft het fragment van een ronde stolp die s'avonds over het vuur werd gezet om vonken te voorkomen maar ook om het smeulend te houden waardoor het 's morgens het vuur kon worden opgepookt.

Ter voorkoming van koude voeten had men de beschikking over houten stoven waarin een vuurtest kon worden gezet. Door de gaten in de bovenkant van de stoof kwam de warme lucht omhoog en werden de voeten maar ook de rest van het onderlichaam verwarmd!

De r-oli-2 met zijn karakteristieke vorm, een bovenbakje met hangoor en opvangbak daaronder, was met 1 exemplaar vertegenwoordigd. Dit type komt al voor in de 15de eeuw als hangolielampje maar in de loop van de 16de eeuw veranderd het type naar het staan hang exemplaar vertegenwoordigd in o.a. de r-oli-2.

Er werd slechts 1 kamerpot aangetroffen. Het is het fragment van een r-pis-5, een type die meestal wordt aangetroffen in combinatie met de r-gra-34, r-gra-19 en de r-bak-5 en dateert uit de periode 1575-1650.

Het grote fragment van een roodbakkend bord (wa-bor-1) is geïmporteerd uit midden Duitsland, deelstaat Hessen en dan vooral de gemeente Wanfried, waar gedurende de late 16de en eerste helft 17de eeuw pottenbakkers actief waren die producten vervaardigden

middels slibwerk en in mindere mate wat kraswerk. Het product is enigszins verwant aan het Hollandse slibwerk product maar valt op doordat de versiering minder dik op de scherf is aangebracht. Vergeleken met het Hollandse product valt ook de mate van versiering van het Duitse product op, doordat er iets meer detaillering in de versiering is aangebracht. Veel gedateerde Duitse producten laten een productie periode zien met een looptijd tussen ongeveer 1575 en 1630.

Majolica is hier met 5 exemplaren vertegenwoordigd. Het gaat hier allemaal om borden waarvan er van twee een typeaanduiding kon worden gegeven. Een incompleet gebleven exemplaar van het type m-bor-5 laat een floraal motief zien met een fries a la porcellana. Borden met dit type versiering dateren uit de tweede helft van de 16de eeuw.^e De rand is wit uitgevoerd zonder versiering. Aan het eind van de 16de en begin 17de eeuw worden randen van borden en vooral van majolica borden versierd met een kabelrand. Het bord met wederom typeaanduiding m-bor-5 heeft al een kabelrand. Het rode baksel dateert het bord echter nog wel vroeg in de 17de eeuw. Het bord is versierd met een polychrome voorstelling van granaatappels en druiventrossen. Druiven en granaatappels golden in die tijd als teken voor rijkdom en vruchtbaarheid

Tabakspijpen

In dit vondstcomplex werden 5 pijpenkoppen en wat stelen aangetroffen. Het betreft hier allemaal kleine dubbel conische pijpen. Onder de ketelrand bevindt zich een radering om de gehele ketel. 2 pijpen zijn niet gemerkt en 3 andere wel. Het gaat om een vrij onduidelijke vier-ster merk en om 2 met een tudorroos. Bij de pijpen met de tudorroos zijn op de bovenzijde van de steel gestempelde Franse lelies aangebracht. Het betreft allemaal pijpen uit de eerste generatie en iets later en dateren globaal in de periode 1610-1620.^f

Conclusie

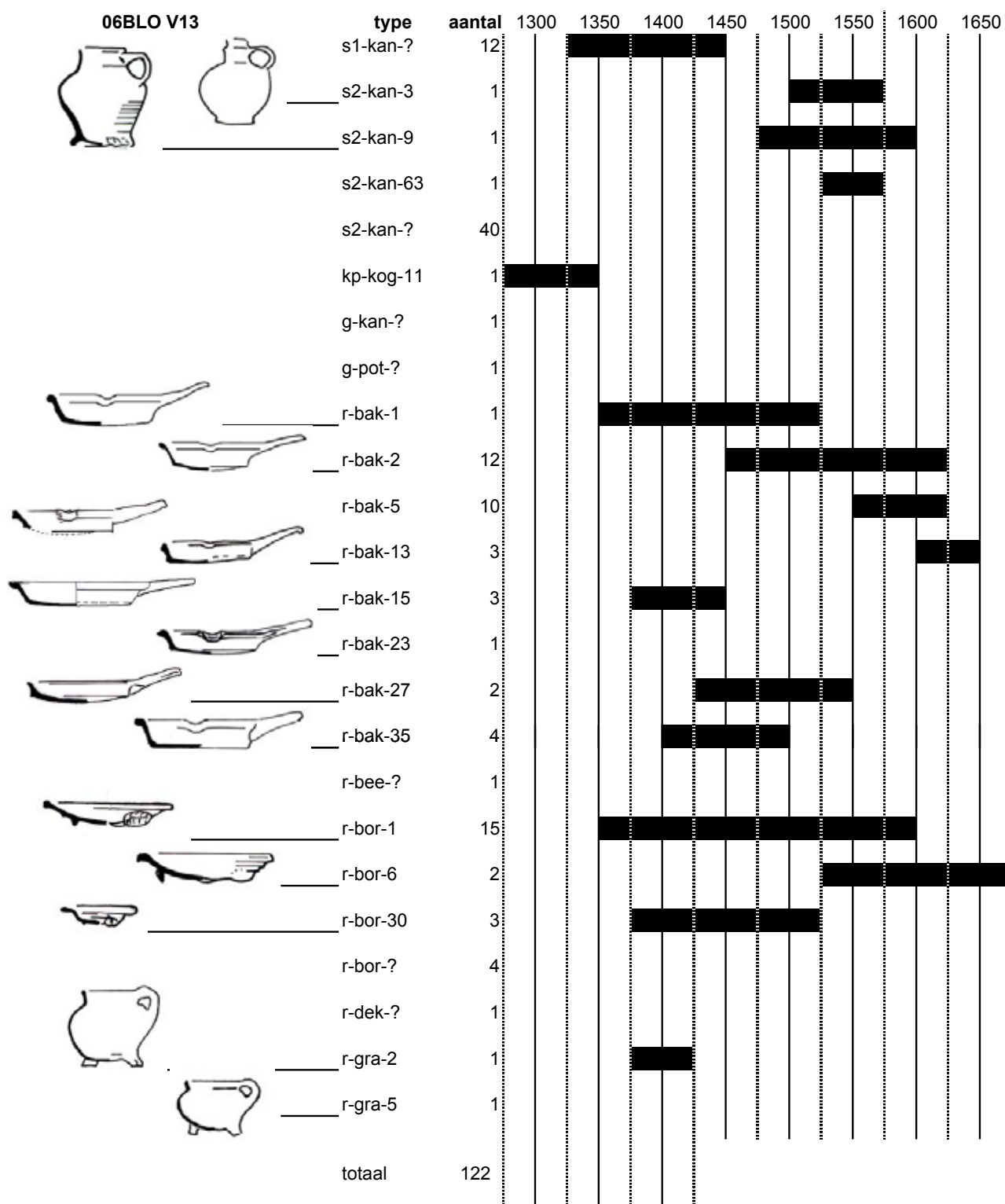
De afvalkuil werd aangetroffen pal achter en zelfs tegen de fundering van het achterhuis aan de Bloemstraat. Zoals eerder in het verhaal gemeld zal een afvalkuil een relatief korte gebruiksperiode kennen. Op grond van het gevonden vondstmateriaal waarvan vele type gebruiksvorwerpen een looptijd hebben die voornamelijk ligt ergens tussen 1575 en 1650 gecombineerd met gegevens zoals bijv. de versieringsvorm, dateringen maar ook voorwerpen die slechts kort in gebruik waren zoals tabakspijpen, maken het mogelijk dat deze kuil vrij exact kan worden gedateerd, namelijk ergens tussen 1610 en 1620.

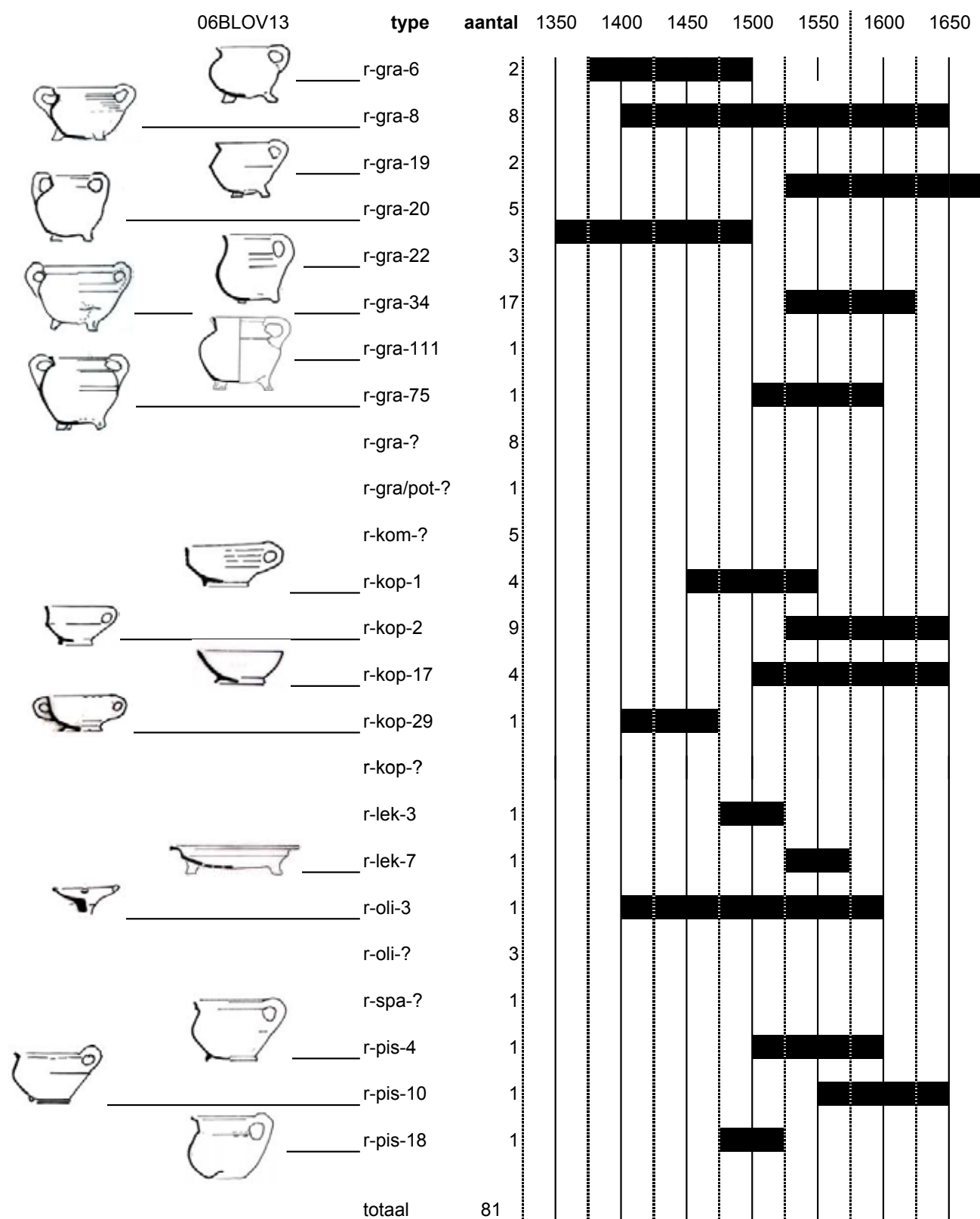
Enkel op grond van het gevonden materiaal moeten we concluderen dat de bewoners niet behoorde tot de Alkmaarse gegoede burgerij. Vrijwel al het gevondene laat het afval zien van een doorsnee huishouding waarbij moet worden opgemerkt dat de “man des huizes” het zich nog wel kon permitteren om af en toe aan een pijpje te lurken en er soms een duurder stukje huisraad uit Duitsland kon worden aangeschaft.

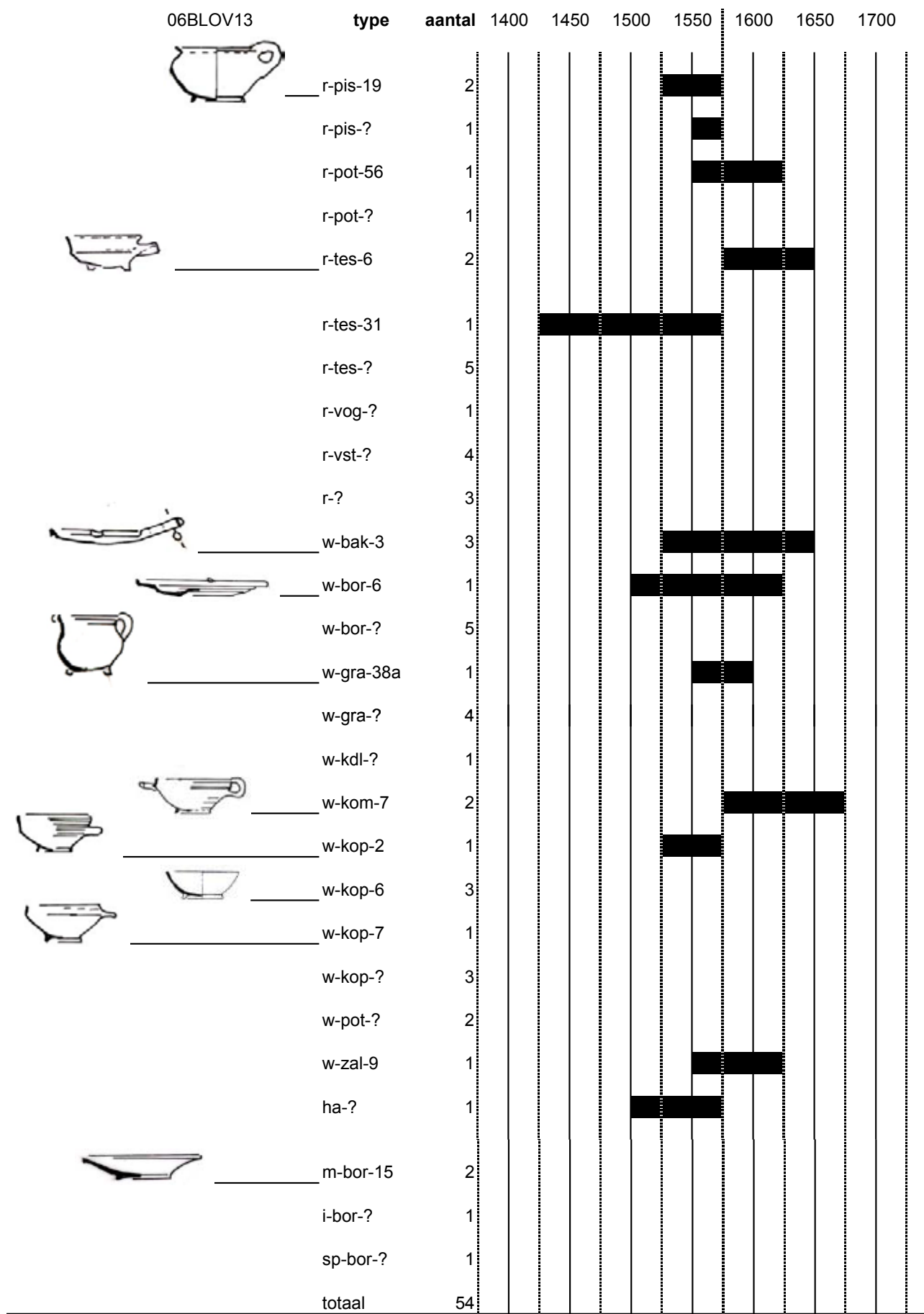
-
1	Duco, 2004
2	Ostkamp 2001
	(bijv. vondstcomplexen Voordam 1992, Luttk-Oudorp 1989)
3	Venhuis, 2004
4	Zie voor identieke versiering Venhuis 2004 blz.108, afb.177
5	Ostkamp, 2001, blz 46, afb.39
6	Duco, 1987

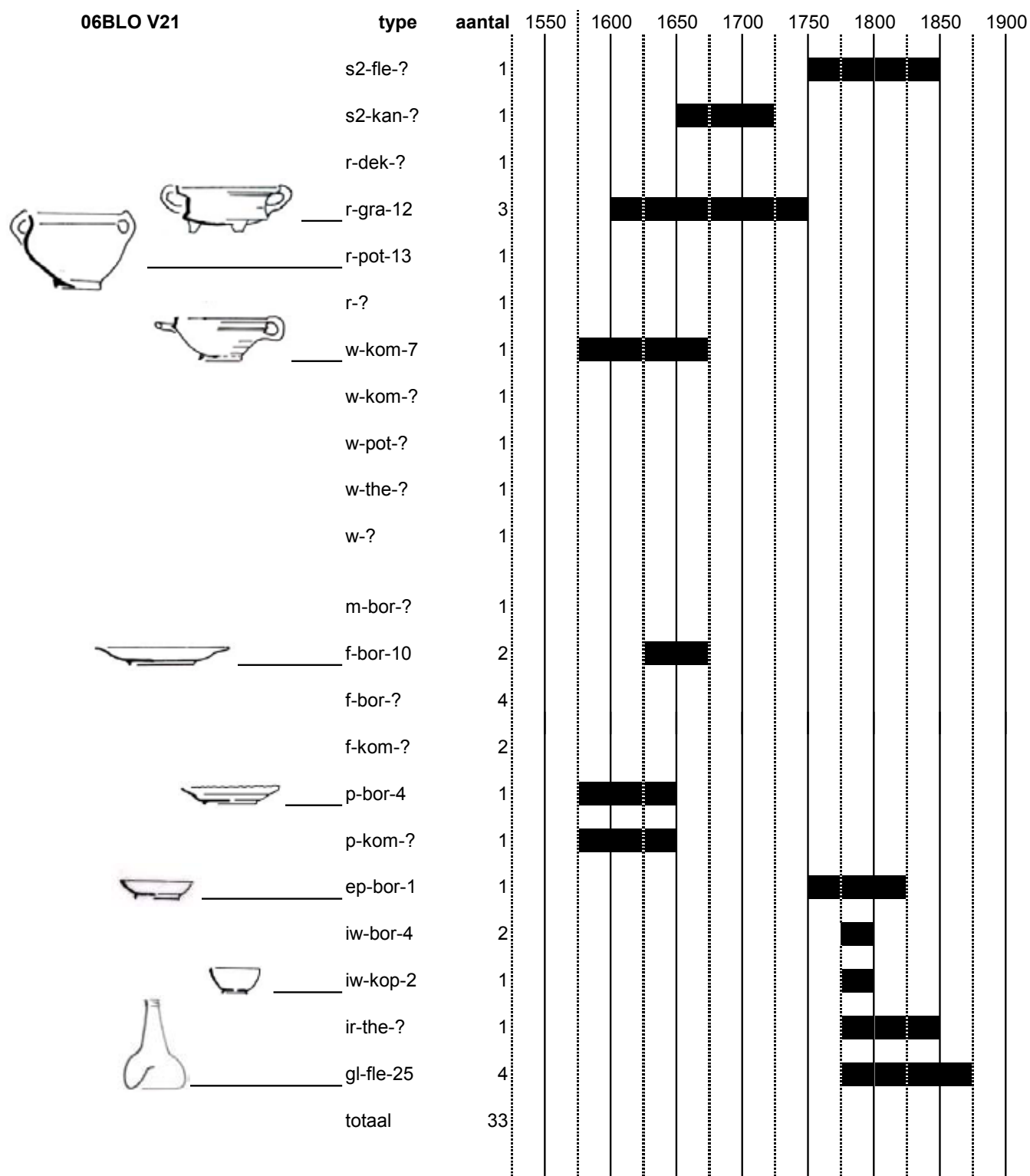
Bijlage 2 - Vondstenlijsten en tellijsten

06BLO V6	06BLO V6	type	aantal	1300	1350	1400	1450	1500	1550	1600	1650
		r-gra-6	2								
		r-gra-8	8								
		r-gra-19	2								
		r-gra-20	5								
		r-gra-22	3								
		r-gra-34	17								
		r-gra-?	8								
		r-gra/pot-?	1								
		r-kom-?	5								
		r-kop-1	4								
		r-kop-2	9								
		r-kop-17	3								
		r-kop-17	1								
		r-kop-29	1								
		r-kop-?	1								
		r-lek-3	1								
		r-lek-7	1								
		r-oli-3	1								
		r-oli-?	3								
		r-spa-?	1								
		r-pis-4	1								
		r-pis-10	1								
		r-pis-18	1								
		r-pis-19	2								
		totaal	82								

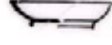

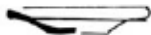

06BLO V23

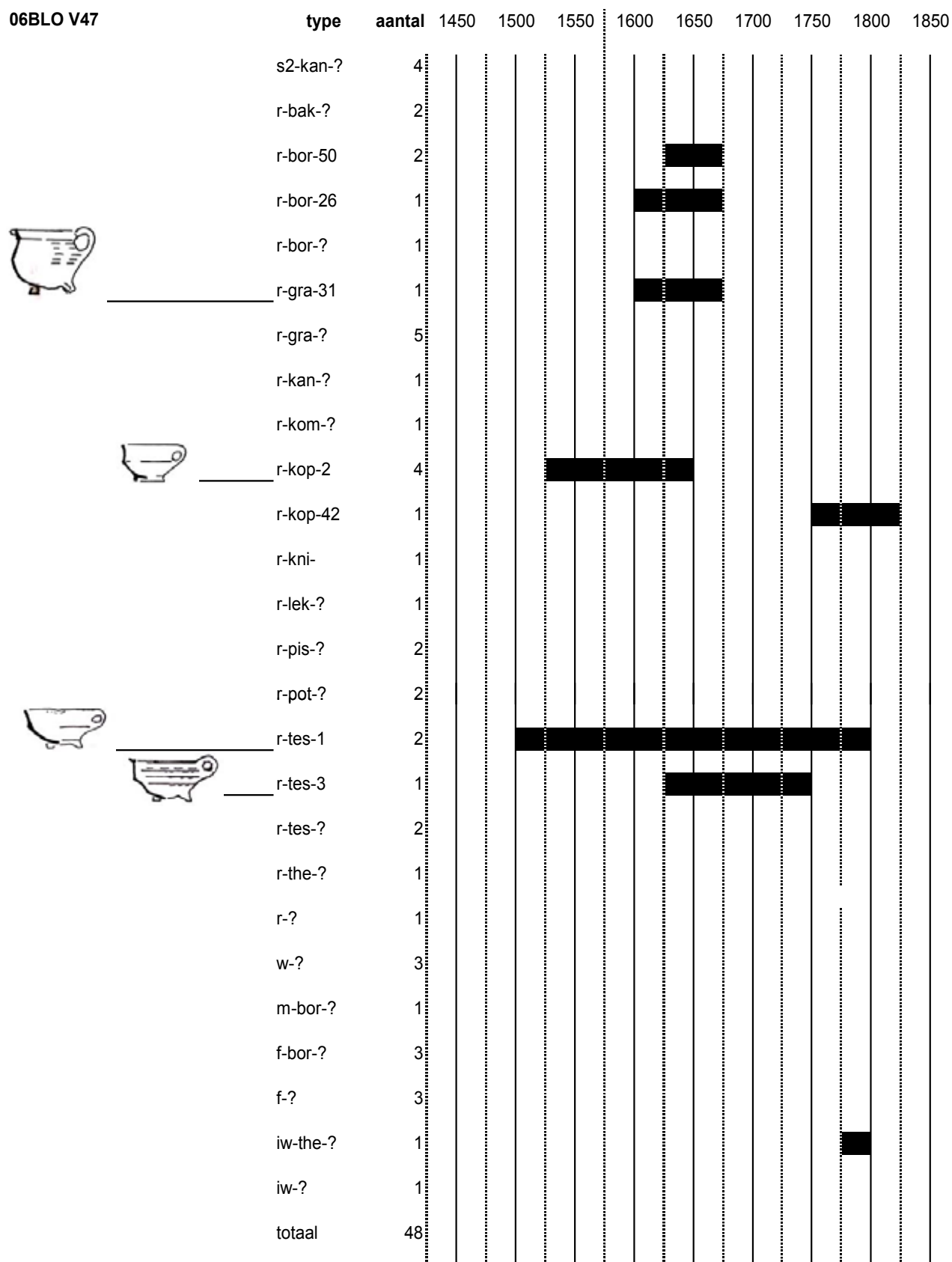
		type	aantal	1300	1350	1400	1450	1500	15
		s2-fle-?	3						
		r-dek-27	1						
		r-gra-12	1						
		r-gra-?	1						
		r-kmf-?	1						
		r-kom-?	1						
		r-kop-?	1						
		r-pis-16	1						
		r-pis-?	2						
		r-pot-2	1						
		r-pot-3	1						
		r-pot-28	1						
		r-pot-?	6						
		r-stk-3	1						
		r-stk-11	1						
		r-tes-2	4						
		r-tes-?	1						
		r-the-?	1						
		r-?	2						
		w-dek-16	1						
		w-gra-?	1						
		w-kmf-1	2						
		w-kom-4	1						
		w-kom-9	3						
		w-kom-?	2						
		w-pis-8	1						
		w-pot-?	3						
		totaal	45						

06BLO V23		type	aantal	1550	1600	1650	1700	1750	1800	1850
		w-?	7							
		f-bor-3	3							
		f-bor-6	1							
		f-bor-7	3							
		f-bor-?	2							
		f-dek-?	1							
		f-dek-8	1							
		f-lek-?	1							
		f-plo-2	1							
		f-vaa-?	1							
		f-?	2							
		fr-zal-1	1							
		p-bor-4	1							
		p-bor-?	1							
		p-kom-?	1							
		ep-bor-1	1							
		iw-bor-2	2							
		iw-bor-5	1							
		iw-bor-?	1							
		iw-kom-3	2							
		iw-kom-5	1							
		iw-kom-?	2							
		iw-kop-6	1							
		iw-kop-?	1							
		ir-kop-1	3							
		totaal	42							

06BLO V24

	type	aantal	1450	1500	1550	1600	1650	1700	1750
	s2-kan-55	1							
	s2-kan-nieuw	1							
	s2-kan-?	3							
	s2-kni-1	1							
	r-bak-5	1							
	r-bak-13	1							
	r-bor-6	3							
	r-bor-?	1							
	r-gra-19	5							
	r-gra-34	4							
	r-gra-?	5							
	r-kan-?	1							
	r-kop-2	5							
	r-oli-2	1							
	r-pis-5	1							
	r-pis-?	1							
	r-pot-57	1							
	r-pis/pot-?	2							
	r-stk-?	2							
	r-tes-?	1							
	r-vst-?	1							
	w-bak-5	2							
	w-kop-2	1							
	w-kop-7	1							
	wa-bor-1	1							
	m-bor-5	2							
	m-bor-?	3							
	totaal	52							

06BLO V47

tellijst per functie

Funcctie	S2	r	w	f	m	we	ib	pijp	totaal
Koken	-	12	2	-	-	-	-	-	14
Bereiden/tafel	-	8	2	4	5	1	-	-	20
Sanitair	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Opslag/	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Schenken	5	1	-	-	-	-	-	-	6
Verwarmen	-	5	-	-	-	-	-	-	5
Medicinaal	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Spel/ontspannen	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Onbekend	-	2	-	-	-	-	1	-	3
Totaal:	5	32	4	4	5	1	1	2	54

06BLO 13 tellijst functie per materiaal

Funcctie	S1	s2	kp	g	r	w	ha	m	i	ib	tot:
Kookgerei	-	-	1	1	87	8	-	-	-	-	97
Bereiden/tafel	-	-	-	-	62	16	-	2	1	1	82
Opslag/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Schenken	-	-	-	1	2	2	-	-	-	-	5
drank	12	43	-	-	-	-	-	-	-	-	55
religie	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
sanitair	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	6
verwarming	-	-	-	-	13	-	-	-	-	-	13
verlichting	-	-	-	-	4	1	-	-	-	-	5
sparen	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
medicinaal	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
diverse	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
onbekend	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	4
totaal:	12	43	1	2	182	28	1	2	1	1	277

tellijst materiaalsoort per functie

Funcctie	S2	r	w	wa	m	totaal
Kookgerei	-	18	2	-	-	20
Bereiding/ tafelgerei	-	10	2	1	5	18
Opslag	-	3	-	-	-	3
drank	5	-	-	-	-	5
sanitair	-	2	-	-	-	2
verwarming	-	2	-	-	-	2
verlichting	-	1	-	-	-	1
ontspanning/spel	1	-	-	-	-	1
onbekend	-	1	3	-	-	4
totaal:	6	37	7	1	5	56

V2 afvalkuil (1725-1750)

06BLO 2	s2	r	w	f	totaal
bakpan		1	-	-	1
bord	-	-	-	15	15
grape	-	2	-	-	2
deksel	-	1	-	-	1
kom	-	1	-	-	1
kop	-	-	-	1	1
pot	-	1	-	-	1
test	-	2	-	-	2
zalfpot	-	-	-	1	1
speelgoed	1	-	-	-	1
?	-	5	2	1	8
totaal	1	13	2	18	34

V13 sloot

06BLO13	s1	s2	kp	g	r	w	ha	m	i	sp	totaal
bakpan	-	-	-	-	36	3	-	-	-	-	39
bord	-	-	-	-	36	6	-	2	1	1	46
deksel	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
grape	-	-	-	-	50	5	-	-	-	-	55
kan	12	43	-	1	-	-	-	-	-	-	56
kom	-	-	-	-	5	2	-	-	-	-	7
kop	-	-	-	-	19	8	-	-	-	-	27
lek	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
pot	-	-	1	1	2	2	-	-	-	-	6
pispot	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	6
kandelaar	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
olielamp	4	-	-	-	-	4	-	-	-	-	4
test	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	9
vuurstolp	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	4
beeld(religie?)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
spaarpot	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
vogeldrinkbak	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
onbekend	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	4
totaal:	12	43	1	2	172	24	1	2	1	1	270

V17, tussen de twee westelijke beschoeiingen (1450-1525)

06BLO 17	s1	s2	r	pij	totaal
bakpan	-	-	2	-	2
bord	-	-	4	-	4
grape	-	-	2	-	2
kom	-	-	1	-	1
pot	-	-	1	-	1
kan	2	2	-	-	4
vuurstolp	-	-	1	-	1
religie	-	-	-	1	1
totaal	2	2	11	1	16

06BLO 21	s2	r	w	m	f	p	ep	iw	ir	gl	totaal
bord	-	-	-	1	6	1	1	2	-	-	11
kom	-	-	2	-	2	1	-	-	-	-	5
kop	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
pot	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
grape	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3
deksel	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
kan	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
fles	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4	5
theepot	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
?	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
totaal	2	6	5	1	8	2	1	3	1	4	33

06BLO 23	s2	r	w	f	p	ep	iw	ir	totaal
bakpan									
bord	-	-	-	8	2	1	4	-	15
plooibord	-	-	-	1	-	-	-	-	1
deksel	-	1	1	2	-	-	-	-	3
grape	-	2	1	-	-	-	-	-	3
kom	-	1	6	-	1	-	5	-	13
kop	-	1	-	-	1	-	2	3	7
lekschaal	-	-	3	1	-	-	-	-	4
pot	-	9	-	-	-	-	-	-	9
steelkom	-	2	-	-	-	-	-	-	2
komfoor	-	1	2	-	-	-	-	-	3
test	-	5	-	-	-	-	-	-	5
fles	3	-	-	-	-	-	-	-	3
theepot	-	1	-	-	-	-	-	-	1
pispot	-	3	1	-	-	-	-	-	4
vaas	-	-	-	1	-	-	-	-	1
zalfpot	-	-	-	1	-	-	-	-	1
?	-	2	7	2	-	-	-	-	11
totaal:	3	28	21	15	4	1	11	3	87

06BLO 47	s2	r	w	m	f	iw	totaal
bakpan	-	2	-	-	-	-	2
bord	-	4	-	1	3	-	8
grape	-	6	-	-	-	-	6
kan	4	1	-	-	-	-	6
kom	-	1	-	-	-	-	1
kop	-	5	-	-	-	-	5
lek	-	1	-	-	-	-	1
theepot	-	1	-	-	-	1	2
test	-	5	-	-	-	-	5
pispot	-	2	-	-	-	-	2
speelgoed	-	1	-	-	-	-	1
?	-	1	3	-	3	1	8
totaal	4	30	3	1	6	2	46

Bijlage 3 - Overzicht vondsten

Vondstnr	WP-vlak/prof	omschrijving	inhoud	datering	spoorcode
1	WP 1	afvalkuil	28 x faience, 11 x majolica, 2 x s2-kan-?, 2 x porselein, 1 x s3-bor-?, 1 x ir-kop-?, 242 x rood, 1 x ijdepot, 2 x pijpardenminiatur, 66 x wit, 3 x glas, 1 x tegel, 5 x tabakspijp.	17d-19a	4H
2	WP 1	afvalkuil	1 x fragment tegel polychroom, kwadraat bloemenvaas (17A), overige vondsten zie tellijst.	18b-18c	4K
3	WP 1	uit mortel/puinlaag	1 x s2-kan-?, 1 x r-kan-?, 1 x r-stk-?, w-gra-?, 1 x w-pot-?	17A	2H
4	WP 1	uit kuil	1 x s3-bor-1, 1 x m-bor-?	17b-17c	4I
5	WP 1	uit mortellaag	1 x s2-kan-? Westerwald, 1 x r-?, 1 x w-kan-15, 1 x w-?	17b-17c	2H
6	WP 1	afvalkuil	3 x plavuis (ongeglazuurd), 1 x fragment natuursteen, 1 x fragment polychrome vierpas tegel, 2 x pijpje. Rest vondsten zie tellijst.	16b	4J
7	coupe AA	op zand	1x s2-kan-?, wandfragment Raeren	14d-15A	
8	WP 1	boven vloergoot	1 x s2-kan-? (Westerwald)	17b	
9	profiel	uit zandlaag	4 x rood	16B	1C
10	profiel A	grond/beermonster	vervallen		1C
11	WP1	uit proefsleuften zuiden van beschoeiing	2 x r-bor-6 (1525-1675), 1 x g-pot-? (14de-15de),	15-17c	
12	WP 1	sloot, monster van beerlag	vervallen	1538-1560	1C
13	WP 1	sloot	veel botmateriaal, zie aparte lijst, voor het aardewerk zie tellijst, houten kom en een houten deksel en de catalogus	14B-16d	1C
14	profiel	sloot	zie catalogus	1375-1550	1C
15	WP 1	profiel sloot	zie catalogus	1525-1575	1C
16	WP 1	bovenkant van grachtvulling	zie beschrijving in apart deel over de leervondsten	19A	1C
17	WP1	tussen twee westelijke beschoeiingen	twee pijparden fragmenten van een beeldje en een hoofdje van een beeldje, waarschijnlijk een mariavoorstelling. Aardewerk zie tellijst.	15B-16A	1A
18	WP1	bodem gracht	1 x s1-kan-?, 1 x r-bak-?	14c-15a	1C
19	WP 1	noordkant beschoeiing	houtmonster naar RING voor dendro.		1B
20	WP 1	insteek kelder	1 x tabakspijp zonder hielmerk.	1640-1660	4D

21	WP 1	uit zwarte laag	37 stuks tegelfragmenten. o.a. diertegels met ossenkop, mensfiguren met ridders, een schip, bloempottegels, landschappen, gemarmerd en mangaan. Datering vanaf ongeveer 1640 t/m de latere 18de eeuw. -leer, schoenfragmenten. Rest aardewerk zie tellijst	1575-1900	4D
22	WP 1	aspot	1 x r-pot-?, ongeglazuurd.	15-16	3C
23	WP 1	keldervulling	2 x pijpenkop 1775-1800, gemerkt met gekr. 32, 1 x pijpenkop 1775-1800, gemerkt gekr. HL, 6 x fragment tegel, mangaan floraal met eekhoorns. 1 x fragment tegel blauw op wit beschildering, dierfiguren, landschap en mensfiguur (1640-1660), 1 diertegel met springende haas, compleet 23C). Zie ook tellijst en catalogus.	1600-1900	4D
24	WP 1	afvalkuil	5 x tabakspijp periode 1610-1620, 2 gemerkt 2 x ongemerkt. Botmateriaal, zie aparte lijst. Aardewerk zie tellijst en catalogus.	1550-1650	3B
25	WP 1	uit zwarte vulling kelder	schoenen, zie apart deel over leer	1700-1800	4D
26	WP1	insteek muur	pijpenkop (1675-1725), vingerhoedje messing.		4A
27	WP 1	uit zand boven leemvloer	spinloodje		3D
28	WP1	insteek kelder	1 x fragment polychrome tegel, Franse lelies, kievetsbloem (17b), 1 x r-?	17b	4D
29	WP1	top zandlaag	1 x fragment polychrome tegel, Franse lelies als hoekstuk, tulp.	17b-17c	
30	WP 1	uit zuidelijke fundering	baksteen: geel baksel met zachte mortel 20,0 x 9,0 x 4,5 cm, baksteen: nougat met zachte mortel 20,0 x 9,5 x 4,5 cm, baksteen: rood/geel baksel 21,0 x 10,0 x 4,5 cm		3A
31	WP1	BAMO uit achtergevel	baksteen: geel baksel 20,0 x 9,0 x 4,5 cm, baksteen nougat 20,0 x 9,0 x 4,5 cm		3A
32	WP1	BAMO stenen achterhuis	baksteen: geel baksel 19,0 x 9,5 x 4,5 cm, baksteen rood/geel: 20,0 x 9,5 x 5,0 cm		3A
33	WP1	uit zand boven leemvloer	1 x r-bor-6. 1 x r-?	1525-1675	3D
34	WP1	ophoging	1 x s1-kan-?, Siegburg steengoed met koperoxide loodglazuur (1375-1425), 1 x r-bor-1(1350-1600), 1 x r-bak-17, 1400-1550	1400-1550	

35	WP1, profiel B		grondmonster		
36	WP1	uit zand van vloer	1 x r-bor-6 (1525-1675), 1 x r-kom-?, 1 x r-kop-2 (1525-1650), 1 x r-stk-2?,		3D
37	WP1, profiel B,	op schoon zand	1 x r-gra-? Spaarzaam loodglazuur	1400-1500	
38	WP1	uit venige grond	monster venig materiaal		
39	WP1, profiel B	uit klei en veenbrokjes,	1 x s1-kan-?	14d-15a	
40	WP1, profiel B	uit kuil	1 x s2-kan-?, 1 x r-bak?, 2 x r-bor-6 (1525-1675), 2 x r-gra-? (1450-1525), 1 x r-kom-?, 1 x r-vst-?, 1 x w-gra-?, 1 x ha-? (1525-1575)	16B	
41	WP1, profiel B	bruin huneus zand	3 x r-gra-?, 1 x w-kop-2 (1525-1675), 1 x w-?	14d-15a	
42	WP1, profiel B	mestlaag	1 x r-gra-?, loodglazuur (geelbaksel)	14d-15a	
43	WP1	onder vloer uit laag	1 x r-bak-19, 1 x r-?		
44			vervallen		
45	WP1, profiel C	uit laag onder huis	1 x r-bor-1 (1350-1600), 1 x w-? Frankfurter	1350-1600	
46	WP1	ophoging	1 x s2-kan-? Raeren	14d-15A	
47	WP1	afvalkuil	2 x pijpenkop periode 1620-1630, 1 x pijpenkop periode 1675-1725, 1 x pijpenkop periode 1775-1825, 2 x tegelfragment, blauw op wit 17de eeuw. Zie ook tellijst en catalogus.	1675-1825	40

Bijlage 4 - Dendrochronologisch rapport

ring

Nederlands Centrum voor Dendrochronologie / Stichting RING
p/a MSA
Postbus 510, 8200 AM Lelystad
Tel: 0320 289730 / 729; Fax 0320 289750
E-mail: e.hannaels@archis.nl, Internet: www.archis.nl/ringnlwww

Aan:
De heer R. Roedema
Sector Stadsontwikkeling Monumentenzorg en Archeologie
Postbus 53
1800 BC Alkmaar
roedema@alkmaar.nl

Uitslag dateringsonderzoek
RING Intern Rapport nummer: **2006075**
Datum: 6 september 2006

Wij onderzochten voor u 6 houtmonsters, afkomstig uit Alkmaar, Oudegracht (offertenummer O2006040). De volgende datering is het resultaat (zie met name de derde kolom):

Monster	Dendrocode	Periode waarin/ waarna de boom is omgehakt	Zekerheid van de datering (probability)	Gebruikte referentie- chronologie
19	AOG00011	In 1558 AD $\pm$ 5	$\geq 99,99\%$	NLZUIDMM

Aanvullende informatie over de laboratoriumresultaten, de gebruikte statistiek en/of de gebruikte referentiekalenders, vindt u in de bijlagen.

RING Intern Rapport nummer:
Zekerheid van de datering:

Verantwoording van de dateringen:

Laboratoriumnummer, verwijzing naar de analyse.
De kans dat de gevonden match met de referentiechronologie niet op toeval beruist. Deze waarde is gebaseerd op de 'Gleichlaufigkeit' tussen de twee vergeleken reeksen, ook wel %PV genoemd (*percentage of parallel variation*; Jansma 1995).
Dendrochronologische dateringen door RING zijn gebaseerd op een combinatie van waarnemingen: (a) vergelijking en relatieve datering (ten opzichte van elkaar) van de jaarringpatronen binnen een vindplaats/bouwfase; (b) vergelijking van deze jaarringpatronen met meerdere absoluut gedateerde referentiekalenders. Deze vergelijkingen zijn statistisch onderhouden en worden visueel gecontroleerd. Wanneer observaties elkaar ondersteunen en bevestigen, wordt de datering geaccepteerd als zijnde correct.

Bijlage 5: Botmateriaal

door Sjaak Waterlander

V13 botmateriaal

Rund:

- 1x deel heiligbeen (sacrum)
- 2x lendewervels (frag.) (vertebra lumbalis)
- 1x stuk draaier (epistropheus)
- 1x stuk rib (costa)
- 6x middenvoetsbeen (metatarsus)
waarvan 1 jong dier +/- 2.5 jaar
- 2x middenhandsbeenderen (meta carpus)
- 1x stuk opperarm (humerus)
- 2x teenkoot 1 (een gebruikt als werpkoot!)
- 1x teenkoot 2 (phalanx 2) jong dier
- 10x schedelfragment (cranium) met hoornpitten
- jonge dieren 2/215 jaar
- 2x stuk bovenkaak (volwassen dieren)
- 8x stuk onderkaak (mandibula)
- 2x stuk schouderblad (scapula)

Varken (Sus Domestica):

- 1x onderkaak (mandibula)
- 1x scheenbeen (tibia) (ongeveer 2/1/5 jaar oud)
- 1x opperarm (humerus)
- 2x teenkoot 2 (phalanx 2)

Schaap/Geit (Ovis / Capri hirtus):

- 4x onderkaken (mandibula)
- 1x deel bovenkaak (maxilla)
- 1x fragment schedel (cranium)
- 1x deel bekken met gewrichtskom (pelvis)
- 1x middenvoetsbeen (meta tarsus)
- 1x middenhandsbeen (meta carpus)

Hond (Canis Familiaris)

- 1x hielbeen (calcaneus)
- 1x middenvoetsbeen (meta tarsus)
- 1x middenhandsbeen (meta carpus)

Vogel (Aves):

- Knobbelzwaan (Cygnus olor)
- 1x middenhandsbeen (carpe-metacarpus)
- Gans (Anser. anser)
- 1x ravenbeksleutelbeen (Coracoid)
- indet:
- 1x opperarm (humerus en Coracoid)
- 1x vorkstaartbeen (forcula)

tellijst botten

soort	aantal
rund	39
varken	5
schaap/geit	9
hond	4
zwaan	1
gans	1
vogel (indet)	3
kabeljauw	6
wijting	1
schelvis	2
platvis	3
totaal:	74

Vissen

- Kabeljauw (Gadus morhua)
- 1x maxillare
- 1x dentale
- 3x ceratohyale
- 1x vertebra
- Wijting (Merlangius merlangius)
- 1x dentale
- Schelvis (Melanogrammus aeglefinus)
- 2x cleithrum
- Platvis (Platichthys)
- 2x Cleithrum
- 1x postabdominalis

V24 afvalkuil

bot

Rund (Bos taurus)

- 1x fragment Scapula (schouderblad)
- 1x Astragalus (sprongbeen)
- Varken (Sus domestica)
- 1x Mandibula (linker onderkaak)

Bijlage 6 - Leervondsten

door Karin Beemster en Lisette Verspaaij

De opgraving aan de Bloemstraat in 2006 heeft een grote hoeveelheid leervondsten opgeleverd met een datering die uiteen loopt van de 15de tot de 19de eeuw. Met name de 18de en 19de eeuwse schoenen blijken een mooie aanvulling voor de Alkmaarse leercollectie.

Met behulp van schriftelijke informatie van Olaf Goubitz over de 19de eeuwse schoenen en het boek "Stepping through time" eveneens van Olaf Goubitz uit 2001 wordt er in deze bijlage achtergrondinformatie gegeven over de schoenen.

De determinatielijst biedt een uitgebreid overzicht van de verschillende leervondsten plus afzonderlijke schoentypen.

De leervondsten zullen daarna per vondstnummer besproken worden en worden aangevuld met snijpatronen, reconstructietekeningen en foto's.

Inventarisnr	Beschrijving	Onderdeel	Aantal	Bijzonderheden	Maat	Datering	Leersoort	Tekening	Foto	Type
06 BLO 13-1A	schoen	zool	1	geen	40	15de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-1B	schoen	tussenranden	3	niet compleet			rund	ja	nee	35 II
06 BLO 13-1C	schoen	bovenleer	1	niet compleet			rund	ja	nee	
06 BLO 13-1D	schoen	hielversterking	1				rund	ja	nee	
06 BLO 13-1E	schoen	zool	1	dubbele rij naaigaatjes	45	verm. 16de eeuw	rund	ja	nee	?
06 BLO 13-1F	schoen	tussenranden	2	niet compleet			rund	ja	nee	
06 BLO 13-1G	schoen	zijtussenstuk	1	beschadigd			rund	ja	nee	
06 BLO 13-1H	schoen	deel zool	1				rund	ja	nee	
06 BLO 13-1I	schoen	deel bovenleer	1	indruk hielversterking		15de eeuw	rund	ja	nee	35-II
06 BLO 13-2A	schoen	halve zool	1	18 pennengaatjes		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-2B	schoen	tussenrand	1	niet compleet		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-2C/D	schoen	hielstuk	2	niet compleet		16de eeuw	rund	ja	nee	130
06 BLO 13-3A	schoen	zool	1	hoort verm. bij muil 06 BLO 13-3A	38	16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-3B	schoen	voorblad	1	slijtage bij de grote teen		16de eeuw	rund	ja	nee	muil 105
06 BLO 13-3C	schoen	zool	1	reparatiestukje op zool pennengaatjes, 7 pennen		16de eeuw	rund	ja	nee	?
06 BLO 13-3D	schoen	tussenrand	1			16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-3E	schoen	zool	1	20 pennengaatjes	40	16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-3F	schoen	voorblad	1	voorblad verm instapschoen,hoort verm. bij zool 06 BLO 13-3E						90
06 BLO 13-3G	schoen	voorblad	1	voorblad van muil aan buitenzijde vleeszijde		?	rund	ja	nee	105
06 BLO 13-4A	schoen	zool	1	kinderschoen	21	15de eeuw	rund	ja	nee	?
06 BLO 13-4B	schoen	tussenrand	1	niet compleet		"	rund	ja	nee	
06 BLO 13-4C	schoen	voorblad	1	naaigaatjes van sierrandje		16de eeuw	rund	ja	nee	70
06 BLO 13-4D	schoen	voorblad	1	voorblad muil stiksel buitenkant schoen		?	kalf	ja	nee	105
06 BLO 13-4E	schoen	bovenleer	1	bestaat uit één stuk, naaigaatjes hielversterking		15de eeuw	rund	ja	nee	70

06 BLO 13-4F	schoen	voorblad,zijstuk	1	aanelkaar m.b.v. veter, verstevigingsleertje		?	rund	ja	nee	verm. 65 ?
06 BLO 13-4G	schoen	aanzetstuk	1	vetergat, naaigaatjes voor verstevigingsleertje		verm.15de eeuw	rund	ja	nee	?
06 BLO 13-4H	schoen	tripblad	1	met lipje		15de eeuws	rund	ja	nee	110
06 BLO 13-5A	schoen	binnenzool	1	slijtage voorvoet, pennengaatjes	40	16de eeuw	rund	ja	nee	verm 105
06 BLO 13-5B	schoen	voorblad	1	rand omgeslagen vastgezet		16de eeuw	rund	ja	nee	105
06 BLO 13-5C	schoen	zool	1	deel zool, 2 lagig, pennengaatjes	ca. 28	16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-5D	fragment leer	ondefinieerbaar	4							
06 BLO 13-5E	schoen	deel aanzetstuk	1	3 vetergaatjes, naaigaatjes van veterversterking		15 de eeuw	rund	ja	nee	65
06 BLO 13-5F	schoen	deel aanzetstuk	1	naaigaatjes hielversterking		15de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-5G	binnen-schede	puntje	1			15de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-5H	fragment leer	ondefinieerbaar	1	koeienhaar aanwezig			rund	ja	nee	
06 BLO 13-5I	schoen	tussenrand	11					ja	nee	
06 BLO 13-5J	schoen	veter	1				rund	ja	nee	
06 BLO 13-5K	schoen	hielversterking	1			15de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-6A	fragment leer	ondefinieerbaar	1	dik leer, deel van tas?			rund	ja	nee	
06 BLO 13-6B	schoen	zool	1	verm. koebekschoen		1ste helft 16e eeuw	rund	ja	nee	verm. 125
06 BLO 13-6C	schoen	bovenleer	1	kinderschoen, naaigaatjes vetergatenversterking		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 65
06 BLO 13-6D	schoen	voorblad	1	muil		16de eeuw	rund	ja	nee	105
06 BLO 13-6E	schoen	hielversterking	1	vorm is van boven rond		16de eeuw	rund?	ja	nee	
06 BLO 13-6F	schoen	aanzetstuk	1	naaigaatjes hielversterking		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 65
06 BLO 13-6G	schoen	voorblad	1	split op wreef		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 65
06 BLO 13-6H	schoen	hielstuk	1	kinderschoen		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-6I	schoen	aanzetstuk	1	deel veter,		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-6J	schoen	deel bovenleer	1	naaigaatjes hielversterking		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 35
06 BLO 13-6K	reep leer	van riem?	1	insnijdingen, soepel leer, versiering kleding/riem l. 24 cm				ja	foto nemen	

06 BLO 13-6L	messchede	middendeel	1	kapot gesneden		15de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-6M	schoen	hielstuk	1			16de eeuw	rund	ja	nee	130
06 BLO 13-6N	schoen	deel bovenleer	1	4 vetergaten		verm. 15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 60
06 BLO 13-6O	schoen	hielversterking	1	slijtage aan hechting zool			rund	ja	nee	
06 BLO 13-6P	schoen	zijtussenstuk	1	1 vetergat			rund	ja	nee	
06 BLO 13-6Q	fragment	ondefinieerbaar	1	versiering?			rund	ja	nee	
06 BLO 13-7A	schoen	deel voorblad	1				rund	ja	nee	verm. 130
06 BLO 13-7B	schoen	aanzetstuk	1	1 vetergat		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 60
06 BLO 13-7C	schoen	fragment hak	1	meerdere lagen			rund	ja	nee	
06 BLO 13-7D	schoen	deel bovenleer	1	gehavend			rund	ja	nee	
06 BLO 13-7E	schoen	zool	1	deel van 2 delige zool			rund	ja	nee	
06 BLO 13-7F	schoen	aanzetstuk	1	dik leer, fragment veter		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 35
06 BLO 13-7G	fragment leer	ondefinieerbaar	7				rund	ja	nee	
06 BLO 13-8A	schoen	zool	1	pennengaatjes		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-8B	schoen	zool	2	2 lagig, hak, bijzondere bevestiging zool		16 de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-8C	schoen	voorblad	1	hoort bij zool - 06 BLO 13-8A		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 13-8D	schoen	deel bovenleer	1	naaigaatjes bevestiging veter		15de eeuw	rund	ja	nee	verm. 65
06 BLO 13-8E	schoen	zool	1	2 fragmenten, koebekschoen		16de eeuw	rund	ja	nee	125
06 BLO 13-8F	schoen	tussenrand	16				rund	ja	nee	
06 BLO 13-8G	schoen	hielstuk	1	naaigaten v. reparatiestukje			rund	ja	nee	
06 BLO 13-8H	fragment leer	voorblad?	1				rund	ja	nee	
06 BLO 13-8I	schoen	hielstuk	1	vetergat bandschoen			rund?	ja	nee	
06 BLO 13-8J	fragment leer	ondefinieerbaar	1	fragment kleding? dubbel gevouwen en vastgezet, versiering?		15de eeuw	rund?	ja	foto nemen	
06 BLO 13-8K	schoen	sierrandje	1							
06 BLO 13-8L	schoen	versterking	1				rund	ja	nee	
06 BLO 13-8M	schoen	zijtussenstuk	1	dik leer			rund	ja	nee	
06 BLO 13-8N	fragment leer	ondefinieerbaar	1	fragment kleding?			rund?	ja	nee	
06 BLO 13-8O	boekband	rug	1	vouwlijn			verm. geit	ja	nee	

06 BLO 13-8P	schoen	tussenstuk	1	naaigaatjes hielversterking			rund	ja	nee	
06 BLO 13-9A	schoen	voorblad	1	split, 1 vetergat			rund	ja	nee	
06 BLO 13-9B	schoen	bovenleer	1	kinderschoen, versterking zijkant		15de eeuw	rund	ja	nee	60
06 BLO 13-9C	schoen	bovenleer	1	gehavend, deel veter		15de eeuw	rund	ja	nee	60
06 BLO 13-9D	schoen	voorblad	1	gehavend			rund	ja	nee	
06 BLO 13-9E	schoen	voorblad	1	gehavend, koebekschoen		1ste helft 15de eeuw	rund	ja	nee	125
06 BLO 13-9F	schoen	hielstuk	1	vetergat ontbreekt			rund	ja	nee	130
06 BLO 13-9G	schoen	tussenrand	1	fragmentarisch			rund	ja	nee	
06 BLO 13-9H	schoen	veter	1				rund	ja	nee	
06 BLO 13-9I	fragment leer	ondefinieerbaar	5				rund	ja	nee	
06 BLO 21-A	schoen	zool	1	binnenzool, indruk onderzool pennengaatjes	42	16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 21-B	schoen	tussenrand	1	niet compleet		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 21-C	schoen	buitenzool	1	bevestiging verdiept voor binnenzool, slijtagegat, hoort bij 06 BLO 21-A		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 21D	schoen	voorblad	1	bandschoen, buitenzijde is vleeszijde		16de eeuw	kalfs	ja	nee	verm. 130
06 BLO 21E	schoen	zool met hak	1	hak 3 lagen, hoort bij 06 BLO 21-A pennengaatjes en houten pennetjes		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 21F	schoen	hielstuk	1	gehavend naaigaatjes voor hielversterking						
06 BLO 21G	schoen	hielversterking	1	extra versterking in midden, hoort bij 06 BLO 21 F		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 21H	schoen	zool	3	3 lagen, horen bij elkaar	33	16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 21I	schoen	zool	1	deel tussenzool, houten pennetje en pennengaatjes		16de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 25-1A	schoen	zool	1	binnenzool, pennengaatjes	22	18de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 25-1B	schoen	voorblad	1	5 vetergaten, gatenversterkingen zo goed als complete schoen		18de eeuw	kalfs	ja	nee	verm. 60
06 BLO 25-1C	schoen	zijpand	1				kalfs	ja	nee	

06 BLO 25-1D	schoen	hielversterking	1	indruk hielversterking			kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-1E	fragment leer	ondefinieerbaar	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-2A	schoen	zool	1	binnenzool	39		rund	ja	nee	130
06 BLO 25-2B	schoen	voorblad	1	dubbel, hoort bij 25-2			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2C	schoen	zool, tussenrand	1	onderzool, bestaat uit 2 delen en tussenstuk, houten pennetjes.	40		rund	ja	nee	
06 BLO 25-2D	schoen	tussenstukje van hak en hielstuk	1	tussenstukje met houten pennetjes, hielstuk gehavend.			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2E	fragment leer	ondefinieerbaar	1	2 letters OR vermeld			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2F	schoen	zool	1	binnenzool	38		rund	ja	nee	
06 BLO 25-2G	schoen	deel tussenlaag	1	hoort bij 06 BLO 25-2F			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2H	schoen	tussenrand	2	hoort bij 06 BLO 25-2F			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2I	schoen	zool	1	slijtgat, houten pennetjes	33		rund	ja	nee	
06 BLO 25-2J	schoen	tussenrand	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-2K	schoen	tussenzool	1	indruk			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2L	schoen	tussenzool	1	indruk			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2M	schoen	buitenzool	1	nageltjes			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2N	schoen	tussenrand	2				rund	ja	nee	
06 BLO 25-2O	schoen	zool	1	nageltjes, tussenlaag			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2P	schoen	versterking	2	van voorblad			rund	ja	nee	
06 BLO 25-2Q	schoen	voorblad	1	reparatiestukje			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-3A	schoen	zool	1	pennengaatjes	39	18de eeuw	rund	ja	nee	130
06 BLO 25-3B	schoen	voorblad	1	buitenkant suède			rund	ja	nee	
06 BLO 25-3C	schoen	hielstuk	2	zo goed compleet			rund	ja	nee	
06 BLO 25-3D	schoen	versterking bij C	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-3E	schoen	versterking bij C	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-3F	schoen	hak	1	nagels en pennetjes			rund	ja	nee	
06 BLO 25-3G	schoen	hak	1	deel 06 BLO 25-3F			rund	ja	nee	
06 BLO 25-3H	schoen	hak	1	deel 06 BLO 25-3F			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4A	schoen	zool	1	buitenzool, pengaatsjes	36	18de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 25-4B	schoen	zool	1	binnenzool	36		rund	ja	nee	
06 BLO 25-4C	schoen	zool	1	binnenzool, gehavend			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4D	schoen	zool	1	tussenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4E	schoen	zool	1	onderzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4F	schoen	zool	1	binnenzool	39		rund	ja	nee	

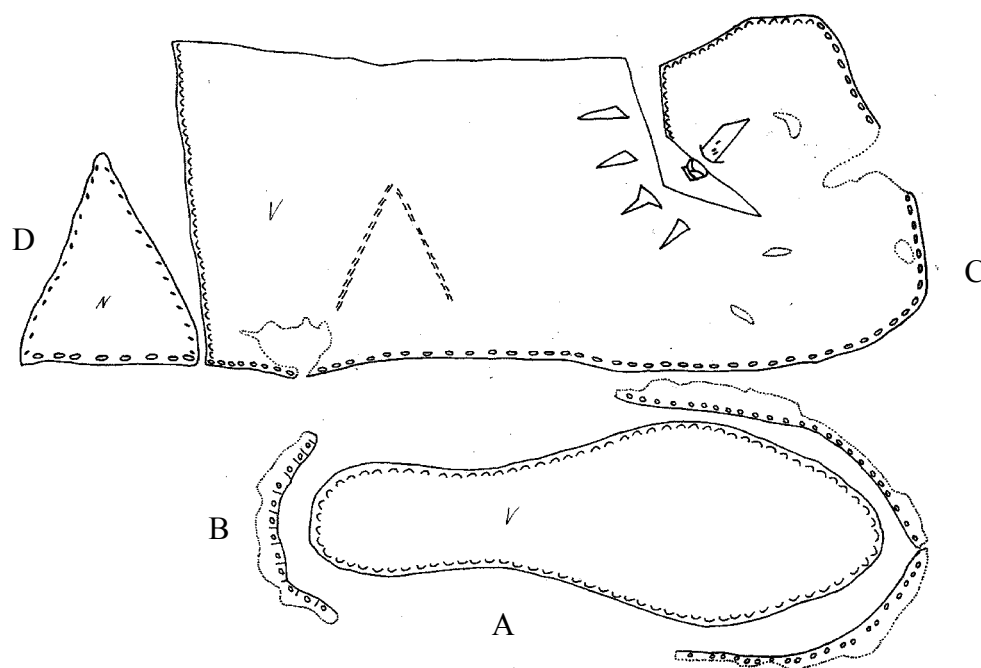
06 BLO 25-4G	schoen	zool	1	binnenzool	39		rund	ja	nee	
06 BLO 25-4H	schoen	zool	1	onderzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4I	schoen	hielstuk	1	slijtagegat hiel			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-4J	schoen	zool	1	kinderschoen	22		rund	ja	nee	
06 BLO 25-4K	schoen	zool	1	tussenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4L	schoen	zool	1	binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4M	schoen	zool	1	deel binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4N	schoen	zool	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-4O	schoen	hielversterking	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-4P	schoen	hielversterking	1	bij 06BLO 25-4O			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4Q	schoen	zool	1	binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4R	schoen	zool	1	binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-4S	schoen	hielstuk	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5A	schoen	zool	1	binnenzool			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-5B	schoen	voorblad	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5C	schoen	hielstuk	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5D	schoen	zool	1	onderzool	40		rund	ja	nee	
06 BLO 25-5E	schoen	tussenrand	1	zo goed compleet			rund	ja	nee	
06 BLO 25-5F	schoen	zool	1	binnenzool	36		rund	ja	nee	
06 BLO 25-5G	schoen	voorblad	1				kalfs	ja	nee	130
06 BLO 25-5H	schoen	hielstuk	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5I	fragment	ondefinieerbaar	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5J	schoen	hielversterking	1	indruk van naad			rund	ja	nee	
06 BLO 25-5K	schoen	zool	1	binnenzool	39		rund	ja	nee	
06 BLO 25-5L	schoen	tussenrand	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5M	schoen	voorblad	1	2 versterkingen, naaigaten van reparatiestukje			rund	ja	nee	130
				gaten reparatiestukje			rund	ja	nee	
				zo goed compleet						
06 BLO 25-5N	schoen	hielversterking	1	slijtagegat			rund	ja	nee	
06 BLO 25-5O	schoen	hielversterking	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5P	schoen	versterkingsleertje	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5Q	schoen	deel bandschoen	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-5U	schoen	voorblad	1	bandschoen, gehavend			rund	ja	nee	
06 BLO 25-5R	schoen	zool	1	deel binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-5S	fragment leer	ondefinieerbaar	1	vlechtwerk, roestplek			?	ja	nee	
06 BLO 25-6A	schoen	hielstuk	1			18de eeuw	rund	ja	nee	
06 BLO 25-6B	schoen	deel zool	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-6C	schoen	tussenrand	1				rund	ja	nee	

06 BLO 25-6D	schoen	voorblad	1	bandschoen			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-6E	schoen	deel zool	1	hoort bij 25-6B			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6F	schoen	afwerkrandje	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-6G	schoen	zool	1	deel binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6H	schoen	zool	1	binnenzool			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-6I	schoen	versterkingsleertje	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-6J	schoen	voorblad	1	dubbel voorblad, buitenzijde is suède			kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6K	schoen	voorblad	1	voorblad binnenzijde is nerfzijde			kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6L	schoen	hielstuk	1	schoen bijna compleet		18de eeuw	kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6M	schoen	hielstuk	1				kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6N	schoen	hielversterking	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-6O	schoen	hielversterking	1	hoort bij 06BLO 25-6N			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-6P	schoen	zool	1	binnenzool			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6Q	schoen	hielstuk	1				kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6R	schoen	zool	1	binnenzool	30		rund	ja	nee	
06 BLO 25-6S	schoen	voorblad	1	beschadigd			rund	ja	nee	130
06 BLO 25-6T	schoen	versterking	1	binnenkant voorblad			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6U	schoen	versterking	1	binnenkant voorblad			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6V	schoen	hielstuk	1	versterking			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6W	schoen	tussenleer	1	versterking houten pen			rund	ja	nee	
06 BLO 25-6X	schoen	voorblad	1				rund	ja	nee	130
06 BLO 25-6Y	schoen	versterking	1				rund	ja	nee	
06 BLO 25-6Z	schoen	hielstuk	2				rund	ja	nee	
06 BLO 25-6AA	schoen	zool	1	binnenzool		18de eeuw	kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6AB	schoen	voorblad	1	naaigaatjes versterking neus			kalfs	ja	nee	60
06 BLO 25-6AC	schoen	versterkingsleertje	1				kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6AD	schoen	versterkingsleertje	1				kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6AE	schoen	hielversterking	1				kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6AF	schoen	zijstuk	1	naaigaatjes hielversterking			kalfs	ja	nee	
06 BLO 25-6AG	schoen	zijstuk	1	naaigaatjes hielversterking			kalfs	ja	nee	
06 BLO 16-A	schoen		1	incomplete lage veterschoen met reparatie aan de hiel, textielvoering	37	19de eeuw/1ste kwart 20 ste eeuw	rund	nee	ja	

06 BLO 16-B	schoen		1	incomplete veterschoen bovenleer direct aan de zool.	40	19de eeuw	geiten	nee	ja	
06 BLO 16-C	schoen		1	incomplete veterschoen, hoort vermoedelijk bij 06 BLO 16-B	40	19de eeuw	geiten	nee	ja	
06 BLO 16-D	schoen		1	complete vermoedelijk lage heren instapschoen	36	19de eeuw	geiten	nee	ja	
06 BLO 16-E	schoen		1	damesschoen, schacht verdwenen	36	19de eeuw	rund	nee	ja	
06 BLO 16-F	schoen		1	hoge schoen, gesloten met veter over veterhaken	38	2e helft 19de eeuw tot ca. 1925	rund	nee	ja	
06 BLO 16-G	schoen		1	complete hoge veterschoen	33	19de eeuw	rund	nee	ja	
06 BLO 16-H	schoen		1	hoge veterschoen	33	19de eeuw	rund	nee	nee	
06 BLO 16-I	schoen		1	incomplete lage veterschoen	34	verm. 1 ste kwart 20 ste eeuw	kalfs	nee	nee	
06 BLO 16-J	schoen		1	damesschoen, hoort vermoedelijk bij 06 BLO 16-E	36	19de eeuw	rund	nee	nee	
06 BLO 16-K	schoen		1	complete hoge veterschoen, gesloten met veter over veterhaken	38	2e helft 19e tot ca. 1925	rund	nee	nee	
06 BLO 16-L	schoen		2	incomplete kinderschoenen, 3 bandjes over de wreef.	30	19de eeuw	kalfs	nee	nee	

Vondstnummer 13

Vondstnummer 13 zijn de vondsten die gedaan zijn in de gebruikslaag van sloot 1C. Naast een enorme hoeveelheid aardewerk en botmateriaal bevat dit vondstcomplex fragmenten van en enkele zo goed als complete schoenen met een 15de en 16de eeuwse datering. De te determineren schoenen zullen per schoentype besproken worden.

Volgens typologie Goubitz 2001 zijn de volgende schoentypes aanwezig:

Type	omschrijving	datering
35-II	hoge instapschoen met rolknopen	15 ^{de} eeuw
60	lage tot hoge schoen met rijgveter op wreef	15 ^{de} eeuw
65	lage schoen met gepaarde veters op wreef	15 ^{de} eeuw
70	lage schoen met veters op wreef	15 ^{de} -16 ^{de} eeuw
90	instapschoen	16 ^{de} eeuw
105	muil	16 ^{de} eeuw
110	trip	15 ^{de} eeuw
125	koebekschoen	16A
130	bandschoen met vetersluiting	16 ^{de} eeuw

Type 35-II

Vondstnummer 13-1 A t/m D bevat een hoge rolknoopschoen van het type 35-II. De schoen is zo goed als compleet, alleen het schachtaanzetstuk ontbreekt en de tussenranden zijn niet compleet. De hielversterking is wel aanwezig. De schacht is gehavend en heeft 4 vetergaten en één rolknoop.

Dit schoentype komt in totaal 3 maal voor binnen vondstnummer 13, bestaande uit beschreven schoen hier boven en 2 maal uitsluitend het bovenleer.

Type 60

Resten van een lage tot hoge schoen met een rijgveter op de wreef. Hiervan zijn vier fragmenten gevonden, waaronder twee maal het bovenleer.

Type 65

Zes fragmenten van bovenleer, voorbladen en aanzet en zijtussenstukken zijn vermoedelijk van het een lage schoen met gepaarde veters op de wreef (type 65).

Type 70

Van een lage schoen met veters op wreef van dit type, zijn twee exemplaren gevonden. Een voorblad en een zijstuk uit de 15de eeuw en één voorblad uit de 16de eeuw.

Type 90

Een voorblad en zool met 20 pennengaatjes van een instapschoen met een datering in de 16de eeuw.

Type 105

Een muil van het type 105 komt 5 maal voor. De buitenzijde van het voorblad is de vleeszijde. Drie van de muilen zijn in de 16de eeuw gedateerd, van twee voorbladen is de datering niet helemaal duidelijk.

Type 110

Van een trip werd een deel van een tripblad met lipje gevonden dat dateert uit de 15de eeuw.

Type 125

Van dit type, een koebekschoen, werd twee maal een gehavende zool gevonden.

Type 130

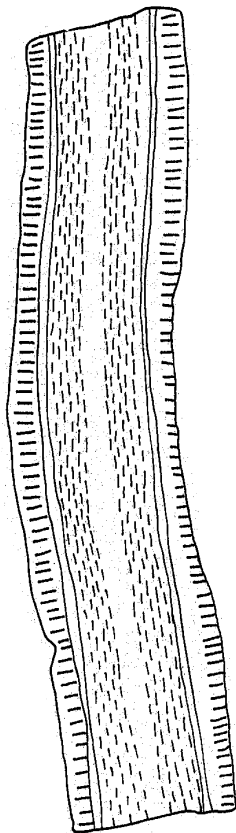
Twee hielstukken van een bandschoen met vetersluiting (type 130) dateren uit de 16de eeuw.

Overige vondsten

Ook werd er een puntje van een binnenmesschede aangetroffen. Het is een deel van een messchede, dat is stuk gesneden en geen versiering heeft. Een reep van soepel leer met een lengte van 24 cm, vermoedelijk van kalfsleer, is versierd met incisies, de functie is onbekend.

Links detailfoto van de reep leer

Rechts tekening van het bewerkingspatroon van de reep leer

Vondstnummer 16

Buiten de profielsleuf kwam een mand met 19de eeuwse schoenen tevoorschijn aangeduid met vondstnummer 16, het betreft een grote hoeveelheid lage en hoge schoenen. Deze schoenen zijn met medewerking van dhr. Olaf Goubitz gedetermineerd en beschreven en zullen per schoen besproken worden. De 19de eeuwse schoenen, eerste kwart 20ste eeuw zijn in elkaar gezet met nageltjes. Opvallend is dat de schoenen zeer versleten zijn en in grote mate opgelapt, vermoedelijk hebben deze schoenen toebehoord aan minder bedeeden.

16-A – Vermoedelijk gaat het hier om een rechter dames veterschoen van rundleer met lederhak, maat 37. De schoen is vermoedelijk van gelakt leder en bestaat uit een voorblad en hielleder. Op het voorblad zijn stikgaten van de schacht te zien.

De schacht met vetergaten is verdwenen en bestond vermoedelijk uit leer met textielvoering. Het hielleder heeft een reparatielap en aan de binnenzijde bevinden zich nog restanten van textiel. De onderzijde van de zool bevat een tussenstuk, deze bevindt zich tussen de meerlagige zool.

Aan de onderzijde van de zool is een behoorlijke slijtage te zien en er mist deel van zool. De persoon in kwestie heeft behoorlijk naar buiten gelopen want de hak is flink afgesleten naar rechts. De schoen is in elkaar gezet d.m.v. nageltjes.

16-B Rechter veterschoen van geitenleer maat 40. Vermoedelijk vormde deze schoen samen met schoen 16-C een paar. Het bovenwerk is langs de instapopening afgesneden. Langs de buitenzijde van de voorvoet zijn twee lapstukken aanwezig, tevens een reparatielap aan de buitenzijde van de onderzool. De zool is bij teenpartij afgesneden.

De schoen is machinaal gestikt met extra zigzag sierstiksel over voorvoet. De vorm van het stiksel waarmee de schacht aan de krans is vastgenaaid is licht afwijkend van 16-C.

16-C - Linker veterschoen van geitenleer maat 40. Het is vermoedelijk een halfhoog tot hoog model met een lage hak. Het bovenleer is langs de instapopening afgesneden. Er zijn nog maar twee vetergaten over. De schoen is machinaal gestikt met extra zigzag sierstiksel over voorvoet. Reparatielap over grote teenzijde en een reparatielap over de buitenteenzijde. Er zijn haknagels zichtbaar op binnenzool. De onderzool heeft een aantal slijtagegaten.

Boven Opgravingsfoto van de mand met schoenen met vondstnummer 16

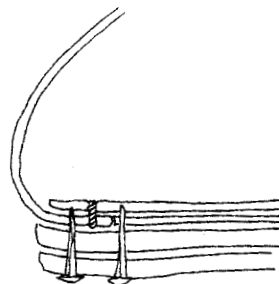
16A

16B

16C

*De zool-bovenlederconstructie van de schoenen
(Tekening O. Goubitz)*

16D

16-D - Linker instapschoen met een lage lederhak maat 36. De schoen is vervaardigd van geitenleer en is machinaal gestikt. De afwerkrand langs de instap opening is niet meer aanwezig evenals een deel van de onderzool. Op de buitenteenknobbel waren aanwijzingen te zien van een lapstuk. Deze is echter verdwenen. De schoen maakt een behoorlijk versleten indruk.

16-E -Rechter damesschoen van rundleer. Van de schoen is alleen het zoolwerk met krans aanwezig. De schacht is verdwenen en was net zo hoog als de hielnaadbies, (die naar voren in de schoen ligt), ca. 12 cm. Totale hoogte van de schoen was circa 18 cm. De schacht kan van dun zeemsgeloid leer zijn geweest of van textiel. In de schoen werden resten van textiel gevonden. Een fragment textiel laat naaigaatjes zien die overeen komen met die van het leer, bijv. bij het hielleder. Op overige fragmenten zijn knoopsgaten te zien.

16E

16-F -Linker schoen met hoge schacht en lederhak maat 38 van rundleer. De schoen is gesloten met veter over veterhaken. Aan de linker zijde van de schoen zijn naaigaatjes te zien van twee verdwenen lapstukken. De schoen is gedateerd tweede helft 19de eeuw tot ca. 1925.

16F

16-G - Een mooi voorbeeld van een hoge kinderschoen of kleine damesschoen van rundleer, maat 33. Het betreft een rijgschoen met 11 vetergaatjes. De onderzool is erg versleten. De schoen is incompleet. De schoen vormt een paar met 16H.

16G

16H

16-H – Hoge kinder of damesschoen, behorend bij 16-G. De schoen is uit één gevallen en zeer versleten.

16-I – Damesschoen met vrij hoge hak van 3 cm gemaakt van kalfsleer. Helaas betreft het een halve schoen. Het hielstuk is bekleed met textiel aan de binnenzijde. De schoen is zeer smal!

16-J – Rechterdamesschoen van kalfsleer, maat 36. Alleen het zoolwerk met krans is nog aanwezig de schacht is verdwenen. Zie ook 16-E. De schacht was ongeveer hoog als de hielnaadbies 16 cm, waarvan een deel los is gevonden in de schoen. De hak is 4 cm hoog. Er zijn resten textiel in de schoen gevonden van vermoedelijk de schacht.

16J

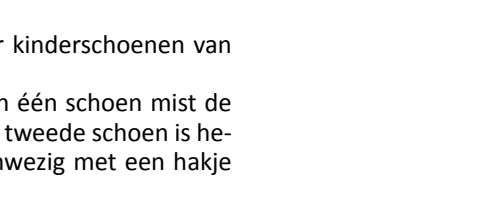
16-K – Complete linker hoge veterschoen maat 38 met een 3cm hoge hak. De schoen is voorzien van een 18cm hoge schacht en werd gesloten met veter over veterhaken van rundleer. De schoen is behoorlijk afgetrapt en heeft een reparatielap aan de binnenzijde van de schacht.

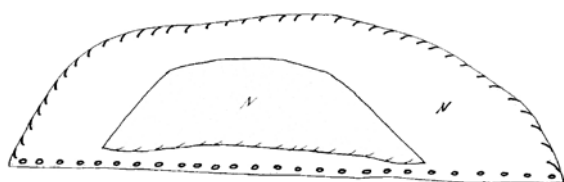

16K

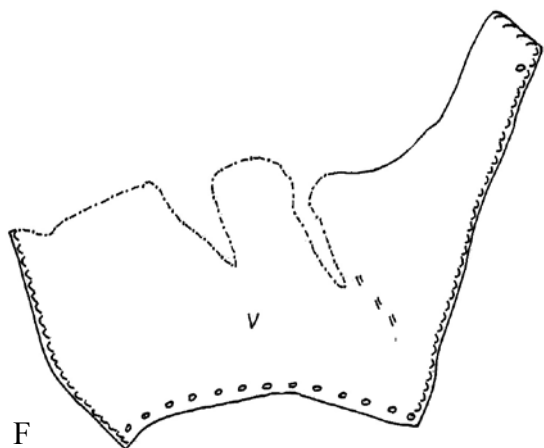

16-L – Incompleet paar kinderschoenen van kalfsleer, maat 30. Helemaal afgetrapt, van één schoen mist de zool en de neus, van de tweede schoen is helaas een halve zool aanwezig met een hakje van 2 cm hoog.

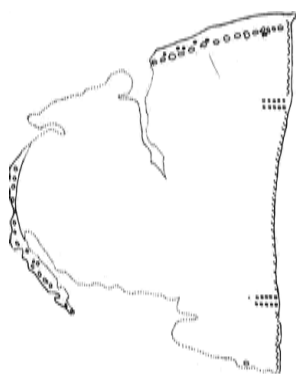

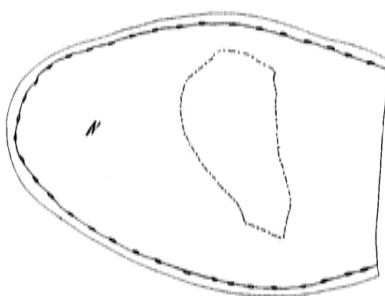
G

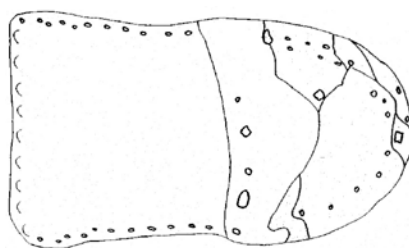
F

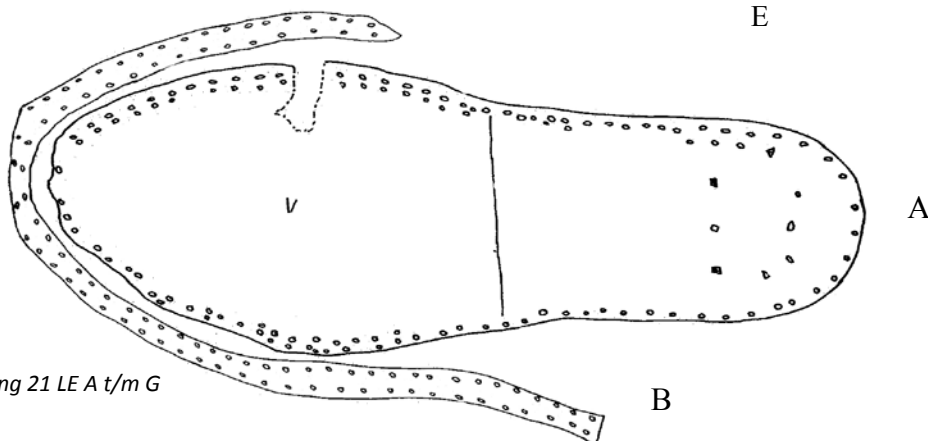
D

C

E

A

B

Tekening 21 LE A t/m G

Vondstnummer 21

Vondstnummer 21 bevat uitsluitend schoenen met een datering in de 16de eeuw waaronder een vijftal zolen. Van een schoen kon een type worden bepaald, namelijk een bandschoen type 130. Tekening 21 LE A t/m G laat de schoen zien. Helaas is de schoen incompleet, zo ontbreekt er een hielstuk en de tussenrand is niet volledig aanwezig.

Het voorblad is gemaakt van kalfsleer en is gehavend. De buitenzijde van het voorblad bestaat uit de vleeszijde. De onderzool is voorzien van verdiepte naaigaatjes voor de bevestiging van de binnenzool. Leuk detail is het slijtagegat in de onderzool.

De binnenzool heeft in het midden een indruk van de buitenzool en laat pennengaatjes zien. Deze is hier en daar voorzien van een houten pennetje.

De hak bestaat uit 3 lagen en heeft ook pennengaatjes en houten pennetjes. Te zien is dat de hak zeer versleten is.

Het hielstuk is gehavend en er zijn naaigaatjes te zien van de hielversterking. De hielversterking is opmerkelijk, deze bestaat uit een extra versterking in het midden van de buitenste hielversterking. Het leuke van de schoen is dat bij het voorblad de vleeszijde is gebruikt en het hielstuk de nerfzijde is gebruikt.

Vondstnummer 25

Volgens typologie Goubitz 2001 de volgende schoentypes aanwezig:

Type	omschrijving	datering
60	lage tot hoge schoen met rijgveter op wreef	18 ^{de} eeuw
105	muil	18 ^{de} eeuw
130	bandschoen met vetersluiting	18 ^{de} eeuw

Type 130

Een mooi voorbeeld van een bandschoen (type130) met een dubbel voorblad. Het leer is in goede staat en zowel aan de buiten- en binnenzijde is de nerfzijde gebruikt. Het voorblad heeft een fraai snijpatroon en is zowel aan de buiten- en binnenzijde getekend.

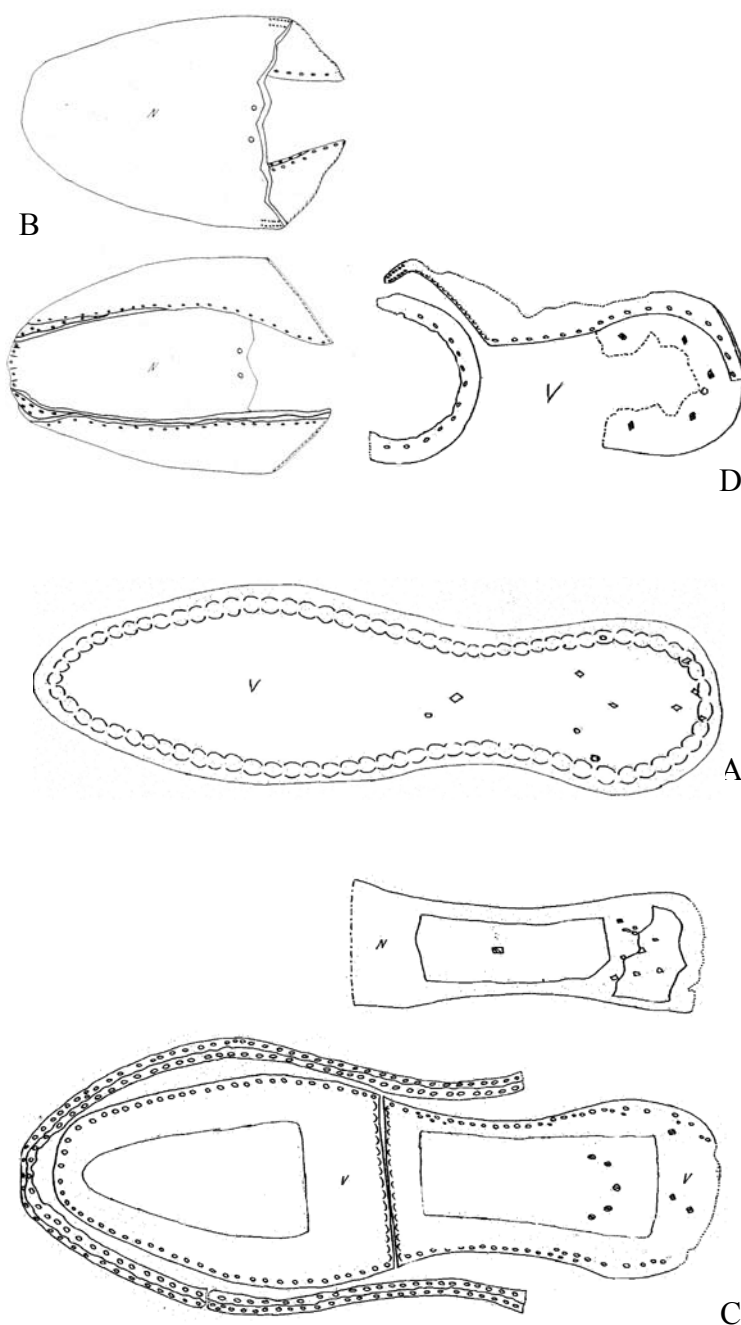
De onderzool bestaat uit 2 delen en heeft indrukken op de zool, compleet met houten pennetjes. Opvallend is de opvul/versteviging met inzetstukje dat vastgezet is met een houten pennetje. Aan de onderzijde is een merkwaardig geel/oranje kleurig lijntje te zien.

De binnenzool heeft pennengaatjes. Eén van de hielstukken is fragmentarisch aanwezig. Van de schoen is een tussenstukje van de zool met houten pennetjes zichtbaar en een tussenrandje.

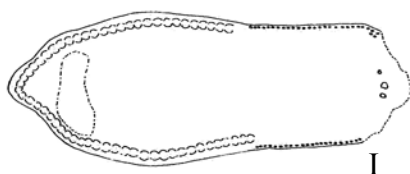
Opvallend is een zool met een spitse neusvorm, ongeveer maat 33, vermoedelijk gaat het hier om een binnenschoen.

Bij de voorvoet is een groot slijtagegat zichtbaar en bij de hiel een tweetal houten pennetjes en één pennengaatje.

tekening 25 LE2
A t/m D

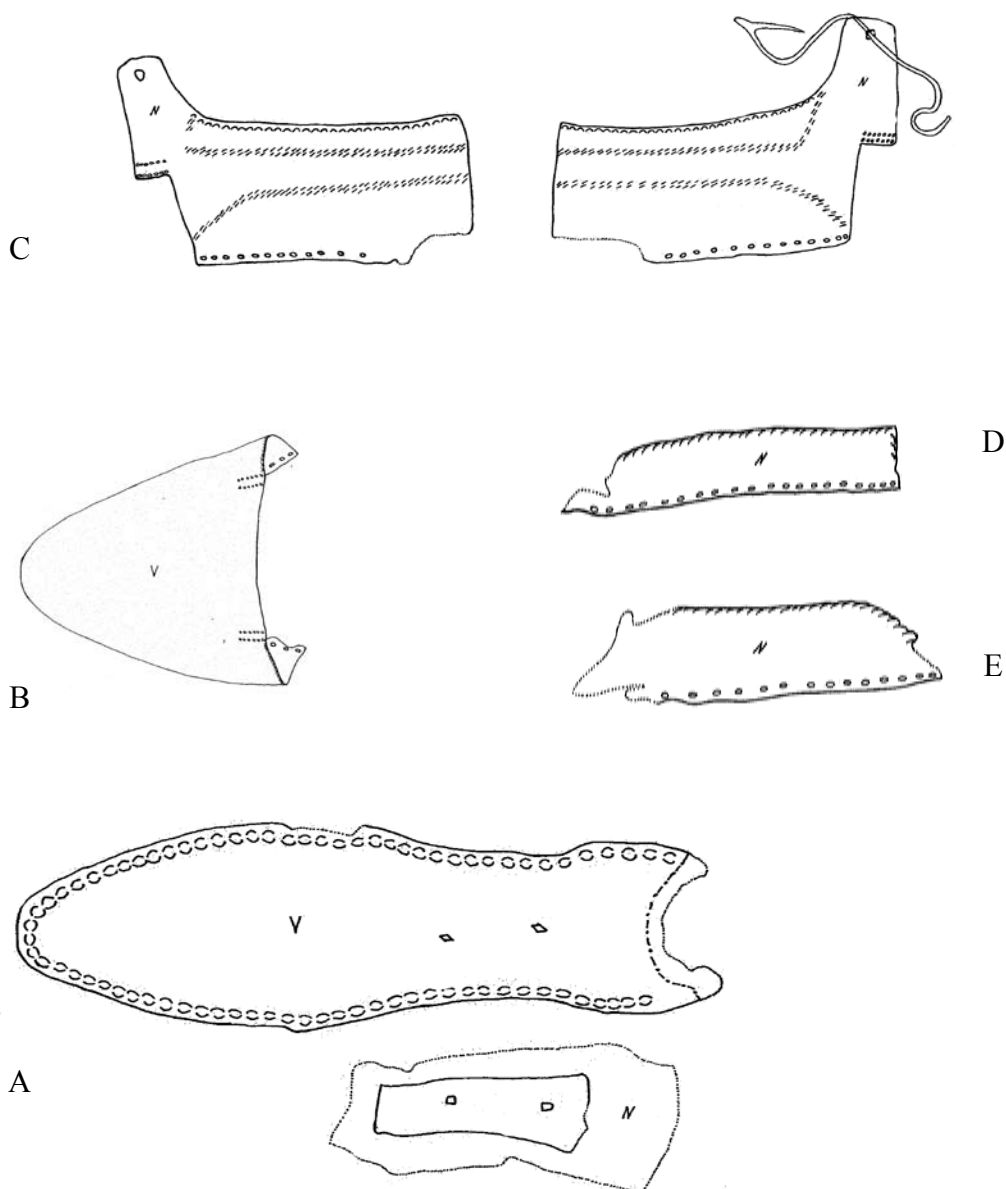
25LE 2 I

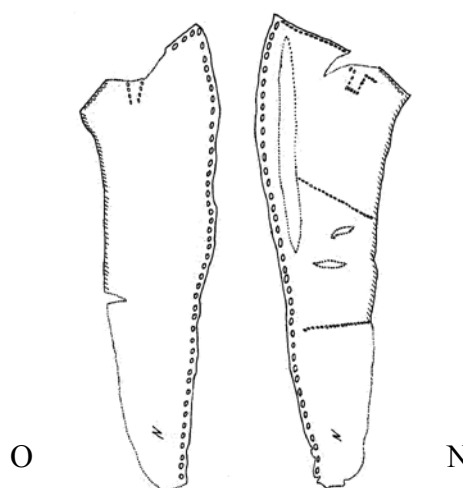
Een volgende bandschoen (type 130) is zo goed als compleet. Het bijzondere is dat de schoen van suède gemaakt is. De schoen heeft ongeveer maat 39.

Het leer van de schoen is in vrij slechte staat. Het is desondanks een mooi voorbeeld van een achttiende-eeuws exemplaar en past zeker in de Alkmaarse leercollectie. Bij beide hielstukken zijn aan de nerfzijde duidelijk de naaigaatjes te zien van de hielversterkingen. Opvallend zijn de versterkingen aan de hielstukken, daarvan zijn 2 exemplaren terug gevonden.

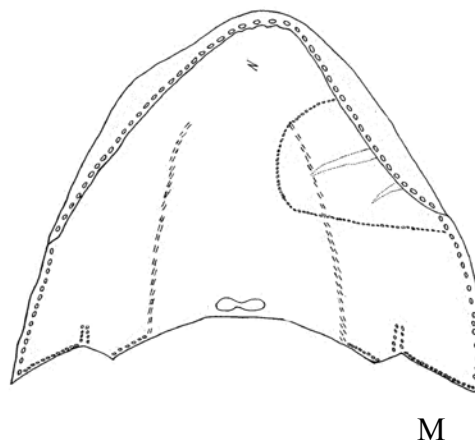
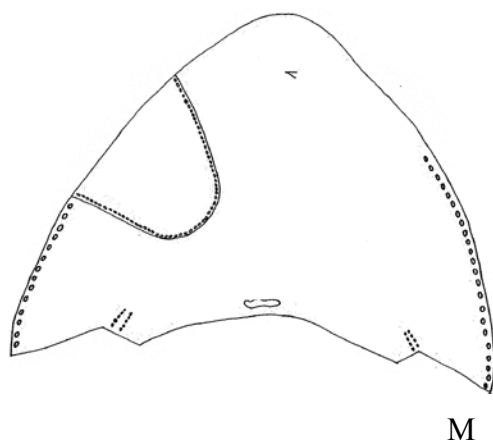

Tekening 25 LE 3 -
A t/m E en foto
van de betreffende
schoen, type 130

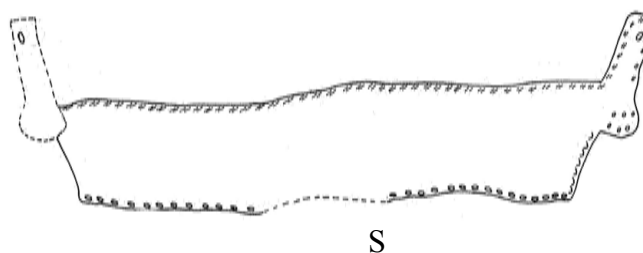
Een voorblad van een bandschoen met een versterking aan beide zijden aan de binnenzijde en een reparatiestukje op de bovenzijde. De tekeningen laten zowel de vlees- en nerfzijde van het voorblad zien. Opmerking: de vleeszijde is aan de buitenzijde van het voorblad. Aan de vleeszijde/buitenzijde van het voorblad is het reparatiestukje te zien, aan de nerfzijde/binnenzijde de naaigaatjes van het reparatiestukje en de versterkingen. Hier vallen de slijtageplekken goed op. De vetergaten zijn stuk gerukt. Aan één van de versterkingen zijn duidelijk de naaigaatjes van het reparatiestukje te zien.

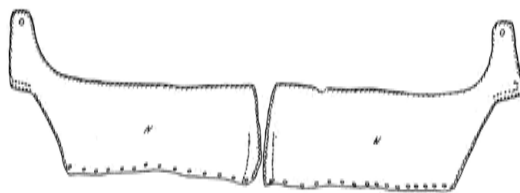
Tekening 25 LE 5 M
t-m O

Hielstuk van soepel leer, bij dit hielstuk zijn sporen zichtbaar van een versterking.

Tekening 25 LE 4S

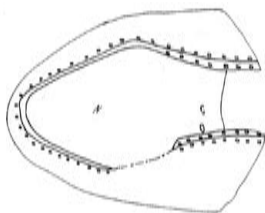

L

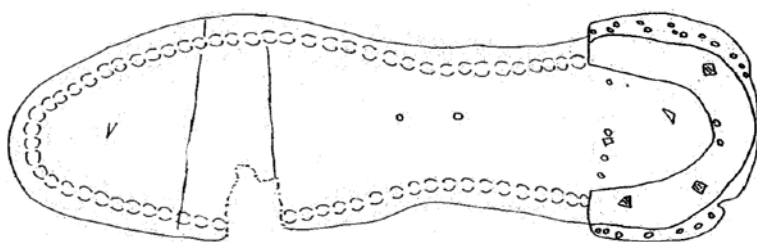
M

Een fraai voorbeeld van een fijn model band-schoen, type 130. De binnenzool heeft pen-nengaatjes en bij de hiel een tussenstukje met houten pennetjes. Deze schoen heeft een versterkingsleertje.

Het voorblad is dubbel en er zijn twee hiel-stukken aanwezig. De schoen is zo goed als compleet, vooral het leer van het voorblad en de hielstukken zijn in goede staat.

K

H

I

Reconstructietekening
LE6

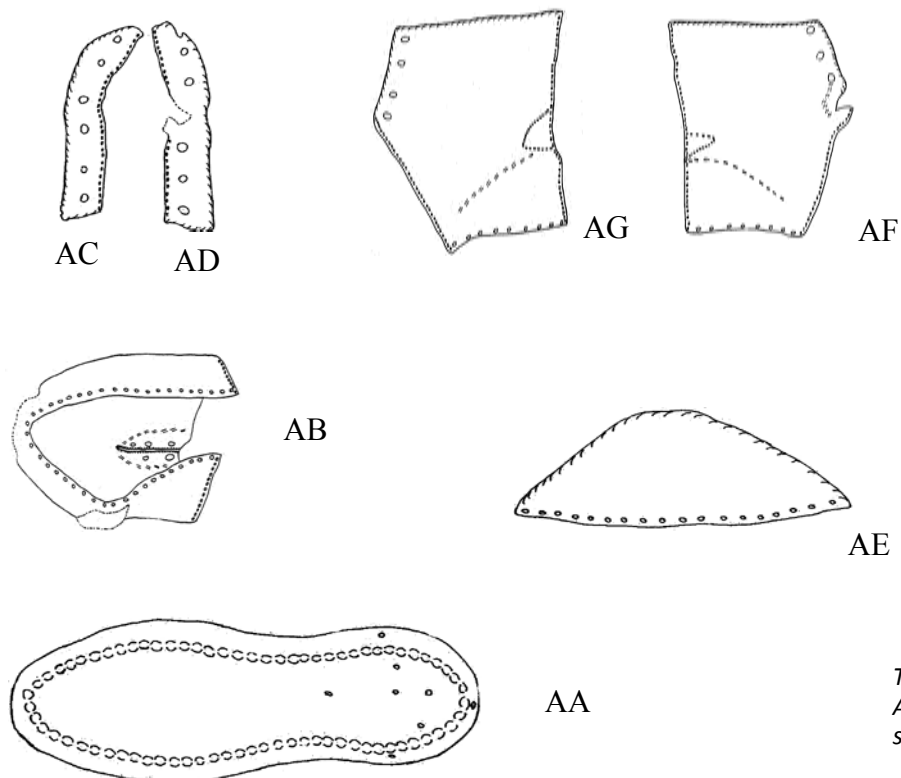

kinderschoen type 60
(foto)

Type 60

Een kinderschoentje met maat 22 is een mooi voorbeeld van een kalfsleren enkelschoentje met rijgveter op wreef (type 60).

De resten bestaan uit een binnenzool met voorblad, zijpanden en hielversterking. Het schoentje heeft vijf vetergaten en voorzien van gatenversterking. Het leer is gehavend maar desondanks toch een heel bijzonder schoentje.

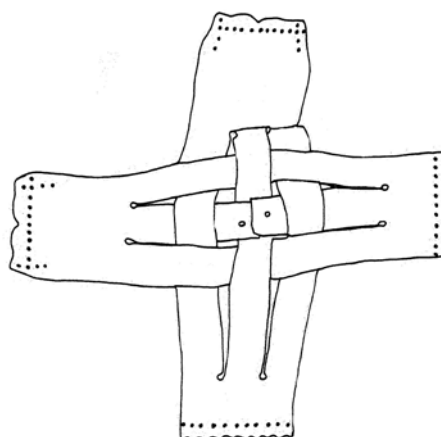
Overige vondsten

Een opvallend dik strookje leer met de gestempelde letters O en R. De afmetingen van het strookje zijn ongeveer 10.5 x 3 cm.

Verder een apart voorwerp van gevlochten leer. Functie is onbekend. In het midden zijn roestsporen te ontdekken, vermoedelijk heeft hier een nageltje/knopje gezeten.

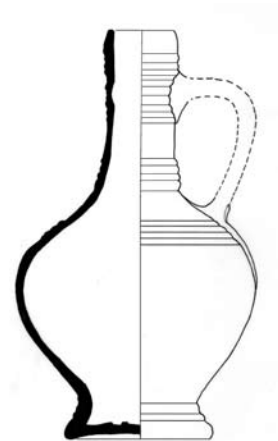

Links Tekening en foto van het strookje leer waarop de letters goed te zien zijn

Links Tekening en foto van het gevlochten voorwerp

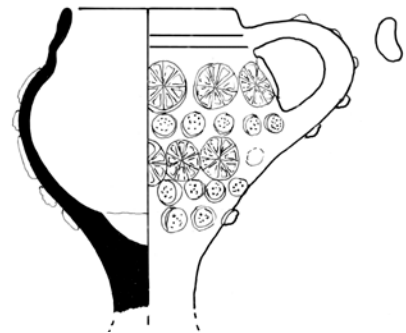
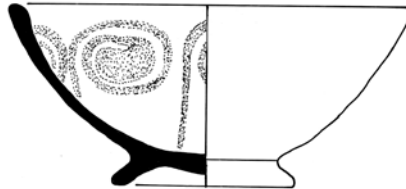
Bijlage 7 - Catalogus

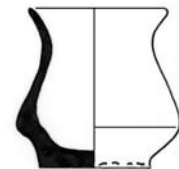
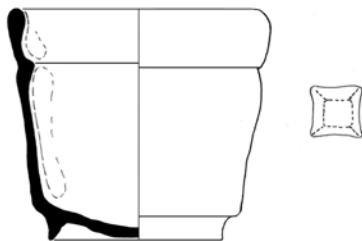
1	2	3
1a 06BLO4A	1a 06BLO13B	1a 06BLO13A
1b kuil	1b sloot	1b sloot
2 f-bor-8	2 s2-kan-3	2 s2-kan-63
3 1725-1750	3 1525-1575	3 1540-1580
4a 10/3,5 cm	4a 17/.. cm	4a 13/24 cm
4b diep afgerond bord met rechte rand op standing	4b bolle kan met vrijwel cilindrische hals en hoge kraagrand, ribbel op hals aanzet, op standvoet	4b kan met afgeronde buikknik met hoge cilindrische hals met hoge kraagrand, groeven op schouder en hals, op standvoet
5a faience	5a steengoed, roze baksel	5a steengoed, grijs baksel
5b tinglazuur	5b zoutglazuur, bruin	5b zoutglazuur, bruin
5c koorddanser binnen cirkel; paars, geel op wit	5c centraal fries met rennend wild en hond. Eronder medaillons met dubbele narrenkop en boven de fries medaillons met een enkele narrenkop afgewisseld met acanthusbladeren. Op hals baardman masker	5c banden met ribbels op schouder en hals
5d	5d	5d
6a standing	6a standvlak	6a standvoet
6b	6b lintoor	6b verticaal lintoor met "staart"
6c compleet	6c fragmentarisch	6c compleet
7 bordje	7 kan, baardmankan	7 kan
8	8 Keulen/Frechen	8 Raeren
9	9 Bartels 1999, 567 nr.149	9

4	5	6
1a 06BLO13G	1a 06BLO13F	1a 06BLO13H
1b sloot	1b sloot	1b sloot
2 r-bor-1	2 r-bor-1	2 r-bor-6
3 1450-1525	3 1450-1525	3 1525-1675
4a .. /5 cm	4a 21/3,5 cm	4a 26/4 cm
4b bord met uitgebogen vlag en van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten	4b bord met uitgebogen vlag en van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten	4b bord met holle spiegel en platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
5a rood aardewerk	5a rood aardewerk	5a rood aardewerk
5b loodglazuur	5b loodglazuur	5b loodglazuur
5c sgraffito in witte slib; vogel binnen cirkels met slingertjes	5c sgraffito en slibwerk; vogel	5c witte ringeloordecoratie: bloem
5d	5d	5d
6a standlobben	6a standlobben	6a standlobben
6b	6b	6b
6c fragment	6c stuk uit rand	6c stuk uit rand
7 bord	7 bord	7 bord
8 Alkmaar?	8 Alkmaar?	8 Alkmaar
9	9	9

7	8	9
1a 06BLO13	1a 06BLO13	1a 06BLO13E
1b sloot	1b sloot	1b sloot
2 r-bor-55	2 r-kop-17	2 r-pot-56
3 1500-1600	3 1500-1650	3 1550-1625
4a 11/2 cm	4a 15/7 cm	4a 9,5/.. cm
4b klein diep bordje met platte vlag en afgeronde rand, op standvlak	4b bolle kop met aan bovenzijde afgeplatte rand, op standing	4b afgerond potje op stam met standvoet
5a rood aardewerk	5a rood aardewerk	5a rood aardewerk
5b loodglazuur	5b loodglazuur	5b loodglazuur
5c witte slibstipjes op vlag	5c ringeloor spiraaldecoratie op de binnenzijde	5c buitenzijde 5 rijen witte appliques; om en om rijen met sterretjes en braamnoppen
5d	5d	5d
6a standvlak	6a standing	6a standvoet
6b	6b	6b verticaal lintoor
6c fragment	6c gladde standing	6c voet ontbreekt
7 bordje	7 kop	7 pot, mosterdpot
8 Alkmaar	8 Alkmaar	8 Alkmaar
9	9	9

10	11	12
1a 06BLO13	1a 06BLO13C	1a 06BLO13D
1b sloot	1b sloot	1b sloot
2 r-tes-31	2 w-bor-6	2 w-zal-9
3 1550-1625	3 1500-1625	3 1550-1625
4a 9,5/10 cm	4a 26/4 cm	4a 5/5,5 cm
4b vierzijdige test met opstaande afgeronde rand, op standring	4b bord met holle bodem en platte vlag, van buiten aangedrukte rand, holle bodem	4b conisch versmallend zalfpotje met naar buiten gebogen rand op standvlak
5a rood aardewerk	5a wit aardewerk	5a wit aardewerk
5b spaarzaam loodglazuur	5b loodglazuur	5b loodglazuur inwendig
5c	5c	5c
5d	5d rode proen afdrukken	5d
6a gladde standring	6a holle bodem	6a standvlak
6b	6b	6b
6c fragment	6c stukken uit rand en wand	6c gaaf
7 test	7 bord	7 zalfpot
8 Alkmaar	8	8
9	9 Ostkamp 2001, 40-41 nrs 21-22	9

13
1a 06BLO14A
1b sloot (profiel)
2 r-gra-22
3 1375-1550
4a 15/22,5 cm
4b hoge grape met afgeronde buik en meerdere ribbels op wand, rechte rand.
5a rood aardewerk
5b loodglazuur
5c
5d een relatief hoge hals
6a driepoot
6b verticaal worstoor
6c grote stukken uit rand en oor ontbreken
7 grape
8 Alkmaar
9

14
1a 06BLO15A
1b beerlaag in sloot
2 s2-kan-63
3 1525-1575
4a 18/28 cm
4b kan met afgeronde buikknik met hoge cilindrische hals met hoge kraagrand, groeven op schouder en hals, op standvoet
5a steengoed met grijs baksel
5b bruin zoutglazuur
5c middenvoor op de buik medaillon met mannenkop (Griekse held) tussen twee acanthusbladeren; geribbelde banden op buik en hals
5d
6a standvoet
6b verticaal lintoor met "staart"
6c compleet
7 kan
8 Raeren
9

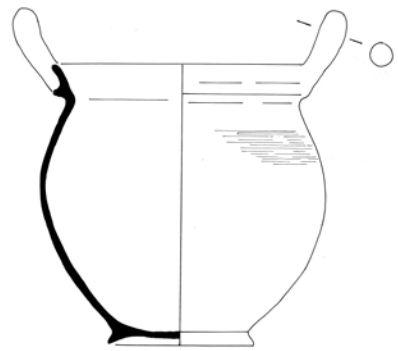
15
1a 06BLO23A
1b kelder
2 w-dek-16
3 1775-1825
4a 11/4,5 cm
4b afgerond deksel met sluitrand en knop
5a wit aardewerk
5b bovenzijde groen en onderzijde geel loodglazuur
5c
5d
6a
6b knop
7 deksel
8
9 Kleij 2007 cat.51

16
1a 06BLO23D
1b kelder
2 f-dek-8
3 1750-1825
4a 5/1 cm
4b afgerond deksel met sluitrand en knop
5a faience, geel baksel
5b tinglazuur
5c blauw op wit strooibloempjes
5d versleten
6a
6b knop ontbreekt
7 deksel
8
9

17
1a 06BLO23B
1b kelder
2 fr-zal-1
3 1775-1850
4a 5/5 cm
4b cilindrische deels massieve zalfpot met uitgebogen rand, op standring
5a Franse faience, geel baksel
5b tinglazuur binnenzijde wit en buitenzijde mosgroen
5c
5d
6a kleine gladde standring
6b
6c compleet
7 zalfpot
8 Frankrijk
9

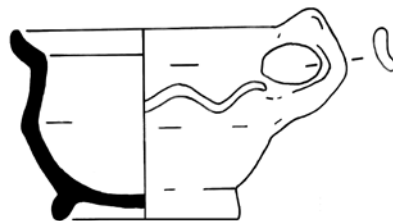
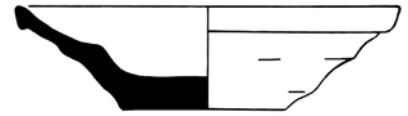
18
1a 06BLO24
1b afvalkuil
2 s2-kan-55
3 1600-1625
4a 18/16 cm
4b bolle kruik met geprononceerde ingevouwen buik
5a steengoed, grijs baksel
5b zoutglazuur; kobaltblauw
5c ingevouwen zware ribbel op de buik, met stempel- en snijwerk ornamenten op buik en schouder, médaillon appliques op de hals
5d
6a standvoet
6b verticaal lintoor
6c incompleet
7 kan
8 Raeren/ Westerwald
9 Hurst, Neal en Van Beuningen 1986, 224-225

19
1a 06BLO24B
1b afvalkuil
2 r-bor-6
3 1600-1625
4a 35,5/5 cm
4b bord met holle spiegel en platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
5a rood baksel
5b loodglazuur
5c ringeloorversiering: op de spiegel binnen concentrische cirkels hert met klavers en stippen, op de vlag streepjes
5d
6a lobvoeten
6b
6c stukken ontbreken
7 bord
8 Alkmaar
9 Van Gangelen, Kersloot en Venhuis 1997

20
1a 06BLO24C
1b afvalkuil
2 r-bor-6
3 1605
4a 24,5/5,5 cm
4b bord met holle spiegel en platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
5a rood aardewerk
5b loodglazuur
5c ringeloorversiering: op de spiegel binnen concentrische cirkels een duif met klavers en bloemen en jaartal 1605, op de vlag streepjes
5d
6a standlobben
6b
6c compleet
7 bord
8 Alkmaar
9 Van Gangelen, Kersloot en Venhuis 1997, afb.25 (identieke vogel, klaver, bloemen en kruis typerend voor decorateur B1)

21
1a 06BLO24
1b afvalkuil
2 r-pot-57
3 1575-1625
4a 20,5/21,5 cm
4b bolle pot met wijde rand en sterk geprononceerde kraagrand, op standring
5a rood aardewerk
5b loodglazuur (geheel)
5c
5d
6a gladde standring
6b twee verticaal opstaande worstoren op de rand
6c compleet profiel
7 pot
8 Alkmaar
9

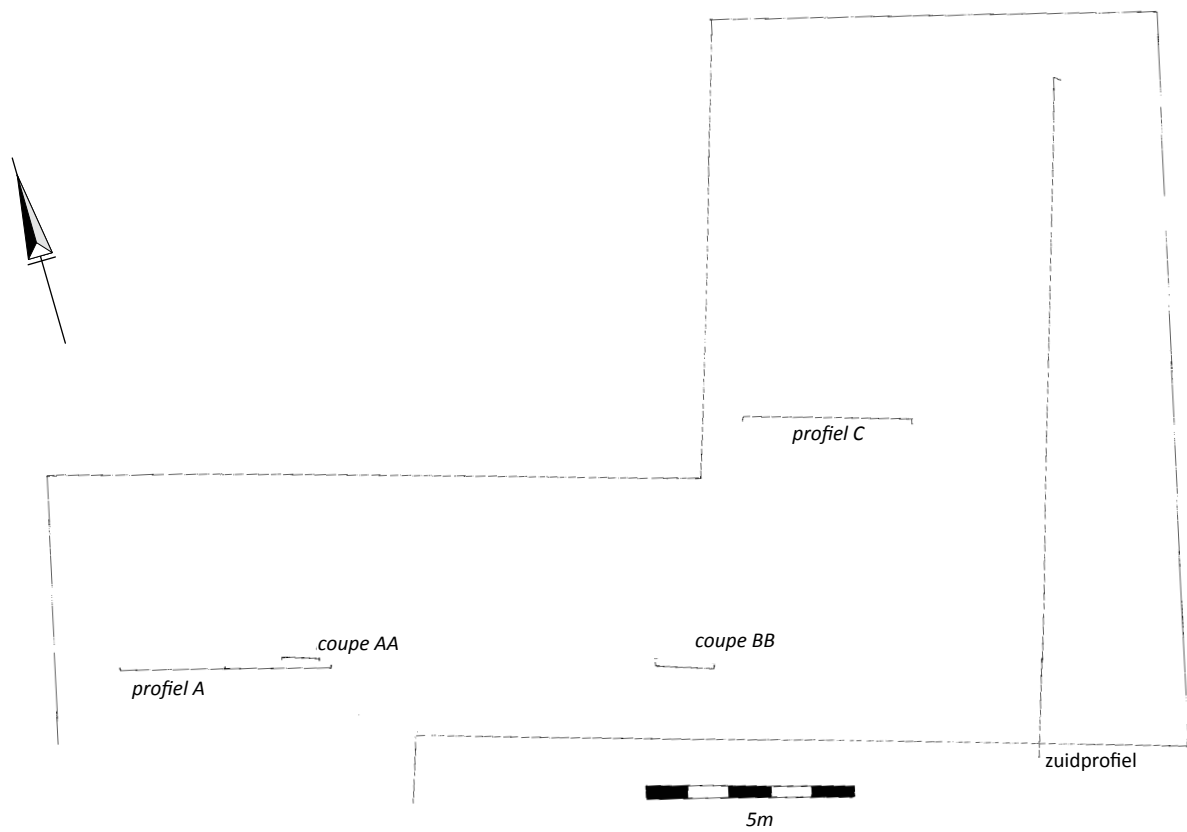

22
1a 06BLO24A
1b afvalkuil
2 m-bor-5
3 1600-1625
4a 21,5/4,5 cm
4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
5a majolica uit de Nederlanden, rood/geel baksel ??
5b
5c geel, oker, groen en blauw op wit; granaatappels
5d
6a standring met gaatje
6b
6c delen ontbreken
7 bord
8
9

23
1a 06BLO47
1b afvalkuil
2 r-kop-42
3 1700-1825
4a ../..
4b kop met afgeronde buikknik met uitgebogen afgeronde rand met dekselgeultje, op standring
5a rood aardewerk
5b loodglazuur
5c ringeloor slingerlijn op schouder
5d
6a gladde standring
6b verticaal lintoer
6c incompleet
7 kop
8
9 Schabbink en Ostkamp 2005, cat. 40 (18A)

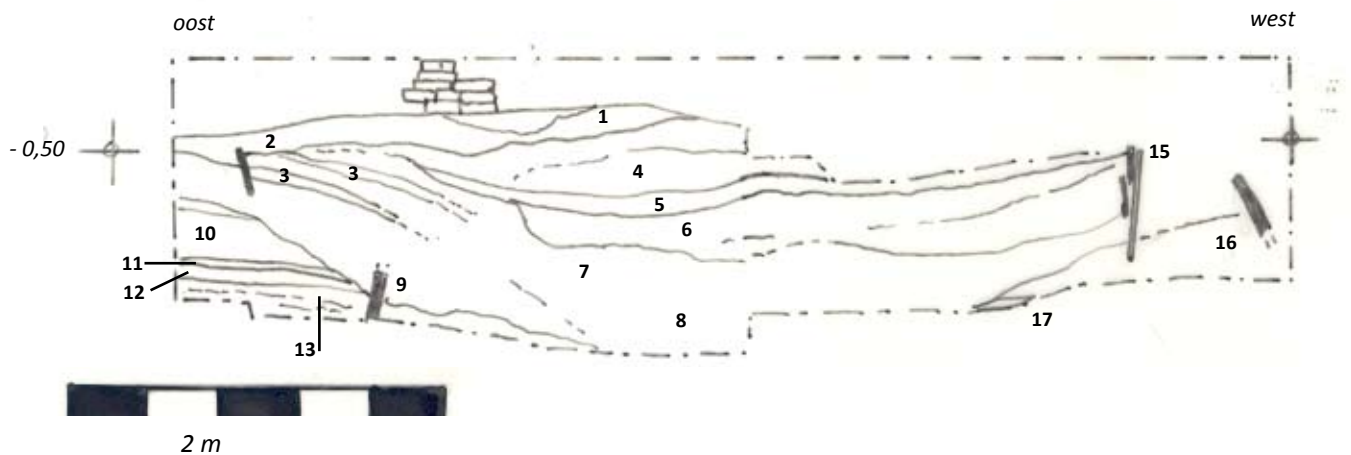
24
1a 06BLO47
1b afvalkuil
2 r-bor-26
3 1600-1675
4a 14/4 cm
4b klein ondiep bordje met platte vlag, van buiten aangedrukte rand en platte bodem
5a rood aardewerk
5b loodglazuur bovenzijde
5c witte sliblaag spiegel
5d
6a standvlak
6b
6c fragment
7 bordje
8 Alkmaar
9 Ostkamp et al 1998 cat.47 (17ac)

Bijlage 8 - Profielen

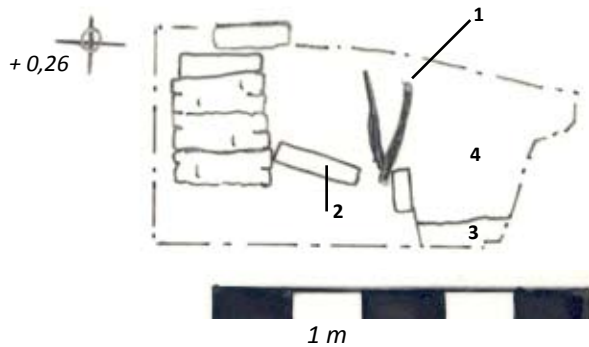

overzichtsplattegrond met profiellocaties

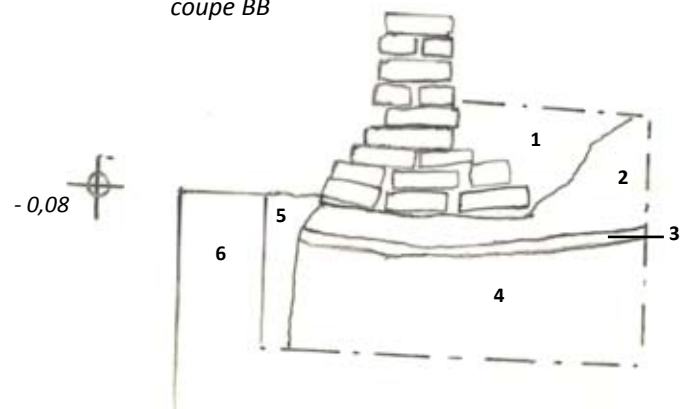
profiel A

coupe AA

coupe BB

profiel A

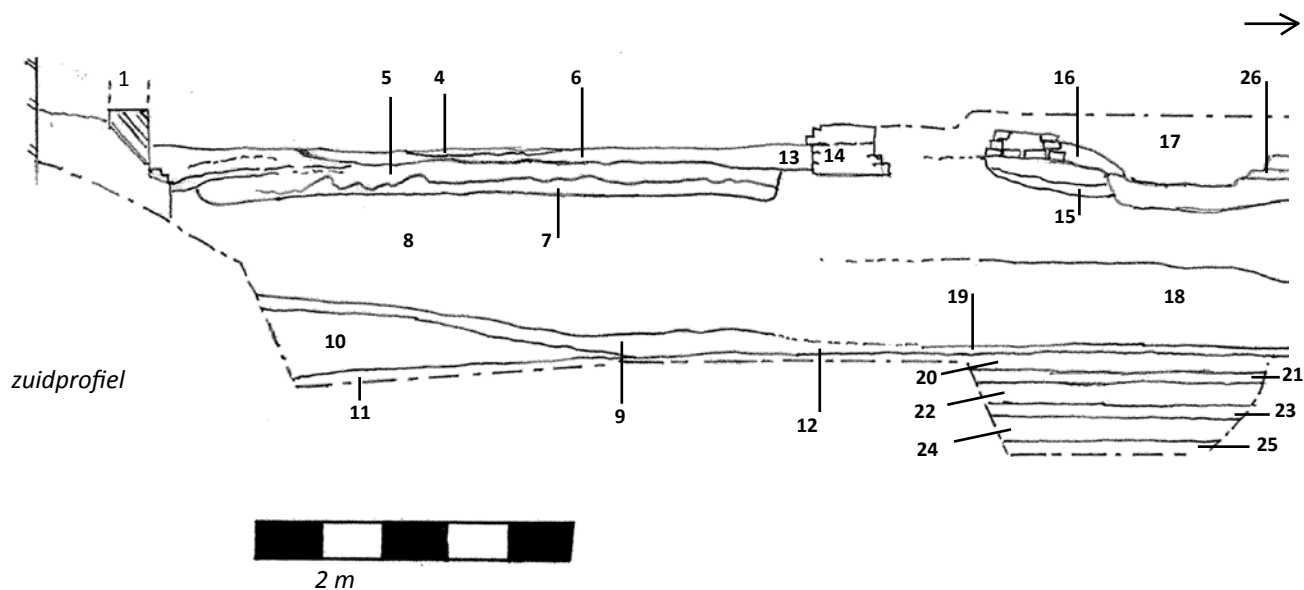
1. vuil donkergrijs zand
2. beschoeiing oostkant
3. mestlagen
4. vuil grijs zand
5. grijs zand
6. compacte beerlaag (V10, 14)
7. grachtvulling (V13) grijszwart zand, aardewerk, bot en baksteenfragmenten
8. beer met zand en groen-grijze klei
9. paaltje
10. mest en beer (V12)
11. compacte mestlaag
12. rietlagen
13. blauwgrijs zand
14. zand
15. tweede fase beschoeiing westzijde (V19)
16. grachtvulling grijszwart zand en aardewerk
17. zand

Coupe AA door goot (2H)

1. hout vergaan/zijkant goot
2. bodem goot
3. zand (V8)
4. donker grijs zand met aardewerkfragmenten

Coupe BB door muur 4A en kelder 4D

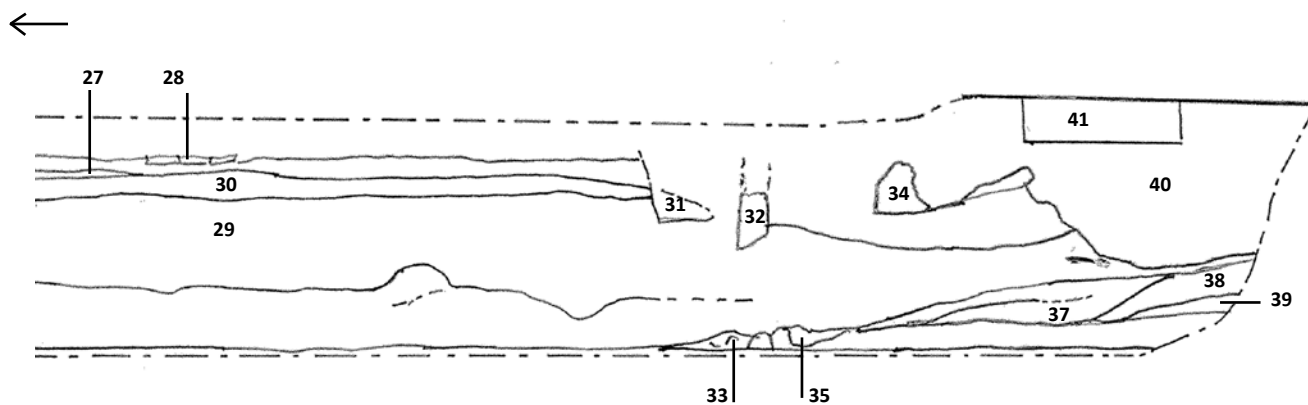
1. insteek muur: bruin humeuze klei en puin
2. kluitig grijs blauwe klei en bruin-grijze klei
3. grijs zand
4. zwart grijze klei met aardewerkfragmenten en puin
5. humeus zand met puinfragmenten, insteek kelder 4D
6. kelder muur (4D)

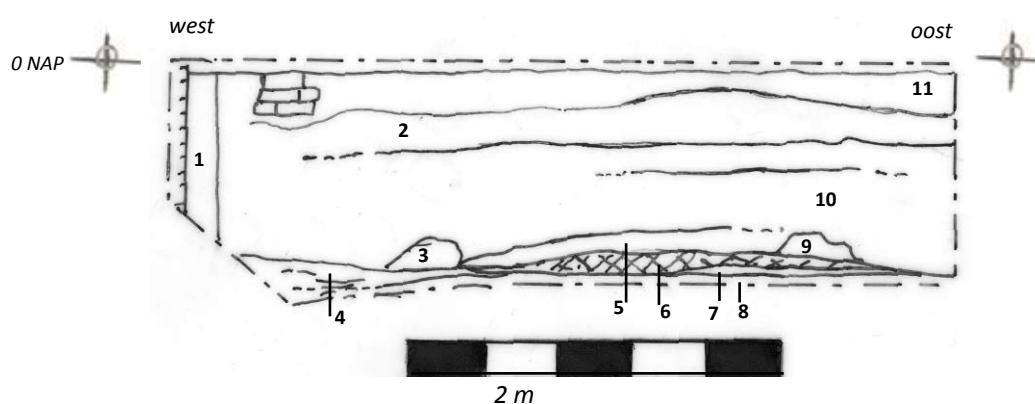
zuidprofiel

1. bestaande bebouwing
2. vuil grijs zand met aardewerk en puin (V33)
3. specielaagje
4. leemvloer, grijs zand/kleiig
5. zwart klei/zandig
6. geel zand (V36)
7. ophoging binnenshuis: blauwe klei met spitsporen
8. ophoging: bruin rul humeus klei/zandig (V34, M35)
9. mest + rietlaagje
10. weinig/rietveen (V38)
11. schoon zand
12. mest?
13. geel vuil zand
14. nieuw opgemetseld
15. speciebrokken
16. zand+puin
17. zand, puin en aardewerk, uitbraakverstoring
18. weinig/rietveen opgebracht (V44)
19. gelaagd bruin humeus, beetje vaag
20. schelpzand
21. zand bruin humeus met takjes
22. grijs zand doorworteld
23. grijze klei, overstromingslaag

24. grijs zand
25. grijs zand
26. leemvloer
27. geel zand met humeuze kluiten
28. plavuizen vloer
29. ophoging: bruin rul humeus kleiig/zandig (V43)
30. kleivloeren afgewisseld met rulle (brand assige) laagjes
31. uitbraaksleuf
32. paal
33. mest
34. grijs zand
35. kleikluiten
36. grijze klei met schelpjes en zwartspikkels
37. rul humeus/mesterig met puntjes
38. vette klei met veenbrokjes (V39)
39. klei met veenbrokjes
40. kuil: vuil zand met puin en aardewerk
41. gemetselde bak/smeerput

profiel C

profiel C

1. Insteek waterput (4L), opgemetselde put met twee tonnen
2. bruin humeuze rulle klei, zanderig met grijs zand gevlekt (V45)
3. brokken klei
4. gelaagd weinig materiaal
5. vette klei/mesterig
6. rietlagen, kruislings gelegd
7. bruin humeuze klei, gelaagd mesterig
8. grijs zand
9. kleibrokken
10. klei, zandig-humeus(V48)
11. uitbraaksleuf

Bijlage 9 - Periodisering

Periode 1 - 1350-1550

Een periode die begint met de ontwikkeling van het gebied. Het gebied wordt in die tijd aangeplempt en een waterloop wordt uitgespaard.

1A

Twee beschoeiingen die waarschijnlijk hebben toebehoord bij de eerste fase van de sloot gelegen in het midden van het gebied tussen Groot Nieuwland en de Bloemstraat. Aan de oostzijde bestond de complete beschoeiing nog bestaande uit ingeslagen palen en de bijbehorende planken terwijl aan de westkant alleen nog de palen aanwezig waren.

1B

Tweede fase van de beschoeiing aan de westzijde. De beschoeiing van de sloot aan de westzijde werd met ongeveer 80 cm versmald en vernieuwd. Er zijn aanwijzingen dat de beschoeiing ook aan de oostzijde moet zijn verlegd. De nieuwe beschoeiing bestond uit ingeheide verticale planken en palen. Een goed geconserveerde plank werd bemonsterd (V19) en dendrochronologisch onderzocht. De uitkomst van dit onderzoek, uitgevoerd door RING in Amersfoort (zie bijlage) kwam op een kapdatum uit van 1558 +/- 5 jaar. Dit blijkt aan te sluiten op de datering van het gevonden vondstmateriaal gevonden tussen de twee

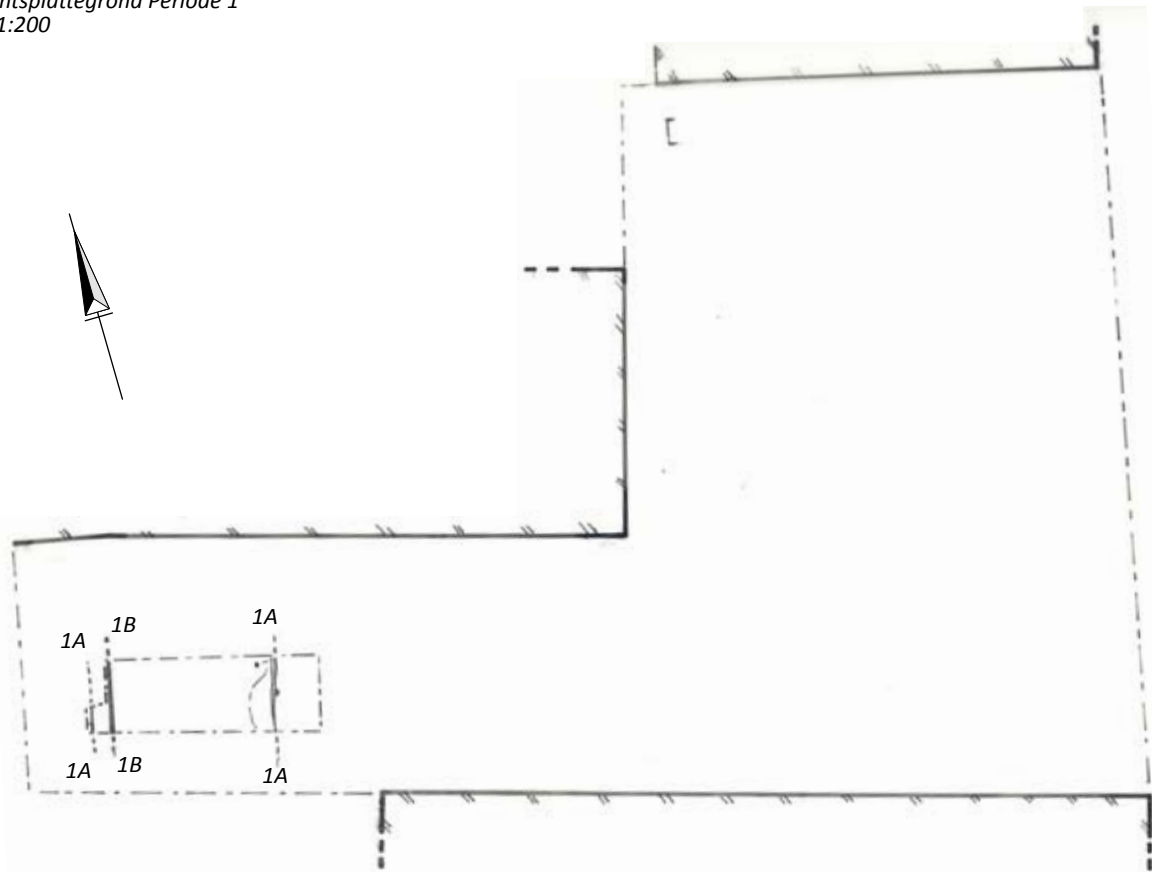
beschoeiingen en een looptijd kent in de periode 1450-1550 (V17).

1C

Sloot. Op een diepte van ongeveer - 0.40 / - 0.50 m NAP waren de eerste sporen van deze sloot te zien. De bodem bevond zich op een diepte van -1.40 m NAP en werd gevormd door de natuurlijke zand-ondergrond. In deze eerste fase had de sloot een breedte van ruim 5.50 m. Uit het vlak op een diepte van rond de -0.50 m NAP werd vondstmateriaal (V9) aangetroffen met een globale datering uit de 2de helft van de 16de eeuw.

De vroegste gebruikslaag onderin de sloot bevatte vondstmateriaal (V18) zoals S1 steengoed en roodbakkend aardewerk uit de periode 1350-1425. Uit de lagen erboven werd veel vondstmateriaal (V13) geborgen dat typologisch te dateren is in de periode 1325 tot ongeveer 1650.

De sloot is versmald getuige de vondst van beschoeiing 1B. De slootvulling bestond voor een groot deel uit een dik pakket beer met daarin afval. Uit dit ruim 1 meter dikke pakket beer kwam vrij veel vondstmateriaal tevoorschijn. Afhankelijk van de diepte waarop het werd aangetroffen daterend vanaf de 14de tot de late 16de eeuw. (V10, 13, 14, 15, 18). Ergens in de tweede helft van de 16de eeuw is de sloot gedempt

met voornamelijk grijs zand. Uit dit zand kwam wat vondstmateriaal tevoorschijn uit die periode. (V9).

Periode 2 - 1550-1600

Periode waarin waarschijnlijk het eerste huis verschijnt op het onderzochte terrein aan de Bloemstraat, demping van de sloot met aansluitend de aanleg van een centraal gelegen riool bestemd waterafvoer voor de huizen aan het Groot Nieuwland en Bloemstraat.

2A

Fundering aangetroffen op het perceel Bloemstraat 28/30. De boven en onderkant werden ingemeten op een diepte van respectievelijk + 0.05 m NAP en -0.15 m NAP. De gebruikte bakstenen met een oranje baksel hebben een afmeting van 21 x 10 x 4,5 cm. Heel opvallend bij deze fundering is de diagonale ligging ten opzichte van de straat maar ook ten opzichte van de achtergevel. Aan de zuidzijde werd nog een klein deel van een hoekstuk gevonden terwijl aan de noordzijde deze was verstoord.

2B

Fundering aangetroffen op het perceel Bloemstraat 28/30. De boven en onderkant werden ingemeten op

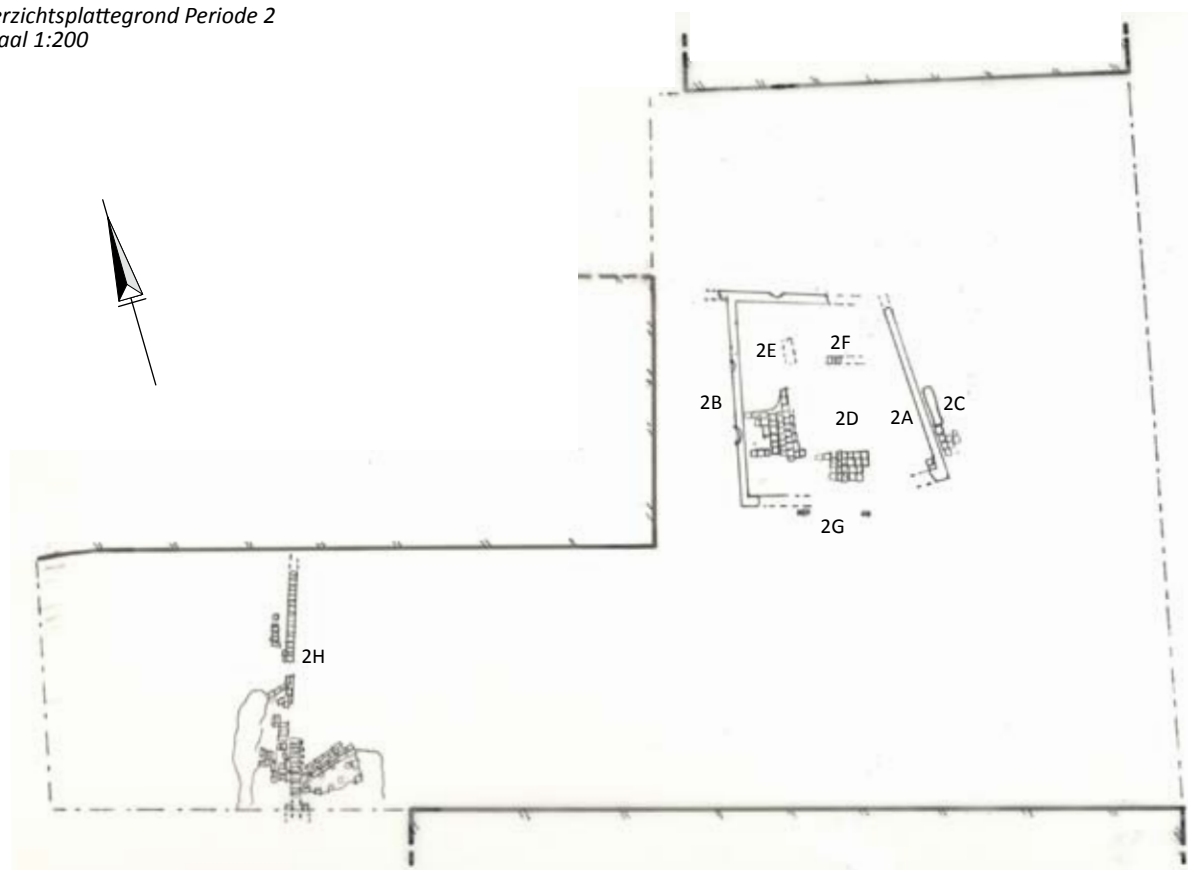
een diepte van respectievelijk +0.23 m NAP en -0.25 m NAP. De gebruikte bakstenen met een rood baksel hebben een afmeting van 21x10x4,5cm. Onduidelijk is of het om een achtergevel of tussenmuur gaat. (zie ook 2G).

2C

Een aangetroffen strook sintels aan de oostzijde van fundering 2A. Deze strook sintels lag tegen de muur aan en kan mogelijk in verband gebracht worden met een brand zoals ook genoemd in een akte uit 1778. In het verlengde lag nog een deel van een plavuizenvloer welke werd ingemeten op een diepte van +0.12 m NAP.

2D

Leemvloer. De oudste vloer bestaat uit een leemvloer welke overal binnen de gevonden funderingen werd waargenomen. Deze vloer was vervaardigd uit gestampte bleke leem met veel gestampte kalk en puinruis. De diepte werd ingemeten op -0.06 m NAP. Bovenop deze vloer was later een plavuizen vloer aangelegd waarvan de top werd vastgelegd op een diepte van rond de -0.02 m NAP. Deze geglazuurde plavuizen met rood baksel hadden een maatvoering van 17.5x17.5x2.5 cm.

2E
Uitbraaksleuf. Een uitbraaksleuf van een muurtje met een Noord-Zuid oriëntatie. Het is onduidelijk waartoe de uitbraaksleuf behoort heeft.

2F
Uitbraaksleuf. Een uitbraaksleuf van een muurtje met een oost-west oriëntatie. De onderzijde werd ingemeten op een diepte van -0.11 m NAP. Het is onduidelijk waartoe de uitbraaksleuf behoort heeft.

2G
Twee houten palen en een uitbraaksleuf. De meest westelijke paal betrof een rechthoekige en meer naar de straat twee naast elkaar staande palen met een diameter van globaal 14cm. Van de uitbraaksleuf werd de onderkant ingemeten op een diepte van -0.25 m NAP.

2H
Afvoergoot. Een afvoergoot aangelegd bovenop de oostelijke beschoeiing van de sloot met een Noord-Zuid oriëntatie. Het geheel lijkt te zijn ingebed in het zand waarmee de sloot werd gedempt. De bovenkant van de goot werd ingemeten op een diepte van + 0.30 m NAP terwijl het diepste deel werd ingemeten op een diepte van ongeveer -0.25 m NAP. De

goot heeft last gehad van verzakkingen want andere delen van de bodem van de goot werden ingemeten op een diepte van -0.14 m NAP.

De goot was gebouwd met gele en oranje bakstenen met de maatvoering 21x10x5 cm. De muurtjes waren steens gebouwd en de vloer bestond plat neergelegde bakstenen.

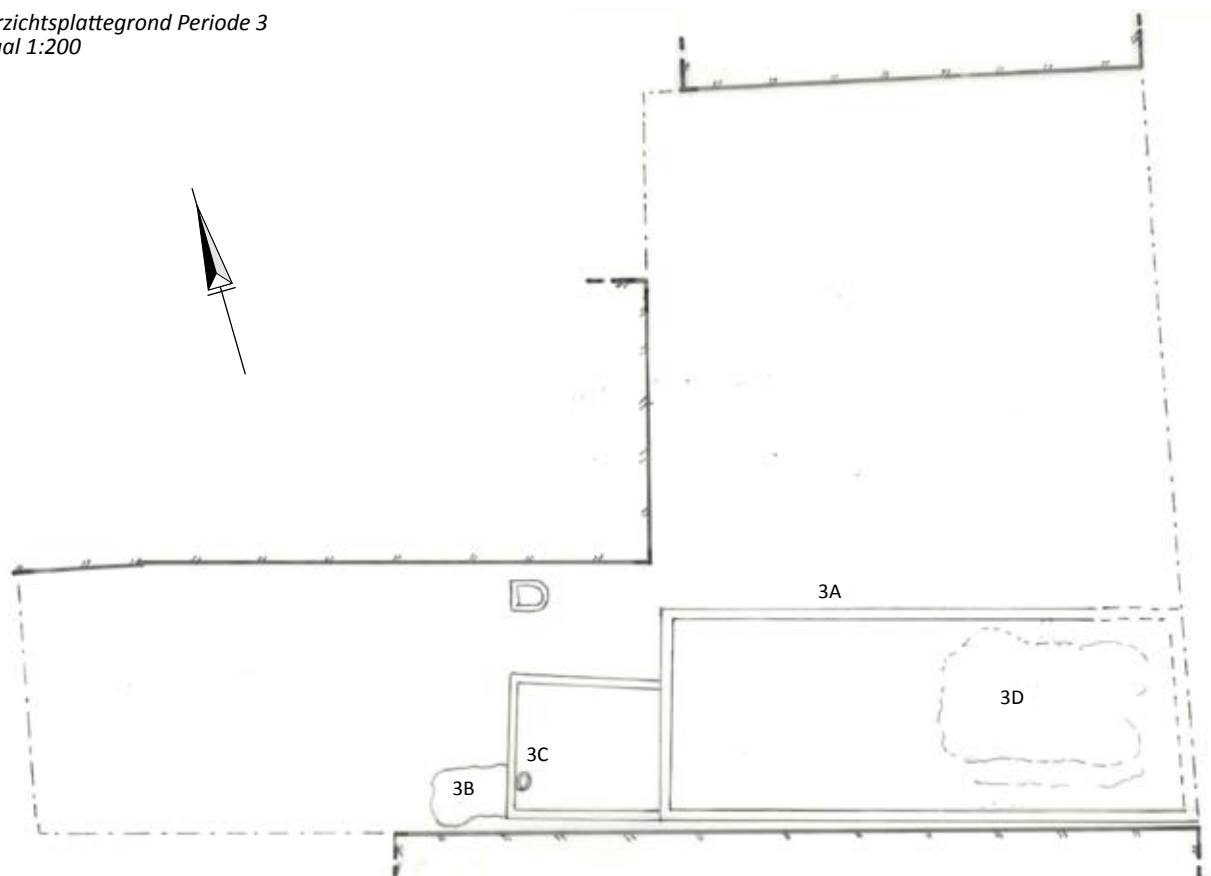
Uit het zand waarmee de sloot was dichtgeslibd werd een Westerwald steengoed fragment (V8) uit de eerste helft van de 17de eeuw aangetroffen. Uit enkele locaties waar zich een inlaat voor de goot bevond werd ook divers vondstmateriaal (V3, V5) gevonden uit globaal 1600-1650.

Periode 3 1575-1650

3A

Bloemstraat 32. Aanleg van een huis compleet met achterhuis. De gebruikte bakstenen (V30, V31, 32) met een rood of geel baksel meet een maatvoering van ongeveer 20.0cm x 9.0cm x 4.5cm.^a De onderkant van de fundering werd ingemeten op een diepte van -0.10 m NAP. Het pand^b heeft een lengte van ongeveer 12 meter en een breedte van ongeveer 5.50 meter. Het achterhuis gelegen aan de zuidzijde van het terrein, heeft een afmeting van 3,50 x 3,50m.

De datering van de bouw van het huis in het laatste

kwart van de 16de eeuw wordt gedaan op grond van de gebruikte bakstenen en de aangetroffen afvalkuil 3B.

3B

Afvalkuil (V24) gelegen tegen de achtergevel van het achterhuis. De top van deze afvalkuil werd ingemeten op een diepte van +0.14 m NAP. Het vondstmateriaal bestond uit dierlijk afval van o.a. rund en varken en een minimum aantal van 56 stuks gebruiksgoed zoals pijpjes, rood en witbakkend aardewerk, steengoed, majolica en Wanfried. Op grond van het aardewerk kan het complex worden gedateerd in het eerste kwart van de 17de eeuw. Een bord versierd met NH slibwerk was gedateerd 1605.

3C

Haard. Deze haard bevond zich in het achterhuis en werd vastgesteld door de vondst van het restant van een ingegraven aspot. Deze aspot (V22) werd ingemeten op een diepte van +0.20 NAP. De aspot was vervaardigd uit een rood baksel en ongeglazuurd.

3D

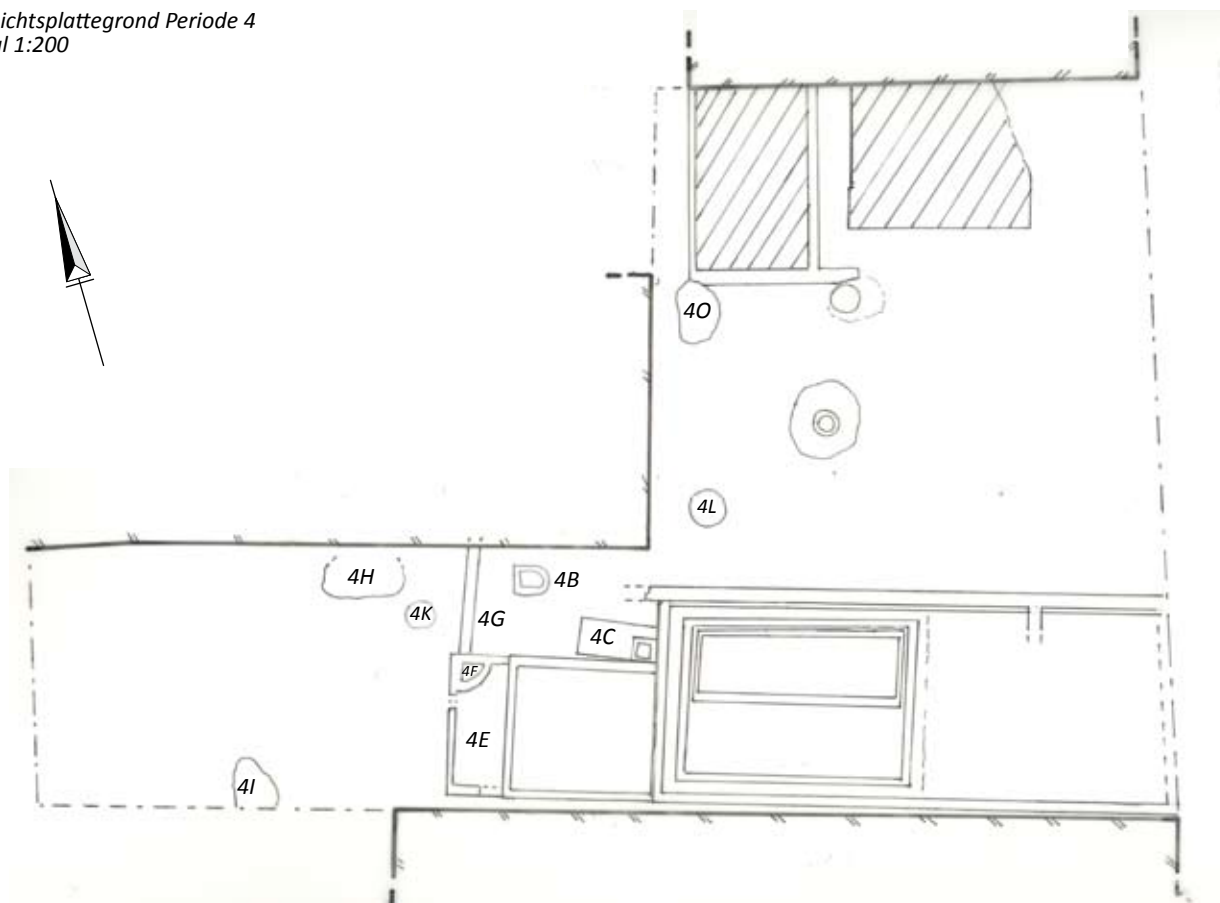
Leemvloer. Een pakket grondsporen bestaande uit (restanten) leemvloeren gevonden in het voorhuis van Bloemstraat 32.^c De top van deze leemvloer werd

ingemeten op een diepte van +0.20 NAP terwijl de onderkant van het pakket zich bevond op een diepte van -0.20 NAP. In het pakket is duidelijk zichtbaar hoe er diverse keren in is gespit om nieuwe vloeren te creëren en of te vervangen. De opbouw bestond uit klei en zwarte klei zandige lagen. Het geheel werd afgedekt met een laag geel zand met daarbovenop een leemvloer. Uit het zand kwam nog wat vondstmateriaal (V 33, V36, V27) tevoorschijn.

Periode 4 1650-1800

4A

Vervanging van de noordzijde van het huis en tevens nieuwe indeling. Duidelijk werd tijdens de opgraving dat het pand deels werd vervangen aan de noordzijde. Bovenop de oude fundering werd een nieuwe muur gebouwd die een tiental centimeters meer naar het noorden was verschoven. De top werd ingemeten op een diepte van +0.41 NAP en de diepte op +0.23 NAP (=top oude fundering.) De gebruikte bakstenen meten 19 x 9.5 x 4cm en vervaardigd uit een rood baksel. In het voorhuis was nog duidelijk een tweedeling waarneembaar in ruimte. Uit de insteek van de muur kwam een messing vinderhoedje en een pijpenkop uit de periode 1675-1725 tevoorschijn.(V26).

4B
Waterput. Een waterput met een D-vormig model gelegen aan de noordzijde van de perceelsscheiding. De bovenkant is ingemeten op een diepte van +0.15 NAP. De gebruikte bakstenen waren vervaardigd uit een rood baksel en meten 19.5 x 9.5 x 4.0cm. De put is niet onderzocht wegens de ligging nabij bestaande bebouwing. Het D-vormig model van de put heeft zeer waarschijnlijk met de ligging aan het eind van de steeg! Gezien het gebruikte steentje kan de put worden gekoppeld aan 4A.

4C
Waterkelder. Gebouwd in de oksel van het achterhuis met het hoofdgebouw en het mangat in de hoek. De top van het gewelf werd ingemeten op een diepte van +0.31 NAP. De gebruikte bakstenen bestonden uit zogenaamde ijseltjes met een gele kleur en afmeting van 16.5 x 7.5 x 3.5cm. Er werden geen vondsten gedaan.

4D
Kelder. Deze bak kwam tevoorschijn onder een gitzwarte laag met een dikte van 40cm. Uit deze laag kwam vondstmateriaal (V21) te voorschijn uit de periode 1575 t/m de late 18de eeuw. Het lijkt om een laag te gaan met veel verbrandingsresten en sloop-

afval zoals veel fragmenten van wandtegels uit de 17de eeuw tot en met de 18de eeuw. Ook serviesgoed was aanwezig met een globale datering vanaf ongeveer 1575 tot en met het eind van de 18de eeuw. Het hoogst ingemeten punt van de aangetroffen bak bevond zich op een diepte van +0.05 NAP. De bodem werd ingemeten op een diepte van -0.95 / -0.97 NAP. De bak zelf heeft een afmeting van 5.50 x 4.00 meter en was gesplitst in twee delen. Opvallend was dat de bak op de noordelijke helft was gepleisterd terwijl de andere bak de wanden ruw waren afgewerkt en gevuld met een gitzwarte organische vulling. In deze vulling bevond zich een grote hoeveelheid vondstmateriaal (V23) zoals rood en witbakkend aardewerk, pijpjes, glas etc., maar ook een opvallende hoeveelheid leer (V25), voornamelijk versleten schoenen.

Het gaat hier dus om een grote werkbak voor industriële doeleinden die zo goed als de helft van het hoofdgebouw besloeg. Gezien de grootte van de bak moet de aanleg van deze bak zijn gebeurd in combinatie met de (gedeeltelijke) vervanging van het hoofdgebouw in de periode 1675-1725^d (zie 4A). Uit de insteek van de bak werden nog wat vondsten gedaan zoals een tegelfragment (V28) uit de tweede kwart van de 17de eeuw en een pijpenkop (V20) van Alkmaars fabricaat uit de periode 1640-1660.

4E

Uitbreiding van het achterhuis van Bloemstraat 32. De aangetroffen funderingen werden ingemeten op een diepte van +0.27 NAP voor de bovenkant en +0.17 NAP voor de onderkant. De gebruikte bakstenen met een rood baksel meten 23.0/24.5 x 5.0 x 10.5/11.5. Voor de uitbreiding werd de gehele breedte van het achterhuis benut maar slechts 1 meter naar het westen.

4F

Haardplaats. Een stookplaats gelegen in de noordwestelijke hoek van het achterhuis. (zie 4E). De top werd ingemeten op een diepte van +0.37 NAP en de onderkant op een diepte van +0.17 NAP. Het oventje is in een fase gebouwd met 4E. Gezien het ontbreken van as of brandlagen moet het kwart ronde stookplaatsje gezien worden als de locatie waar een kachel heeft gestaan. De opbouw van het stookplaatsje bestond respectievelijk uit een vleilaag, twee lagen bakstenen en tenslotte een plavuizenvloertje.

4G

Tuinmuur. De fundering van waarschijnlijk een tuinmuur in het verlengde van de achtergevel van 4E. De bovenkant werd ingemeten op een diepte van +0.41 NAP en de onderkant op een diepte van +0.24 NAP. De gebruikte rode bakstenen met de maten 18.0 x 8.0 x 4.0 cm lijken te wijzen naar een iets latere bouwdatum dan 4E.

4H

Afvalkuilen. De top werd ingemeten op een diepte van +0.25 NAP. Gelegen op de erfgrans aan de noordkant van Bloemstraat 32. Het betreft een rechthoekige kuil van ongeveer 2 bij 1 meter. Het vondstmateriaal (V1) heeft een zeer divers karakter en met twee dateringen, namelijk de perioden 1675-1725 en 1775-1825. Het lijkt erop dat er twee afvalkuilen door elkaar zijn gegraven.

4I

Afvalkuil

Aangetroffen aan de zuidzijde van de ergens van Bloemstraat 32. De kuil (V4) was gegraven op de plek waar ook een deel van de goot liep. Het betrof maar een klein kuiltje met o.a. een compleet faience bordje met de afbeelding van een koorddanser. Datering kuil 1725-1775.

4J

Afvalkuil

Aangetroffen bovenop de bakstenen vloer van een vertakking / toevoer van de goot. Onduidelijk is of de kuil is ontstaan vlak nadat de goot in onbruik raakte of dat het geheel naderhand is ingegraven. Het vondstmateriaal (V6) bestaande uit rood en witbakende aardewerk, steengoed, pijpjes etc. dateert uit de periode 1625-1650.

4K

Afvalkuil

Een afvalkuil achter het perceel Bloemstraat 32. Het kuiltje meet ongeveer 75 cm in het rond en bevatte vondstmateriaal (V2) uit de periode 1725-1750.

4L

Waterput. Gelegen achter het perceel Bloemstraat 28/30. Het betreft een ronde gemetselde waterput met een diameter van ongeveer 0.80cm. De bakstenen kraag was gefundeerd op twee houten tonnen. De put is niet verder onderzocht vanwege zijn ligging nabij bebouwing.

4M

Waterput. Een waterput centraal gelegen binnen het perceel Bloemstraat 28/30. De bovenzijde werd ingemeten op een diepte van -0.09 NAP. De put meet een diameter van ongeveer 70cm en was opgebouwd met een subrecente baksteen. Vanwege de vermoedelijk vrij recente bouwdatum is deze waterput niet verder onderzocht.

4N

Put. Recent. Verder niet onderzocht.

4O

Afvalkuil. Aangetroffen in de noordwestelijke hoek van het perceel Bloemstraat 28/30. Vanwege de ligging nabij bebouwing is niet alles geborgen. Deze afvalkuil doorsneed de fundering van het oude huis. (zie 2B). Het vondstmateriaal (V47) bestond uit huishoudelijk afval uit diverse perioden. Vroeg 17de eeuw, 1675-1725 en 1775-1825. Het lijkt waarschijnlijk dat er diverse kuilen zijn verstoord door latere bouwactiviteiten.

1 Hoofdgebouw V31; A; geel baksel 20x9x4.5cm, B; nougat 20x9x4.5cm / Achterhuis V32; A geel baksel 19x9.5x4.5cm, B; rood/geel 20x9x4.5cm. In het veld zijn van de bovenste lagen bakstenen ingemeten van zowel het achterhuis als van het hoofdgebouw met een maatvoering 21.5 x 10.5 x 5.0!

2 Tijdens de sloop zijn er nog wat bouwhistorische gegevens verzameld en foto's van details genomen.

3 Historisch kadaster Alkmaar, 1700-1910

4 In de periode 1718-1730 wordt een zekere Aalbert Kriekeboom als eigenaar genoemd die op dat moment ook mede-eigenaar is van bierbrouwerij "De Boom". Hij had het als pakhuis genoemde pand zelf in gebruik. Mogelijk dat de werkbak hiermee heeft uit te staan.

4

Ritsevoort nader bekeken

Opgraving Ritsevoort in 2006

door

*Nancy de Jong - Lambregts
Peter Bitter*

4.1 inleiding

Op 23 en 24 oktober 2006 werd een kleine opgraving gedaan in de achtertuin van Rits-evoort 7 wegens geplande bouwwerkzaamheden. Het onderzoek is uitgevoerd door de afdeling monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar.

Ligging en aard van het terrein

Het onderzoeksgebied is gelegen aan het Rits-evoort. Deze straat is het verlengde van de Kennemerstraatweg, de aloude randweg langs de oostkant van de zandrug van Alkmaar-Hei-loo-Limmen. Er zijn allerlei onderzoeksvragen over de ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van deze stadswijk, waarin tot dusverre nauwelijks nog onderzoek heeft plaats gevonden.

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:	Kennemer Haeve Groep
Uitvoerende instantie:	Afd. Monumentenzorg en Archeologie, gem. Alkmaar
Duur en tijdstip onderzoek:	23 en 24 oktober 2006
Locatie onderzoeksgebied:	Ritsevoort 7
Landelijke X/Y coördinaten:	X: 111.410 X: 111.410
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	19533
Beheer en plaats van deponering:	Afd. Monumentenzorg en Archeologie, gem. Alkmaar
Gemeentelijke onderzoekscode:	06RTV

Links de kaart van Alkmaar (schaal 1:10000), het onderzoeksgebied is met een pijl aangegeven.

Rechts uitsnede van de huidige kadasterkaart, schaal 1:1000. Het onderzoeksgebied is met rood weergegeven. Voor beide afbeeldingen is het noorden boven.

4.2 Historische en archeologische achtergrond

De straat Ritsevoort ligt buiten de middel-eeuwse vestgrachten (Lindegracht-Oudegracht) en hier was al vroeg een buitenwijkje ontstaan. We bevinden ons op de flank van de zandrug Alkmaar-Heiloo-Limmen, waarop al zo'n 4.000 jaar wordt gewoond. Langs de rand van de zandrug liep een randweg, in later tijd omgedoopt tot Kennemerstraatweg maar mogelijk al vanaf de prehistorie aanwezig. Het Ritsevoort was hier een onderdeel van. Het is dus de vraag of de bodem van het Ritsevoort nog prehistorische sporen bevat en hoe oud deze weg kan zijn geweest.

De straatnaam lijkt te verwijzen naar een voorde, een doorwaadbare plaats in een rivier of moeras. Wanneer we op de hoogtelijnenkaart kijken, valt op dat de straat grotendeels op een soort ruggetje ligt, met een aflopend oppervlak aan weerszijden. Was het hele gebied ooit een depressie (voorde) en is die 'rug' een dijkje?

Op de eerste redelijk nauwkeurige kaart, van Jacob van Deventer uit circa 1560, is er een buitenwijk met tientallen huizen aanwezig, tot zo'n 250 meter buiten de stadspoort aan de Lindegracht. Toen men in 1573 de vestingwerken uitbreidde, vormde de wijk een probleem. Men besloot toen om ongeveer de helft van de wijk binnen de nieuwe vesting te trekken. De andere helft moest worden afgebroken voor het graven van de Geestersingel en Kennemersingel en voor het opwerpen van wallen en het Kennemerbolwerk. We zijn benieuwd naar de ontstaansgeschiedenis van deze wijk, ergens in de 15de eeuw of wellicht eerder, en naar de eerste bebouwing en de bewoners. Eeuwenlang was er in de wijk een bijzondere concentratie van kroegen en herbergen. De Vrouwenstraat blijkt van origine de veelzeggende naam Bordeelsteeg te hebben gehad!

Vraagstelling

Zoals ook blijkt uit voorgaande tekst zijn er ten aanzien van dit deel van de stad nog enkele vragen. Onderzocht zal moeten worden wat de aard, omvang en datering is van de vroegste bewoning- en of gebruikssporen van dit perceel en of het onderzoek informatie kan opleveren over stedelijke ontwikkeling, huizen, huisraad en/of nijverheid. Verder is de vraag of de verhoogde ligging van de straat aan een dijklichaam te wijten is of dat een verhoging in de natuurlijke ondergrond de oorzaak is.

Resultaten

Door de smalle werkruimte kon er slechts met een kleine graafmachine worden gewerkt in een smalle sleuf middenin het langwerpige perceel. De diepte van meer dan een meter gecombineerd met regenachtig weer was er de oorzaak van dat een deel van het zuidprofiel instortte voordat deze goed kon worden gedocumenteerd.

Tijdens de opgraving zijn vondsten en monsters verzameld en voorzien van een vondstnummer. Een overzicht van de vondstnummers is te vinden in de bijlage.

De sporen zijn ingedeeld in verschillende perioden. Ieder spoor is voorzien van een spoorcode die bestaat uit het periodenummer plus een letter. In de lopende tekst wordt door middel van deze spoorcode of profielcode verwezen naar de bijlagen waar een uitgebreid overzicht wordt gegeven van de sporen en profielen.

Uitnede uit de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560. De pijl geeft het buitenwijkje aan bij het Ritsevoort

4.3 De opgraving

In 2006 werd een sleufje gegraven in de smalle achtertuin van Ritsevoort 7, aan de oostkant van de straat.

Op deze locatie werden geen prehistorische resten aangetroffen, maar wel een omgespitte bruinigrijze zandlaag (1B) met een handvol 13de/14de-eeuwse potscherven, wat wijst op gebruik als akkerland in die tijd. Verassend was dat het gele zand van de ondergrond al bereikt werd op 0,4 m + NAP, ongeveer een meter onder het straatniveau. Inmiddels is uit ander onderzoek uit 2008^a bekend dat er bij zowel Ritsevoort nr. 32 en nr. 60 het gele zand van de ondergrond al bereikt werd op 0,8 m + NAP, amper een halve meter onder de straat. Bij nr. 7 is dat dus wat dieper, maar dat houdt ook verband met de natuurlijke helling van de zandrug. De straat is dus niet kunstmatig verhoogd. Het was geen aangelegd dijkje maar een smalle natuurlijke zandrug. De hoogteverschillen in het gebied zijn waarschijnlijk het gevolg van duinvorming en zandverstuivingen. Het verloop van de weg was dus bepaald door het natuurlijke landschap.

In het gele zand werden wel twee paalkuilen gezien (1A) die zich onder de omgespitte zandlaag bevonden (1B). Over de exacte datering valt geen uitspraak te doen aangezien er geen vondstmateriaal in werd aangetroffen.

Bij dit onderzoek werden resten van een waterput (2B) aangetroffen waarvan uit de bovenlaag s1 steengoed geborgen werd. Van deze waterput is alleen de rand in het profiel waargenomen. Vanwege de slechte omstandigheden kon deze niet verder worden onderzocht.

Er werden ook resten van vloeren van kleislib aangetroffen en een stookplek (3A), maar de erbij gevonden potscherven zijn slechts globaal te dateren in de 14de of 15de eeuw. Dicht bij de stookplek werd nog een grote langwerpige kuil gevonden gevuld met roet en as die zeer waarschijnlijk relatie houdt met stookplek 3A. Over de haard was weer een kleivloer aangelegd (3C) met in deze vloer een noord-zuidgerichte fundering (3D). Aan de westzijde van deze fundering was een ronde gemetselde ring zichtbaar met daarin een plavuizenvloer. De ring doet een beetje denken aan een smidse, er werden ook sintels bij gevonden.

Aan de oostkant van de sleuf werd een tonput (4A) gevonden met scherfmateriaal uit de in-

steek dat te dateren valt van 1450 tot 1525. De waterput bestond uit gestapelde tonnen waarvan de bovenste naar beneden waren gestort. In de nog rechtopstaande kleiwand waren de wilgentenen nog te zien. In de diepte zat nog een intacte ton waarin ook nog de duigen zaten van de bovenste tonnen. De ton bleek door een 20 cm dik veenpakket heen geslagen te zijn en door de eronder liggende 20cm dikke kleilaag. Voorts werd er nog aan de westzijde van de sleuf een kelder aangetroffen (5A) die waarschijnlijk hoorde bij een aangebouwde, versmalde achterkeuken achter het pand. De kelder bestond uit een steens muur waarvan de binnenzijde was gepleisterd en nog zichtbaar met lichtblauwe verf beschilderd was. De vloer van de kelder was met geglazuurde plavuizen met diverse maatvoering betegeld. De plavuizen waren wel in een patroon van wisselend rode en grijze plavuisbanen aangelegd. De kelder was volgestort met puin en het meest recente materiaal is een pijpenkop gemerkt AB die gedateerd kan worden in de periode 1775-1825.

Tot slot

De opgraving heeft helaas nog geen goede datering opgeleverd van het begin van de huizenbouw van het Ritsevoort. Het bij de sporen aangetroffenscherfmateriaal levert slechts een globale datering van de 14de of de 15de eeuw op. Hierdoor blijven er nog vraagtekens staan bij de ontwikkeling van het gebied. Er zijn wel sporen gevonden die zouden kunnen duiden op een kleine smidse ter plaatse van Ritsevoort 7. Ten aanzien van het verhoogde straatniveau kan gesteld worden dat het hier een smalle natuurlijke zandrug betreft en geen dijklichaam.

Literatuur

Bitter, P., 2009: *Raadsels van het Ritsevoort*, Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar nr.28, 5-6.

¹ Bitter, 2009, 5,6

Bijlage 1 - sporenlijst

SPOOR 1A 2 paalkuilen ingegraven in het gele zand

SPOOR 1B omgespitte zandlaag

SPOOR 2A omgespitte ophoging donkergrijs zand, gelegen boven spoor 1A

SPOOR 2B waterput met in de bovenlaag s1 steengoed (14B). Hiervan is alleen in het profiel de rand van de waterput gezien die bestond uit gevlekt zand met kluitjes klei etc.

SPOOR 3A een kleivloer met rechthoekige of vierkante haard. De bovenkant van de haardvloer is ten opzichte van de kleivloer een decimeter verdiept met baksteen rand. Datering 14de/15de eeuw. ongeveer een diepte van +0.50 / 0.60 m NAP. Deze haard bestaat uit een baksteenvloertje ingebed in een leemvloer en compleet met een ronde askuil aan de westzijde.

SPOOR 3B noordkant naast de haard een grote langwerpige kuil gevuld met roet en as. Datering 14de/15de eeuw. Houdt mogelijk verband met spoor 3A.

SPOOR 3C kleivloer is naderhand vernieuwd, gaat over eerste haard 3A heen.

SPOOR 3D een Noord-Zuid gerichte fundering in kleivloer 3C.

SPOOR 3E aan de westkant van spoor 3D een ronde gemetselde ring met een plavuizenvloertje 16x16x2.5 cm, mogelijk een oven (smidse, bier?). Erbij zijn sintels gevonden. Het stookvloertje bevond zich op +0.93 m NAP. De onderkant van de fundering bevond zich op +0.99 m NAP.

SPOOR 4A Aan de oostkant van de sleuf een tonput met scherfmateriaal 15B/16a uit de insteek (V10) maar uit de vulling ook een s2-kan-9 en rood aardewerk 15B/16a (V11). De waterput bestond uit diverse tonnen waarvan de bovenste naar beneden waren gestort. In de kleiwand die nog rechtop stond waren de wilgentenen nog te zien. Alleen in de diepte zat nog een intacte ton waarin ook de duigen van de bovenste tonnen zaten. De onderkant van de put zat op -1.10 m NAP. De ton was door een 20 cm dik pakket veen geslagen en door een ongeveer 20 cm dik kleipakket onder het veen tot in de onderliggende zandlaag.

SPOOR 5A Kelder aan de westkant van de sleuf. Behoort waarschijnlijk bij een aangebouwde versmalde achterkeuken achter het pand bestaande uit een steensmuur waarvan de binnenzijde was gepleisterd en nog zichtbaar met lichtblauwe verf was beschilderd. Er is geen steenmaat genomen omdat deze uit diverse afbraakstenen was opgebouwd. De kalkgemetselde kelder had een lengte van 2 meter en de breedte kon niet vastgesteld worden. De vloer was met geglaazuurde plavuizen betegeld. Ook deze vloer, gelegd op het zand, bestond uit diverse maatvoeringen plavuizen. Het was wel wisselend in rode en grijze plavuisbanen aangelegd. De top van het muurwerk bevond zich op +0.38 m NAP en de vloer op +0.20 m NAP. De kelder was volgestort met puin met hier en daar een tegelbrok en pijpekop. Datering vermoedelijk 17de eeuw. Het jongste materiaal uit de kelder-demping is een pijpenkop gemerkt AB: 18d/19a.

Bijlage 4 - catalogus

1a	06RTV 11A
1b	waterput
2	s2-kan-9
3	15B-16a
4a	11.0/15.0 cm
4b	bolle drinkkan met hoge schouder en cilindrische hals, met ribbel op hals aanzet, op standing steengoed, grijs baksel
5a	bruin zoutglazuur
5b	
5c	
5d	
6a	geknepen standing
6b	verticaal lintoor
6c	stuk uit rand
7	kan
8	Raeren
9	

Bijlage 2 - Profielen en coupes

Profiel

1. zavel en puin
2. donker bruingrijs zand
3. donkerbruin zand met veel puin
4. zwart zand met puntjes
5. leemvloeren (3C)
6. grijs zand
7. bruine klei
8. haard (3A)
9. as
10. leem
11. donkerbruin zand
12. licht bruin zand
13. gevlekt zand (V8)
14. blond zand
15. gevlekt zand met klei en humus (rand waterput 2B) (V7)
16. zeer veel puin
17. blond zand
18. bruine vegetatie laag
19. blond zand
20. veen
21. klei
22. omgespitte golvende grijs en blonde zandlaag (1B) (V3)
23. blond zand
24. blond zand gelaagd
25. laag met oer
26. bruine vegetatielaag

coupe A-A

1. zwart zand (V1)
2. licht bruin zand
3. blond zand
4. licht grijs zand

coupe B-B

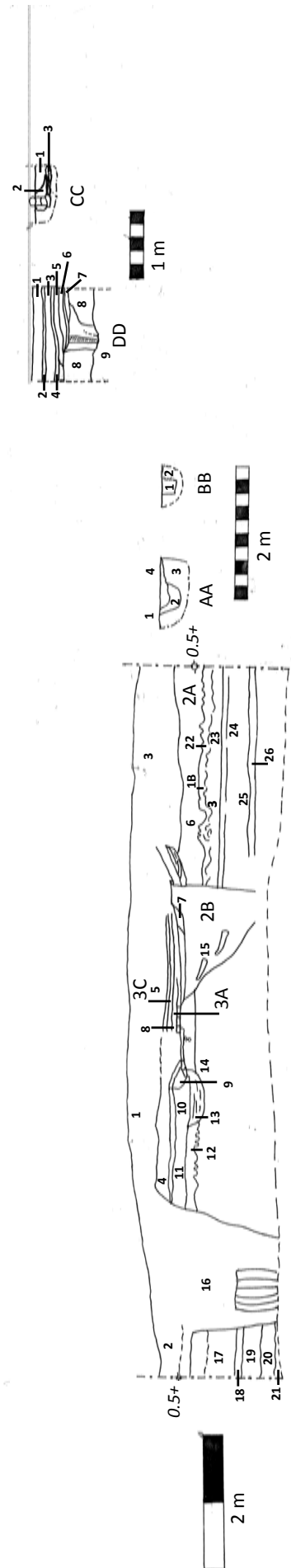
1. licht bruin zand
2. licht zand

Coupe C-C haard 3A

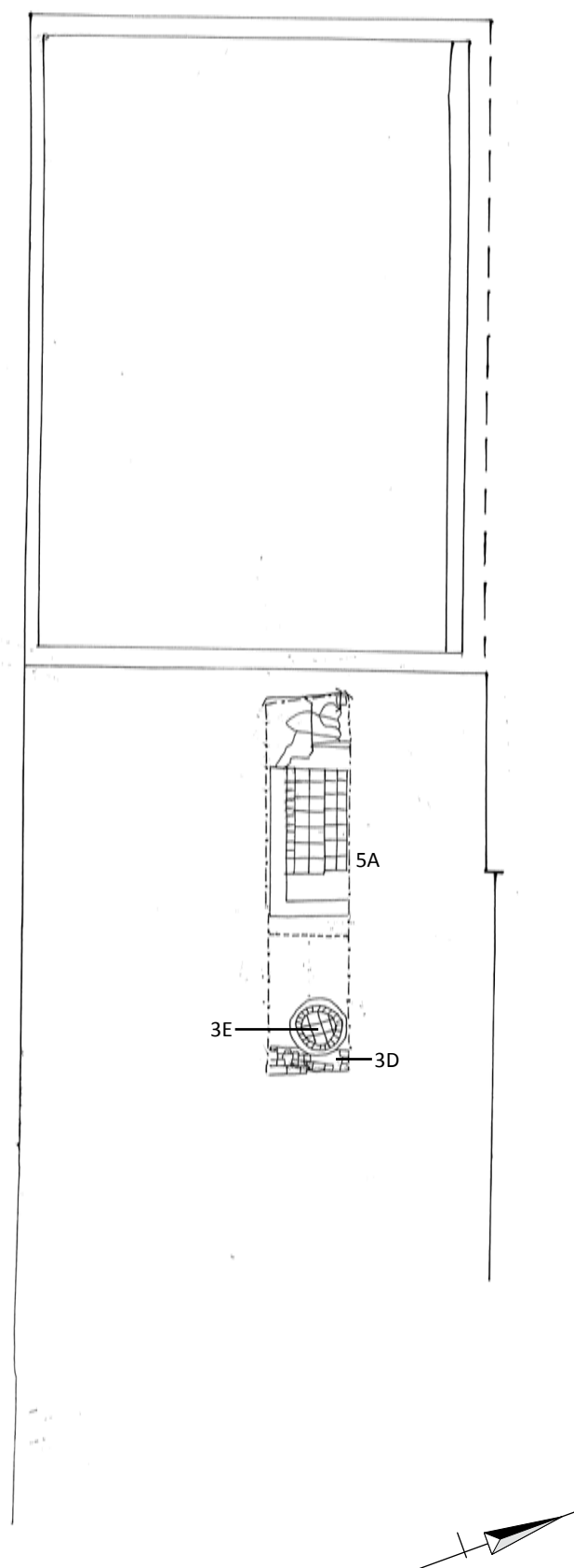
1. grijs zand
2. as
3. haard

Coupe D-D coupe paalkuil 1A

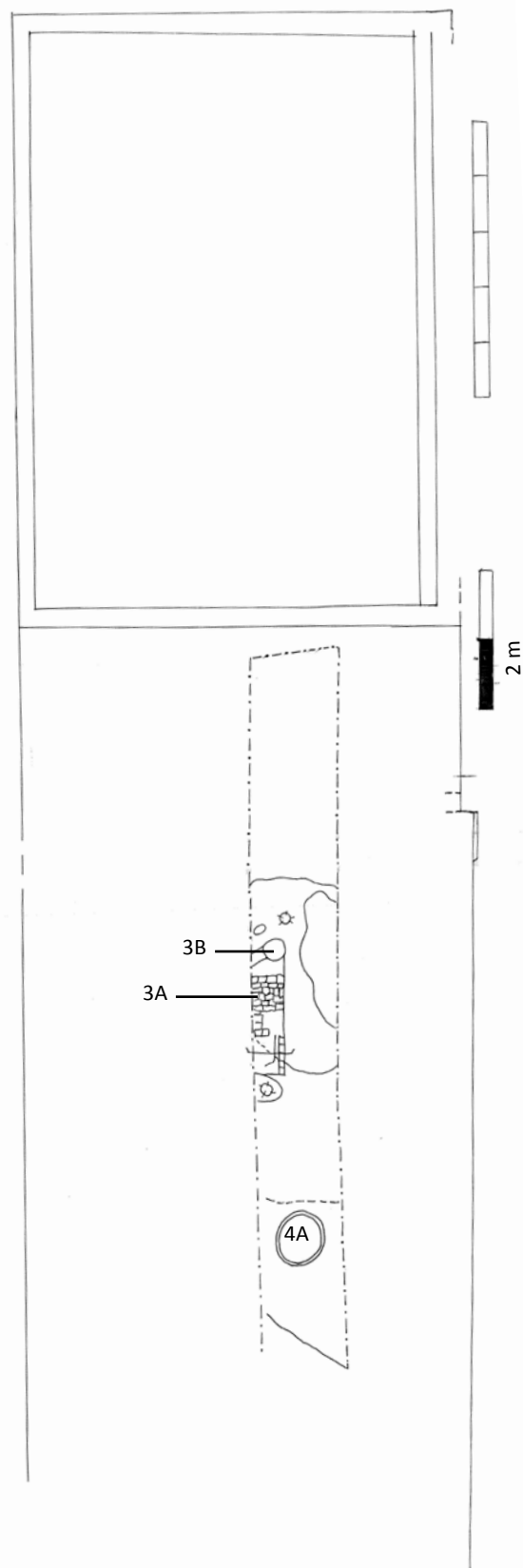
1. puin
2. recente laag
3. bruin zand
4. bruin zand
5. blond zand
6. as en zand
7. zwarte lag
8. grijsbruin zand
9. donkerblond zand

vlak 1

vlak 2

Bijlage 3 - Vondstenlijst

Vondst nummer	putvlak profiel coupe	Vondst- omstandigheden	Inhoud vondstmateriaal	Datering	Spoorcode publicatie
1		plek	4wfr s5, 3wfr kp	1225-1275	
2		kelder	tegelfragment mangaandec bijbelscène herders (18bc) en pijpenkop gemerkt AB (18d/19a)	18d/19a	5A
3		golvend zand	1fr r, 2fr kp, 1wfr wm Andenne	13/14A	1A
4		zand	1fr inheems-romeins, 5fr kp, 2fr s5, 1fr s4, 1fr pi, 2fr wm Andenne	14	2A
5		vloer	2fr g	13/15	3A
6		askuil	4fr g, 3fr r	14/15	3B
7		kuil/wp?	1fr natsteen, 2fr g, 1fr kp, 2fr rood, 2fr s1- kan	1350-1400	2B
8		kuil	3x bot, 1fr rood, 1fr s1-kan	1300-1400	
9		vlak	1fr r, 1fr kp (nagedraaid)	13/14A	2A
10		insteek wp	7fr rood (oa.r-gra-8 r-bor-1 r-bak-2), 1fr s2- kan (Raeren), 1 sintel	1450-1525	4A
11		wp	21fr s2-kan (oa s2-kan-9), 5x bot, 1x daktegél, 24fr rood	1450-1525	4A

5

Kleinschalig onderzoek aan de Laat

Opgraving Laat 50 in 2007

door

Lisette Verspay-Frank

Peter Bitter

Nancy de Jong-Lambregts

5.1 Inleiding

Van 26 juni tot en met 3 juli (noordelijk deel) en 8 tot en met 16 augustus (zuidelijk deel) is er op Laat 50 een klein archeologisch onderzoek verricht. Laat 50 bevindt zich op een archeologisch interessante locatie. In 1998 en 1999 is er namelijk op de hoek Laat/Bloemstraat¹ (recht tegenover Laat 50) archeologisch onderzoek verricht. Daarbij kwam informatie tevoorschijn over de ontwikkeling van oostelijk Alkmaar in Late Middeleeuwen. Tot die tijd werd gedacht dat dit deel van de stad in de 14^e eeuw onderdeel uitmaakte van het oude Voormeer. Uit de opgraving aan de Laat/Bloemstraat bleek echter dat dit niet het geval was. Het terrein bleek nooit onder water gestaan te hebben, maar is waarschijnlijk een stuk buitendijks gebied geweest met een veenlaag.

Deze veenlaag is in de 14e eeuw weggestoken en de gaten werd opgevuld. Aan het einde van de 14e eeuw zijn op die plek een aantal kleiterpjes opgeworpen, waarbij tijdens dat onderzoek op één plaats ook een boerderij is aangetroffen.

Met deze informatie in het achterhoofd werd begonnen aan het onderzoek aan Laat 50. Wellicht lagen hier ook huisterpen en kon deze locatie nog verder informatie opleveren over de vroegste geschiedenis van dit deel van de stad.

Links kaart van de Alkmaarse binnenstad. Het onderzoeksgebied is met rood weergegeven.

Rechts uitsnede van de huidige kadasterkaart. Voor beide afbeeldingen is het noorden boven.

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:	Gemeente Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Gemeente Alkmaar, Afd. Monumentenzorg en Archeologie, R. Roedema, S. Waterlander en S. L. Verspay-Frank
Bevoegd gezag:	Gemeente Alkmaar, dr. P. Bitter, stadsarcheoloog
Auteurs:	Lisette Verspay-Frank archeologe en dr. P. Bitter, stadsarcheoloog gemeente Alkmaar
Duur / tijdstip onderzoek:	26 juni t/m 3 juli en 8 t/m 16 augustus
Projectnaam:	Laat 50
Provincie:	Noord-Holland
Gemeente:	Alkmaar
Plaats:	Alkmaar
Toponiem:	07LAA
Gemeentecode:	Alk
Kaartblad:	19B
Landelijke X/Y coördinaten:	X: 111.947 Y: 515.904
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	25218
Beheer en plaats van deponering:	Afd. Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Alkmaar
Oppervlakte plangebied:	ca. 200 m ²
Huidig grondgebruik:	Bebouwd

5.2 Historisch en archeologisch onderzoek

Historisch onderzoek

Als onderdeel van het archeologisch onderzoek is ook gekeken hoe Laat 50 in het verleden er boven de grond eruit gezien heeft. Hiervoor is gebruik gemaakt van gevelkaarten, oud fotomateriaal en andere afbeeldingen en kaarten.

De oudste gegevens komen van een kaart uit circa 1670. Deze gevelkaart is gecombineerd met de kadasterkaart uit 1820 en de moderne verkavelingskaart. Op deze wijze is de precieze locatie van het pand op de oude gevelkaart gevonden. Na het vergelijken blijkt dat het pand in 1670 vrijstaand was doordat aan beide zijden een steeg lag. Laat 50 had verder in deze periode een trapgevel.

De stegen zijn op een gegeven moment verdwenen, maar het is niet duidelijk wanneer. Oude luchtfoto's van Alkmaar die de KLM gemaakt heeft in de jaren '20 en '30 van de 20^e eeuw, laten een klein huis zien met een achteraanbouw, maar zonder zichtbare stegen.²

Op de kappenkaart uit 1972 is te zien dat het kavel in deze periode onbebouwd is. In de jaren '70 is het pand opnieuw gebouwd, met aan de westzijde van het huis een nieuwe steeg. Op de gevelkaart van 1980 staat de huidige voorgevel aangegeven.³

Archeologisch onderzoek noordelijk deel

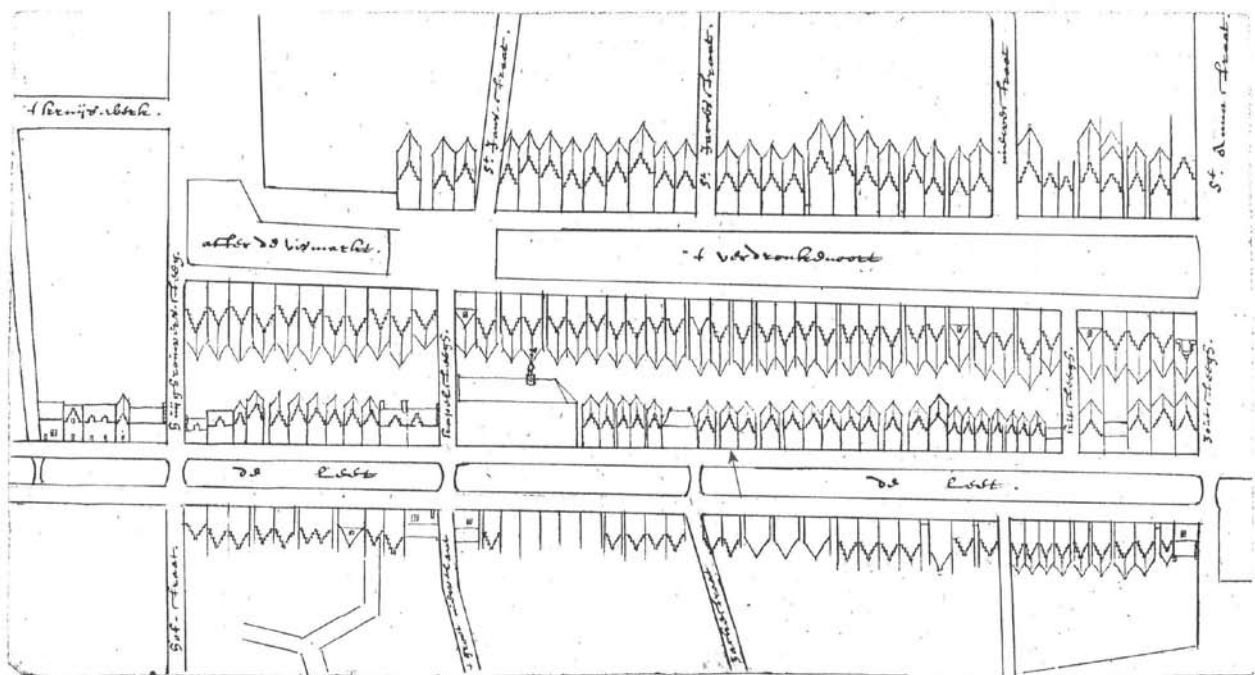
Vanwege de nog aanwezige betonnen vloer aan de Laatzijde van het pand, werd op 26 juni begonnen aan de noordzijde. Vanwege steunpalen voor het dak was het niet mogelijk om een grote werkput aan te leggen. Daarom zijn tussen de palen door een aantal kleine putjes getrokken.

Er zijn drie parallelle werkputten aangelegd, globaal noord-zuid georiënteerd (Werkputten 1, 2 en 4), in de lengterichting van het pand, en één oost-west georiënteerde werkput (Werkput 3).

De bovenlaag van de grond bleek in alle putten tot 80 cm diepte verrommeld en op een afvalkuil (**8D** in Wp1) en een restant van een bakstenen muurtje (**7/8C**, ook in Wp1) na zijn er geen sporen aangetroffen op dit niveau. Deze ca. 80 cm dikke laag bevatte materiaal uit de 16^e en 17^e eeuw. Onder deze laag bleek een oeverbeschoeiing (**1B**) te zitten, die noordwest-zuidoost liep (parallel met de lengteas van de Laat en het Verdrongen-oord). Deze beschoeiing is in alle drie de parallelle putten aangetroffen. De beschoeiing bestond uit een brede plank (waarschijnlijk secundair gebruikt hout) met aan de waterzijde houten paaltjes met een doorsnede van ca. 15 cm.

Onder uitsnede van de gevelopmetingskaart uit 1660/1679.

De kaart was gemaakt ten behoeve van het heffen van belastingen. Het huidige Laat 50 is met een pijl weergegeven.

Boven: profiel met daarin de beschoeiing

Onder: profiel werkput 1, met de beschoeiing en de slootopbouw goed zichtbaar

De grond tussen de beschoeiing en de verrommelde laag, bestond uit donker grijs zeer humeus zand, met af en toe lagen met rietveen. Deze gelaagdheid aan de noordzijde van de beschoeiing, liep schuin naar het noorden toe weg naar beneden. Ook de schone grijze zandlaag daaronder liep naar beneden. In één van deze lagen, zat 14e en 15e eeuws aardewerk en ook botmateriaal. Tussen de aanplamping van de oever en de beschoeiing had de grond zich gevuld met rietveen, waaruit laat 14e eeuws materiaal kwam (V8). Aanvankelijk werd gedacht aan de beschoeiing van een sloot en is geprobeerd om de tegenhanger te vinden.

Door de aanwezigheid van de achtermuur van het pand was dit slechts ten dele moge-

lijk. De bodem is gevolgd tot 2,5 m ten noorden van de beschoeiing, maar de bodem bleef nog verder dalen. Gezien de breedte zal het gaan om meer dan alleen een sloot, waardoor gedacht wordt aan een groter water. Op een afbeelding van Jacob van Deventer over Alkmaar wordt in het oostelijk deel van de stad een groot meer aangegeven, het Zeglis/Voormeer. Wellicht maakt deze beschoeiing onderdeel uit van oever van het Zeglis/Voormeer of een uitloper ervan. Eerder onderzoek heeft duidelijk gemaakt, dat de oever in de 15^e eeuw verder al naar het oosten lag dan aanvankelijk gedacht werd.⁴ Mogelijk moet ook nu weer de theorie bijgesteld worden.

In werkput 1 was het mogelijk om de put wat verder door te trekken naar de Laat toe. De profielen ten noorden en ten zuiden van de beschoeiing verschilden op een aantal plaatsen. De lagen die boven de beschoeiing lagen liepen vanaf het zuiden over de beschoeiing heen door. De diepere lagen stopten bij de beschoeiing. Aan de zuidzijde van de beschoeiing was een hele andere bodemopbouw te zien. Deze bestond uit een groot aantal dunne laagjes van afgewisseld donkergrijs humeus zand met grijs zand en rietmateriaal. Deze laagjes zijn bemonsterd voor pollenonderzoek (V10). Uit deze lagen kwam ook vondstmateriaal (V9), wederom uit de laat 14^e en vroeg 15^e eeuw. De boerderijen die tijdens de opgraving in de jaren '90 aan de Laat/Bloemstraat opgegraven zijn, dateerden uit dezelfde periode.⁵ Het zou goed mogelijk zijn dat het afvalmateriaal van deze boerderijen gebruikt is voor de aanplamping van de oever.

In Werkput 4 werd naast de kleine paaltjes van de beschoeiing een hele grote paal gevonden. Deze was bijna 1,80 m lang en ruim 20 cm dik. De paal liep door naar boven tot aan de verstoorde laag, en kan wellicht nog langer geweest zijn. De paal stak tot ca. 1,80 onder NAP de grond in.

Van alle drie werkputten waar de beschoeiing is aangetroffen zijn monsters genomen (Vnrs. 5, 17 en 22) voor dendrochronologisch onderzoek en ook de grote paal uit Werkput 4 (V24) is meegenomen. De resultaten van het dendrochronologisch onderzoek laten zien dat de eikenhouten beschoeiing van na 1380 dateert.

Wanneer het water gedempt is, is niet duidelijk. Het profiel was onduidelijk en door de aanwezigheid van leidingen kon ook geen goed lang profiel aan weerszijden van de beschoeiing aangelegd worden. Uit de lagen die geïdentificeerd konden worden als dempingslagen, kwam laat 14^e en vroeg 15^e eeuws vondstmateriaal, dezelfde datering als die van de aanleg van de beschoeiing. Aangezien de demping uiteraard na de aanleg gebeurd is en ook niet bekend is waar de dempingsgrond vandaan gekomen is, is dit alleen een *terminus post quem*. Het muurtje **7/8C** (datering 16^e-17^e eeuw) lag circa 1,5 meter van de beschoeiing vandaan. Waarschijnlijk was het water in ieder geval al gedempt toen de muur gebouwd werd.

In een kijkgaatje in het noordoosten van het pand, bleek de grond zeer diep verstoord te zijn voor de plaatsing van een olietank, waarna het gevormde gat was opgevuld met schoon zand. Het gat voor deze tank liep door naar het zuiden en heeft zeker de beschoeiing op die plaats vernietigd. In een tweede kijkgaatje in het zuidoosten van het pand, zat een 18^e eeuwse waterkelder (**9B**) en kon nog net de begrenzing gezien worden van het schone zand van de tank. Uit de waterkelder kwam verder geen materiaal.

Werkput 3 is de noordzuid georiënteerde put en ligt geheel ten zuiden van de beschoeiing. De put was aangelegd omdat er op die plek veel materiaal aangetroffen werd. Dit bleek echter net als in werkput 1, 2 en 4 om de verrommelde laag te gaan. Wel is er in dit profiel dezelfde dunne gelaagdheid aangetroffen als aan de zuidzijde van werkput 1. Ook in deze put is de verstoring van de tank aangetroffen.

Archeologisch onderzoek zuidelijk deel

Op 8 tot en met 16 augustus is het zuidelijke deel van het pand onderzocht in de vorm van één grote werkput (Werkput 5).

Opnieuw waren de kleiterpen aan de overkant een belangrijk punt van onderzoek. Vrijwel gelijk in het begin van het onderzoek, kwamen er kleilagen tevoorschijn, die duiden op bewoningsactiviteiten. Vervolgens werden er muurresten, een kelder en zelfs een kleine oven aangetroffen. Dit alles direct onder de dunne zandlaag waar de betonnen vloer op had gelegen.

Onder de bebouwing en de kleilagen, lag op

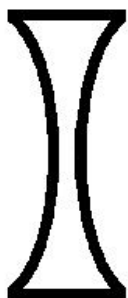
Boven veenlaag onder de kelder

Onder profiel waarin de opeenvolging van de verschillende kleivloeren goed te zien is.

het schone zand een circa 1 m dik pakket gelaagd donker humeus zand en klei (**1A**), soms met wat veen en mest. Hierin zat laat 14e en vroeg 15e eeuws materiaal, net als in het noordelijke deel van het pand. De ophoging/aanplemping van de grond van de Laat in de richting van het Verdrunkenoord lijkt daarom in één keer aangelegd te zijn, waarna men snel op het gewonnen terrein is gaan wonen.

Onder de aangetroffen 17e eeuwse kelder (**8A/B/C**) bleek een laagje veen te zitten van circa 15 cm dik. Waarschijnlijk is dit een restant van een verder geheel afgegraven veenlaag. Hetzelfde fenomeen is gezien op de opgraving Bloemstraat/Laat aan de overkant van de Laat. Op die opgraving was het afgegraven terrein opgehoogd zodat de daarna gebouwde huizen droog stonden. Door de vondst van het restant veen onder de kelder, lijkt het erop dat de afgraving kennelijk op redelijk grote schaal gebeurd is. Een interessante vraag is, wat de rol van de Laat in deze periode (laat 14^e –vroeg 15^e eeuw) is geweest. Bestond deze reeds of is de Laat wellicht gegraven als afwateringssloot voor het veen?

Op dit deel van het pand, was de bovenste 80 cm niet verstoord zoals in het noordelijk deel van het pand, waardoor de eerste bewoningslagen goed zichtbaar waren. Dat er

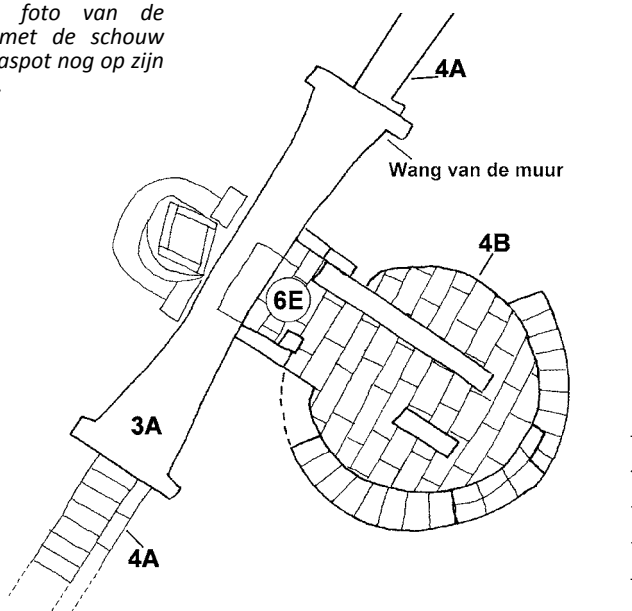
verder op dit terrein geen veen is aangetroffen, behalve als verrommeling in de ophogingslagen, komt overeen met de zuidkant, waar ook slechts op één plek het veen nog aangetroffen was. Bovenop de ophogingslaag lag de eerste kleivloer (**3C**).

Bij deze vloer hoorden twee muren (**3A** en **3B**) en een aantal haardplaatsen (**3D**, **3E** en **3F**). De muren zijn mogelijk de basis geweest voor een houten opbouw, maar daar zijn geen aanwijzingen voor terug gevonden. Muur **3A** hoorde bij dit pand, muur **3B** was

Boven concave vorm

Midden tekening van oven, muur en haard.

Onder foto van de oven met de schouw en de aspot nog op zijn plaats.

de oude zijmuur van de buurman Laat 48 geweest. De muren waren reeds zeer verstoord waardoor niet duidelijk was hoe breed de muren geweest zijn. De afmetingen van de stenen zijn 21,5 x 10 x 5 cm. De stenen waren rood-geel geaderd. De onderkant van de muren lag op 0,16 meter onder NAP. Uit de vondsten die gedaan zijn bij de funderingen van muur **3A**, is een bouwdatum van 1425-1475 te herleiden.

Gezien de kleine afstand tussen muur **3A** en **3B**, is het mogelijk dat deze ruimte tussen de huizen gediend heeft als waterafvoer. Huizen met rieten of houten daken, hadden geen dakgoot. Om toch het regenwater van de daken af te kunnen voeren, stonden de huizen iets uit elkaar. Mogelijk werd het water ook opgevangen. Deze ruimtes en de bijbehorende opvang, werd een osendrop of een watergang genoemd. Deze worden vermeld in historische bronnen. Dit zijn meestal stukken waarin bepaald wordt of de osendrop van een pand juist wel of niet op het buurpand mag aangelegd worden.⁶

Gezien de hoeveelheid haarden op zo'n klein oppervlak, is het mogelijk geweest dat het huis opgedeeld is geweest door een tussenwand. Hierdoor zou **3D** in de ene kamer liggen en **3E** en **3F** in de andere kamer. Helaas is van een eventuele tussenwand door een later ingegraven kelder (**8A/B/C**) niets terug gevonden. De exacte functie van de haardplaats **3F** is niet duidelijk. Direct bovenop de bakstenen haardvloer lagen in een dunne zwarte laag onder andere een groot aantal afgezaagde runderbotten (meta-carpalia en meta-tarsalia) en botonderdelen die in een nog verder stadium van bewerking waren (**V63**). Verder zijn er stukken gietijzer aangetroffen in de puinlaag bovenop de haardplaats.

Vervolgens is er in het midden van het huis een muur (**4A**) met dubbele schouw aangelegd (oost-west georiënteerd) ter vervanging van **3D**. Van de eerste stookplaatsen zijn door latere sporen geen resten meer gevonden. De schouw was concaaf van vorm en had ondiepe wangen aan weerszijden. De muur was 2,40 m lang en hij liep naar de uiteinden toe naar buiten. De uiteinden waren afgemetseld, wat erop duidt dat de muur vrijgestaan heeft in een houten huis (op stenen funda-

menten). Op het smalle deel van de muur was deze anderhalf steens breed en op het brede deel twee steens breed. De bakstenen hebben als afmetingen 21 x 10 x 5 cm en zijn roodgeel geaderd.

Deze muur werd vrij snel na de bouw uitgebreid naar het oosten en westen. Aan de noordkant van de muur werd een bakstenen oventje (**5B**) tegen de muur aan gebouwd (zie afbeelding 8). Om deze te kunnen stoken werd in het midden van de muur een opening door de muur heen gemaakt. Het doel van de oven is niet duidelijk, er kwam geen vondstmateriaal uit. Aan de westzijde werd de zijmuur van het pand naar binnen toe verplaatst en wordt het huis met ca. 1 meter versmald. Er ontstond daardoor op die plaats een smalle steeg zoals ook op de gevelkaart van 1670 nog te zien is. De oostelijke muur van Laet 50 blijft wel op dezelfde plaats staan.

Mogelijk is de oostelijke steeg op de gevelkaart ontstaan door een gelijke verbouwing van het buurpand. Er kan geconcludeerd worden dat het huidige verkavelingspatroon op dit deel van de Laet, zeer waarschijnlijk al terug gaat op de 17^e eeuwse en zelfs op de 15^e eeuwse situatie.

In een volgende fase werd de oven gesloopt en kwam er in het hele huis een nieuwe kleivloer (**6A**). Het gat voor de oven in de muur (**4A**) werd gedicht. Aan de zuidzijde van de muur kwam een nieuwe haard (**7E**). Deze was gemaakt van een plat liggende hergebruikte plavuiz met vier stukken plavuiz er recht op tegenaan. Onder deze haardplaats lag een kuil met een zwarte vulling. Hieruit kwamen grote harde brokken, wellicht slakken. Deze zouden wellicht verband kunnen houden met de lange gebruiksduur van haardplaats **3F**.

In een volgende fase werden de muren van het pand vervangen. De zijmuren worden opnieuw opgemetseld en de achtermuur wordt ca. 1 meter naar binnen gezet. Ook de voorpui werd vervangen. De nieuwe muren (**7A**) waren met een harde witte mortel gemetseld, maar binnenin de muur lagen ze met alleen wat zand op elkaar. De stenen die hiervoor gebruikt zijn, zijn deels hergebruikte stenen van de oude muur en deels nieuwe stenen. Er is geen uniforme maat bakstenen gebruikt.

aspot 7D

Zeer waarschijnlijk was haardplaats **3F** uit Periode 3 in deze periode nog steeds gebruikt. In deze haard was tussen de bakstenen een metalen constructie gebouwd. Drie ijzeren 'staven' waren in de voegen van de bakstenen haardvloer gezet, een vierde zat in de nieuwe muur. Aangezien het vloerniveau (zie verderop) in deze periode hoger lag (de plavuizenvloer lag op 0,20 boven NAP en de haard op 0,10 onder NAP) dan het niveau van de haardplaats, zat de haard in deze periode waarschijnlijk verdiept in de vloer. Vermoedelijk heeft de vondst van grote brokken gietijzer op deze plaats iets te maken met de latere functie van de haardplaats.

In deze periode werd de verlengde muur (**4A/5A**) in de nieuwe muur **7A** geïncorporeerd. De muur was in deze periode waarschijnlijk nog altijd aan twee kanten in gebruik als haardplaats. Aan de noordzijde van de muur werd in deze periode een aspot (**7D**) ingegraven op de resten van de oven. De aspot bestond uit een grote grape waarvan de onderkant bewaard was. In de grape lagen delen van een bakpan die kennelijk bij het koken was gesneuveld. De voorwerpen hebben als datering 1425-1550.

Over het hele achterdeel van het huis is een zandlaag aangetroffen. Deze was waarschijnlijk voor de aanleg van een plavuizenvloertje (die niet meer aanwezig was). Aan de voorkant is zeker een plavuizenvloer aangelegd, deze is namelijk wel aangetroffen (**7B**). De rode plavuzen waren zeer versleten en gebroken, maar ze zijn geglazuurd geweest en waren 18 x 18 x 2 cm. Het vloerniveau lag op 0,20 boven NAP.

In circa 1550-1600 werd een gewelfde kelder (**8A/B/C**) aangelegd in het voorste deel van het huis, dwars door de plavuizenvloer heen.

Links: de schelpenlaag in de kelder

Rechts: de houten ton in de zuidwesthoek van de kelder

De kelder was diep de grond in gegraven tot 0,63 onder NAP. In deze kelder zijn drie fasen te onderscheiden. In de eerste fase (**8A**) bestond de keldervloer uit een houten vloer met daarop gekleurde plavuizen (12 x 12 x 2,5 cm). Onder deze vloer lag een dikke laag schelpen met in de zuidwest hoek van de kelder een houten tonnetje. De schelpen en het tonnetje fungeerde als de waterafvoer van de kelder.

In de tweede fase (**8B**, 1575-1650) haalde men, op de zuidwest hoek bij het tonnetje na, de hele vloer eruit. Op de schelpenlaag werd een laag 'schoon' zand aangebracht. Hierin werden een aantal vondsten gedaan (**V46**), waaronder een vrijwel complete Raeren drinkkan (Inv. nr. **07LAA46A**) en een aantal afgezaagde en deels bewerkte botten. Over deze laag zand werd een nieuwe plavuizenvloer aangelegd, waarbij men ook

plavuizen van elders gebruikt heeft. In totaal lagen er vier verschillende maten plavuizen in deze vloer, 11 x 11 cm, 15 x 15 cm, 20 x 20 cm en 24 x 24 cm. De meeste plavuizen waren rood geglazuurd, maar men heeft ook oranje, groen en bruin geglazuurde plavuizen gebruikt. In de zuidoosthoek van de kelder was een rond gat met een diameter van circa 30 cm gemaakt voor de afwatering naar de schelpenlaag. In deze fase raakt waarschijnlijk ook haardplaats **3F** opgevuld. De haard was, zoals eerder vermeld, na het buiten gebruik raken, bedekt met puin met daarin afgezaagd en bewerkt botmateriaal en verder ander vondstmateriaal dat uit 1575-1625 komt. Dit materiaal komt ook voor in de vulling van de kelder uit **8B**. En is waarschijnlijk gelijktijdig daar terecht gekomen.

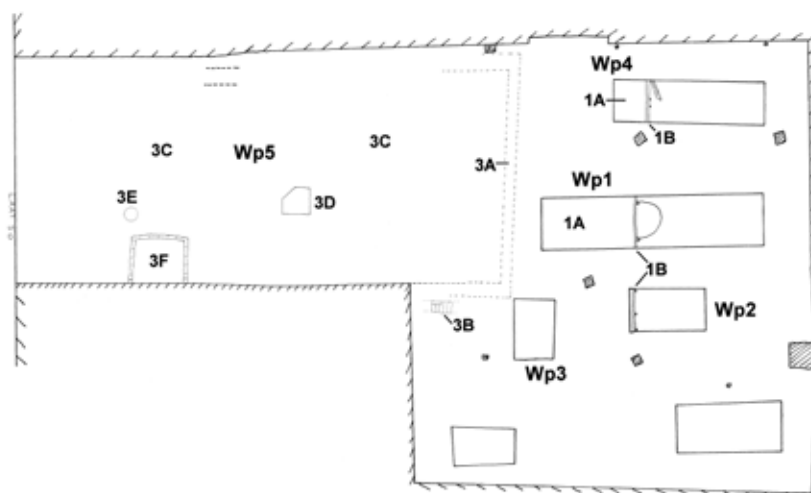
In de derde fase (**8C**) werd aan de westzijde van de kelder een klein, hard met tras gemetseld, dwarsmuurtje gebouwd, bovenop de vloer. De functie is niet geheel duidelijk. Wel is duidelijk dat de plavuizen in de gecreëerde noordwest-hoekje bij de bouw van het muurtje vervangen zijn (dit zijn de plavuizen met afmetingen 20 x 20 cm en 24 x 24 cm). De kelder was opgevuld met bouwpuin en een paar vondsten die uit 1650-1675 stammen.

Vervolgens werd in de derde kwart van de 17^e eeuw de rechter zijmuur vervangen door een 'moderne' muur (**9A**). Waarschijnlijk werd de linker zijmuur tegelijkertijd vervangen. Deze muur was tijdens de opgraving reeds gesloopt en zekerheid daarover kan daardoor niet gegeven worden.

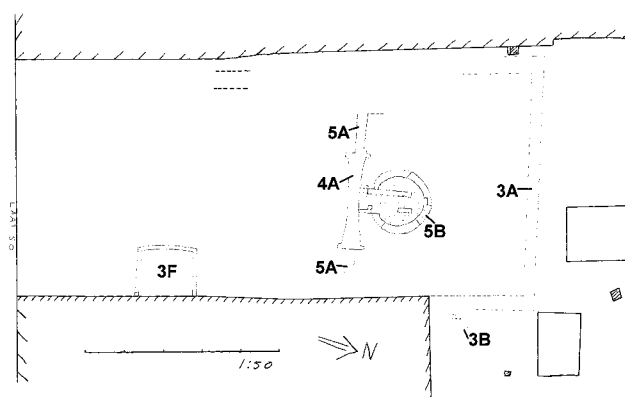
Wellicht wordt in deze fase ook de westelijke zijmuur van Laat 48 naar binnen toe gezet, waardoor de oostelijke steeg van Laat 50, zoals aangegeven op de kaart uit 1670, ontstaat.

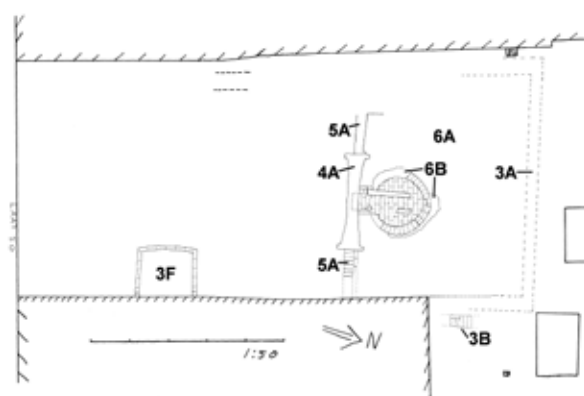
Raeren
(Inv. nr. 07LAA46)

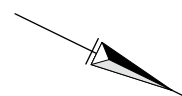
overzichtspattegrond
sporen periode 1, 2
en 3

overzichtspattegrond
sporen periode 3,4
en 5

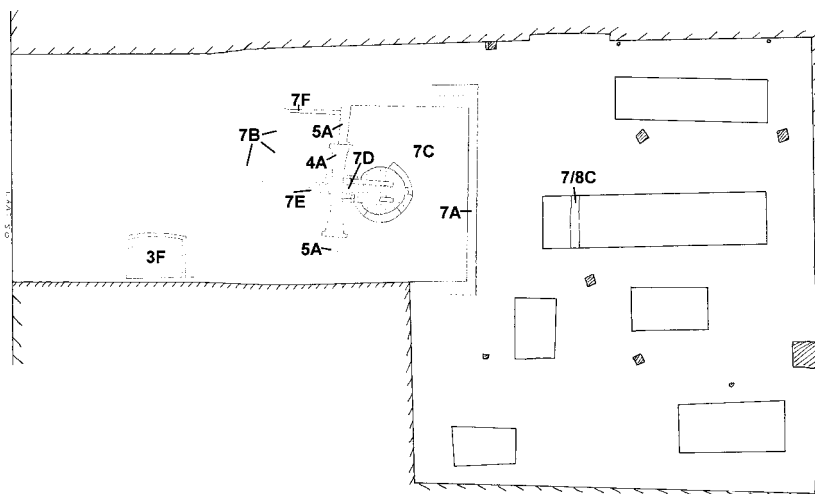

overzichtspattegrond
sporen periode 3, 4,
5 en 6

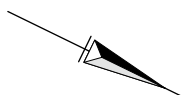
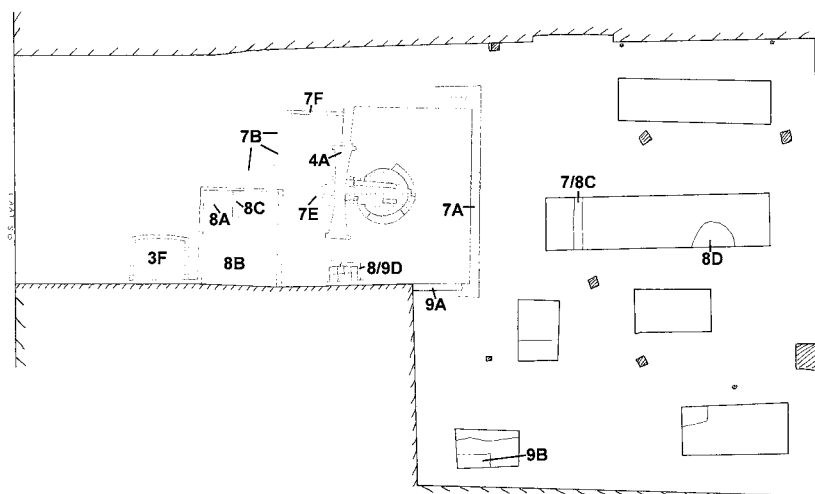

schaal ca 1:100

overzichtspattegrond
sporen periode 3, 4, 5,
7 en 7/8

overzichtspattegrond
sporen periode 3, 4, 5,
7, 7/8, 8, 8/9 en 9

schaal ca 1:100

Conclusie

Het onderzoek aan Laat 50 heeft veel informatie opgeleverd over de verschillende onderzoeksthema's die betrekking hebben op dit deel van de binnenstad. Ook zijn er nieuwe vragen gekomen. De voornaamste onderzoeksvraag tijdens deze opgraving betrof de vraag wanneer dit deel van de stad bebouwd is geraakt, en op welke schaal.

Als achtergrond voor dit onderzoek diende de boven reeds genoemde opgraving aan de Bloemstraat/Laat uit 1998 en 1999. Als de data van deze twee opgravingen gecombineerd wordt, dan kan er tot de volgende conclusies gekomen worden.

Tijdens de Bloemstraat/Laat opgraving zijn de restanten aangetroffen van de veenafgravingen. Na het afgraven heeft men de bodem opgehoogd met afvalmateriaal uit de laat 14e - vroeg 15e eeuw. Ook op Laat 50 is op één plaats (onder de kelder) nog veen *in situ* aangetroffen. Elders op het terrein lag alleen het ophogingspakket uit dezelfde periode. Waarschijnlijk bestond dit deel van de stad in de 14e eeuw uit drassige veengrond, dat aan de rand van het Zeglis/Vooreer lag. In de laat 14e - vroeg 15e eeuw, is men het veen gaan afsteken, mogelijk om de grond beter geschikt te maken voor bewoning. De bodem werd opgehoogd met afvalmateriaal en grond en aan de zuidkant van de Laat wierp men terpjes op om de huizen op te zetten.

De rol van de Laat zelf is een zeer interessant punt in dit verhaal. Er is al vaker gedacht over de oorsprong van de Laat. Is het een sloot geweest waar een gracht van gemaakt is? Is het direct als gracht uit het droge gegraven? Daar komt aan de hand van dit onderzoek een nieuwe hypothese bij. Was de oorspronkelijke Laat een afwateringssloot voor het ontginnen van het veen?

Verder archeologisch onderzoek aan de Laat is nodig om deze hypothese te toetsen.

De ophoging eindigde in Laat 50 in het noorden van het pand bij een beschoeiing. Deze beschoeiing liep parallel met de huidige loop van de Laat en van het Verdrongen Oord. Gezien de afwezigheid van een tegenhanger en de verdere daling van de grondlagen, is dit waarschijnlijk niet een beschoeiing geweest van een sloot. Alternatieve mogelijkheid is dat deze beschoeiing onderdeel uitmaakte van de oever van het Zeglis/Voormeer. De exacte ligging van dit meer en zijn uitloper

is nog altijd niet bekend, waardoor dit een plausibele verklaring zou kunnen zijn.

Echter deze beschoeiing is pas op één plaats aangetroffen. Bij verdere opgravingen aan de noordkant van de Laat zal goed gekeken moeten worden naar beschoeiingen of andere vormen van oevers. Ook moet er, indien mogelijk, verder in de richting van het Verdrongen Oord gezocht worden om te toetsen of er een tegenhanger aanwezig is, of dat er meer beschoeiingen zijn die verdere fasen van landwinning betekenen. In het eerste geval, maakt de beschoeiing deel uit van een sloot, die gezien zijn breedte op zichzelf al opmerkelijk zou zijn. In het tweede geval blijft de hypothese van het Zeglis/Voormeer overeind.

Aan de opgraving Bloemstraat/Laat zijn op de ophogingen huisterpjes aangetroffen met boerderijen erop. Aan de noordzijde van de Laat zijn deze niet gezien. Hier is bovenop de ophoging in hout op steen gebouwd. De gebruikstijd van dit huis loopt door middel van aardewerkdateringen door tot 1550 (Periode 7). Echter, gezien de meerdere fasen van gebruik in een zeer korte tijd (Periode 2 t/m 7 vallen allen in de 15^e eeuw) en de algemene indruk van het gehele materiaalspectrum, lijkt een datering in de 15^e eeuw meer op zijn plaats dan tot in de vroege 16^e eeuw.

De vroege datering steunt niet alleen op de aardewerk- en contextdatering. In 1492 is in Alkmaar een inventaris gemaakt van haarden in de stad, met de bedoeling om daar belastingen op te heffen. Zo staat in het 'Kohier Haardstedegeld' de volgende regel "dye Leed mit die Zakstege", met 69 haarden daarbij vermeld.⁷ Hier wordt bedoeld, de Laat met de Zaksteeg (nu Bloemstraat). Of de bewoning nu vanaf het westen tot aan de Bloemstraat geplaatst moet worden of dat er bij de kruising van deze twee straten 69 huizen stonden, is niet duidelijk. Wel betekent dit dat men in die periode actief bezig was om het land in gebruik te nemen. Op de kaart van Jacob van Deventer uit 1560 zijn de Laat en het Verdrongen Oord reeds geheel volgebouwd.

Zoals boven beschreven staat, was de stad in de laat 14e en 15e eeuw actief bezig om dit deel van het land bouwklaar te maken en te bebouwen. Een vraag die hieruit voortkomt is of de bouw van huizen ook gestructureerd ging, of dat men her en der een huis neer-

zette. De opgraving aan de Laat 50 is slechts één huis, maar voorlopig lijkt er erop dat er, aan de noordkant van de Laat, vanaf het begin al systematisch verkaveld werd. In een verkavelingsplan dat ook nu nog bestaat. De muren van het huis op de Laat stonden op dezelfde plaats als de huidige muren. In het geval van de oostelijke muur staat de huidige muur zelfs precies bovenop de oudste muur. Voorlopig lijkt het er dan ook op dat het huidige verkavelingsplan zijn oorsprong vind in de 15^e eeuw.

Opmerkelijk is het verschil in verkavelingspatroon tussen de Laat en het Verdrongen Oord. De oudste bekende kaart waarop alle huizen staan aangegeven is de gevelkaart uit 1670. Hierop is duidelijk te zien dat de lijnen van verkaveling van de Laat niet doorlopen naar het noorden toe. Het Verdrongen Oord heeft bredere kavels en grotere huizen, en is niet gezamenlijk met de Laat verkaveld. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de methode van landwinning ten opzichte van het Zeglis/Voormeer.

Literatuur

- Belonje, J., 1979: *Het recht van osendrop te Alkmaar*, in: Oud Alkmaar 3, nr. 6, Alkmaar, 277-281.
- Bitter, P. en R. Roedema, 1998: *Opgravingen aan de Laat: het vervolg*, Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar 1 nr. 3, 8-10.
- Bitter, P., 2002: *Graven en Begraven. Archeologie en geschiedenis van de Grote Kerk in Alkmaar*, Hilversum.
- Duco, Don H., 2004: *Drie eeuwen tabakspijpen uit Alkmaar*, in: Bitter, P., e.a., 2004: De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond, Alkmaar (tevens themanummer Vormen uit Vuur 186/187), p. 71-96.
- Fasel, W.A., 1979: *Alkmaar in het drijfzand*, Alkmaar.
- Literatuur: Goubitz, o., 2001: *stepping through time. Archeological footwear from prehistoric times until 1800.*, zwolle
- Kouwenberg, L.J.N., 1996: *Oud Alkmaar vanuit de lucht*, Hoogeveen.
- Zonder auteur, 1980: *Alkmaar. Gevels van de binnenstad*, Alkmaar

1 Bitter 1998, 8-10.

2 Kouwenberg 1996, foto's 6 en 9.

3 Zonder auteur 1980, 153.

4 Bitter 2002, 106.

5 Bitter 1998, 8-10.

6 Belonje 1979, 278.

7 Fasel, 1979, 79-83.

Bijlage 1 - Periodisering

Periode 1. 14^e - vroeg 15^e eeuw

Spoor 1A

Ophogingen van bodem

Spoor 1B

Houten beschoeiing (**1B**) van planken met houten paaltjes aan de waterzijde. De planken zijn secundair gebruikt. Hoogte van de paaltjes is 0,40 m onder NAP. De planken zitten op 0,60 m onder NAP. Vondstnummers die bij de beschoeiing horen zijn, vnrs. 2, 8, 12, 17, 22 en 24

Periode 2/6 - 15^e eeuw

Spoor 2/6A

Dit is de gebruiksfase van het water bij de beschoeiing.

Spoor 2/6B

De datering van de demping van het water bij beschoeiing is niet bekend. Vondstmateriaal uit de dempingslagen is gedateerd in de laat 14^e-vroeg 15^e eeuw en is een *terminus post quem*. Het muurtje **7/8C** uit Periode 7/8 ligt op ongeveer 1,5 meter afstand van de beschoeiing. Waarschijnlijk is het water in deze periode reeds gedempt.

Periode 3. 1425-1475

Spoor 3A

Dit is een bakstenen muur. De stenen hebben als afmeting 21,5 x 10 x 5 cm en zijn rood-geel geaderd. De onderkant van de muur, die bijna geheel verdwenen was, lag op 0,16 m onder NAP. Vondsten die bij dit spoor horen zitten in Vnr. **36**.

Spoor 3B

Dit is een bakstenen muur. De stenen hebben als afmeting 21,5 x 10,5 x 5 cm en zijn rood-geel geaderd. Dit is de muur van het naastgelegen pand en bestond tegelijk met **3A**. NAP-hoogte van de onderkant van de muur is 0,13 m onder NAP. Vnrs. **65** en **66**.

Spoor 3C

Dit is een kleivloer gemaakt van vette blauwgrijze kleiplaggen. De NAP-hoogte is 0,10 boven NAP. Uit de vloer kwam nauwelijks vondstmateriaal. Het beetje aardewerk dat in de vloer zat had als datering 1375-1425. Dit was de 1^e vloer van het pand. Vnrs. **60** en **61**.

Spoor 3D

Een haardplaats van 70 bij 70 cm gemaakt van kleine plavuizen (18,5 x 5 x 5,5 cm), 0,09 boven NAP. Vnr. **51**

Spoor 3E

Dit spoor is een haardplaats, zichtbaar als verkleuring in de kleivloer **3C** met as en ijzeroxidatie en ijzerbrokjes. Mogelijk heeft deze haard tegelijk gefungeerd met **3F**. De hoogte is 0,05 boven NAP.

Spoor 3F

Dit is een bakstenen haardplaats tegen muur **3A** aan. De bakstenen zijn roodgeel geaderd en hebben verschillende afmetingen (17,5 x 7 x 4 cm en 18 x 8 x 4,5 cm). De hoogte is 0,10 m onder NAP. De haardplaats heeft waarschijnlijk een lange looptijd gehad (tot in Periode 8). Op drie plaatsen tussen de bakstenen zat metaal en een vierde metalen voorwerp zat in een latere verbouwing (**7A**) van de oude muur. Vermoedelijk hebben deze een metalen constructie gevormd. In de laag net boven haard **3E** en onder haard **7E** zijn ijzerbrokjes

aangetroffen, die mogelijk te maken hebben met deze metalen constructie. De vondsten die zijn aangetroffen uit dit spoor zijn verzameld in Vnr. **63**.

De haardplaats is vóór 1625 buiten gebruik geraakt. Tussen de hardvloer en de moderne zandlaag lag materiaal dat uit 1575-1625 (Periode 8) komt.

Periode 4. 15^e eeuw

Spoor 4A

Dit is een muur, die als dubbele schouw fungeerde. De muur is aanvankelijk vrijstaand geweest en liep naar de zijkant toe uit in een concave vorm. In de holtes van de muur zullen haarden gelegen hebben, maar deze zijn niet aangetroffen. Waarschijnlijk is deze muur met zijn haarden de vervanging van haard **3D**. De muur was gemaakt van rood-geel geaderde stenen. De stenen hadden overwegend de maten 21 x 10 x 5 cm, maar er waren ook halve stenen gebruikt. NAP-hoogte was 0,29 m boven NAP. In een latere fase is een doorgang gemaakt door de muur voor de aanleg van een oven (**5B**). De muur was 2,5 meter lang en 20 cm op zijn smalst en 70 cm op zijn breedst.

Periode 5. 15^e eeuw

Spoor 5A

Dit spoor bestaat uit twee muurdelen. Dit zijn uitbreidingen van muur **4A**. Door deze muren is **4A** verbonden aan de zijmuren en niet meer vrijstaand. Deze muur (**5A**) stond in verband met een nieuwe zijmuur van het huis. Deze westelijke zijmuur is ten opzicht van de oude muur **3A** ca. 1 meter naar binnen toe geplaatst, waardoor een steeg ontstaan is. Vnrs. **25** en **41**.

Spoor 5B

Dit spoor is een bakstenen oven. De bakstenen zijn overwegend rood van kleur, en af en toe gelig. Ze hebben als afmetingen 21 x 10 x 4,5 cm. De NAP-hoogte is 0,29 boven NAP. Alleen de vloer van de oven en de eerste laag stenen van de koepel waren nog aanwezig. De opening van de oven zat tegen de muur **4A** aan. Om de oven te kunnen stoken, is een stookgat door deze muur heen gemaakt.

Periode 6. 15^e eeuw

Spoor 6A

Dit spoor **6A** is een tweede kleivloer die over het hele het huis gelegd werd. Dit is de 2^e kleivloer van het pand. Om deze aan te leggen is de oven **5B** afgebroken. De kleilaag bestaat uit een vette blauwgrijze klei is circa 1 tot 1,5 cm dik. De NAP-hoogte is 0,29 m boven NAP. Vnrs. **60** en **61**

Spoor 6B

Tijdens de afbraak van de oven en de aanleg van de kleilaag, is rondom de oven fijn verpulverd baksteen in de grond terecht gekomen. Dit gruis is zeer waarschijnlijk van de bakstenen van de oven geweest. NAP-hoogte is 0,22 boven NAP.

Periode 7. 1425-1475

Spoor 7A

Dit spoor is de 2^e herbouw van het huis. De muren zijn afgemetseld met een witte mortel, binnenin lagen de stenen eigenlijk op los gelig zand. De

westmuur van **7A** staat koud tegen de westmuur van muur **5A** aan. De oude achtermuur **3A** is gesloopt en de nieuwe muur is ietwat naar binnen toe gezet. Aan de oostkant van het huis, is de nieuwe muur direct op de oude muur (**3A**) gebouwd. De 'witte' muur is gebouwd met verschillende maten herbruikte bakstenen. De bovenkant was 0,35 boven NAP, de onderkant van de muur was 0,04 onder NAP. De muur is door de kleilaag **6A** heen gegraven.

Spoor **7B**

In het voorste deel van het huis waren op een aantal plaatsen restanten van een plavuizenvloer te vinden. De rode plavuizen waren oorspronkelijk geglazuurd geweest, maar waren nu zeer versleten. Onder de plavuizen lag een dunne laag zand, met daaronder de oude kleivloer **3C**. Materiaal dat uit deze kleivloer kwam heeft als datering 1375-1425 (Vnrs. **50** en **52**).

Spoor **7C**

In het achterdeel van het huis is ook een zandlaag aangetroffen. Mogelijk heeft ook hier een plavuizenvloer gelegen. Deze is echter niet aangetroffen.

Spoor **7D**

Ingegraven in de kleivloer **6A** (en door de mogelijke plavuizenvloer heen), zat een aspot **7D**. Deze aspot bestond uit de onderkant van een grote grape. In de grape zaten scherven van een bakpan. NAP-hoogte was 0,21 m boven NAP.

Spoor **7E**

Dit spoor is een kleine haardplaats. De haard bestond uit een plat liggende plavuis met vier recht op staande donker rood geglazuurde plavuizen er omheen. Onder de haard lag een kuil met een zwarte vulling. Daarin zaten een paar fragmenten aardewerk (Vnrs. **30** en **31**, datering 1450-1550) en brokjes slakken. Deze brokjes zijn ook aangetroffen bij haarden **3E** en **3F**.

Spoor **7F**

Dit spoor is een klein halfsteens muurtje dat aan de binnenkant tegen muur **7A** gezet is. De plavuizen zaten tegen deze muur aan. De bovenkant was 0,29 boven NAP, de onderkant van het muurtje was 0,20 boven NAP. De bakstenen hadden als afmetingen 20,5 x 10 x 4,5 cm en waren rood van kleur.

Periode 8. 1550-1675 (3 fasen)

Spoor **8A/B/C**

Dit spoor is een kelder. De kelder ligt in het voorste deel van het huis en heeft meerdere fasen (**A**, **B** en **C**) van verbouwingen. De kelder doorsnijdt de plavuizenvloer en staat tegen de oostelijke muur van het pand aan, waardoor de muur gebruikt wordt als wand voor de kelder. Het kelderplafond is oorspronkelijk gewelfd geweest. Vnrs. 26, 45, 46, 47, 69.

In de eerste fase (**8A**) is de kelder tot op 0,63 onder NAP aangelegd. De kelder had geen bodem en was tot in het schone grijze zand ingegraven. Onder de kelder is een veenlaag aangetroffen van circa 15 cm dikte. Mogelijk is dit een restant van de veenlaag die verder geheel afgegraven is, zoals ook op de opgraving Bloemstraat/Laat is gezien. Op de veenlaag lag een dik pakket schelpen, met

een dikte van circa 40 cm, met daarin in de zuidwesthoek een ingegraven houten tonnetje. Bovenop deze schelpenlaag lag (slechts deels aanwezig) een planken vloer met daarop kleine gekleurde plavuisjes (12 x 12 x 2,5 cm). De schelpenlaag met tonnetje diende als afwatering. De datering van deze fase is 1575-1600.

In de tweede fase (**8B**) is de plavuizen en houten vloer verwijderd, behalve in de zuidwesthoek van de kelder. Op de schelpenlaag is een dikke laag zand van circa 20 cm gegooit. Op de zandlaag is een nieuwe plavuizenvloer aangelegd, waarbij in de zuidoosthoek een gat met een diameter van circa 30 cm gehakt is, om water af te kunnen voeren. Deze fase kan worden gedateerd in 1575-1650.

In de derde fase (**8C**) is op deze plavuizenvloer een kort muurtje gebouwd, die afgemetseld is met harde trasmortel. De functie van het muurtje is niet bekend. De stenen die gebruikt zijn voor de bouw van het muurtje hadden als afmetingen 18 x 8,5 x ? cm.

De kelder is na buiten gebruik raken opgevuld met puinmateriaal met daarin een paar scherven en tegeltjes. Dit vondstmateriaal dateert uit 1650-1675.

Spoor **8D**

Dit is een afvalkuil die aangetroffen is in het vlak en deels in het oostprofiel in Werkput 1. De kuil was gevuld met puinmateriaal en een aantal scherven (Vnr. 1) die uit 1525-1575 komen. De onderkant van de kuil lag op 0,73 m onder NAP.

Periode 9. Na 1675

Spoor **9A**

Dit is een 'moderne' bakstenen muur. De muur staat precies op dezelfde plaats als de twee voorgaande muren (**3A** en **7A**).

Spoor **9B**

Dit spoor is een waterkelder. De kelder is gemaakt van gele bakstenen en was met tras gemetseld. De steematen waren 17,5 x 3,5 x 5 cm. De kelderkoepl was nog aanwezig, maar de kelder zelf bevatte geen vondstmateriaal.

Periode 7/8.

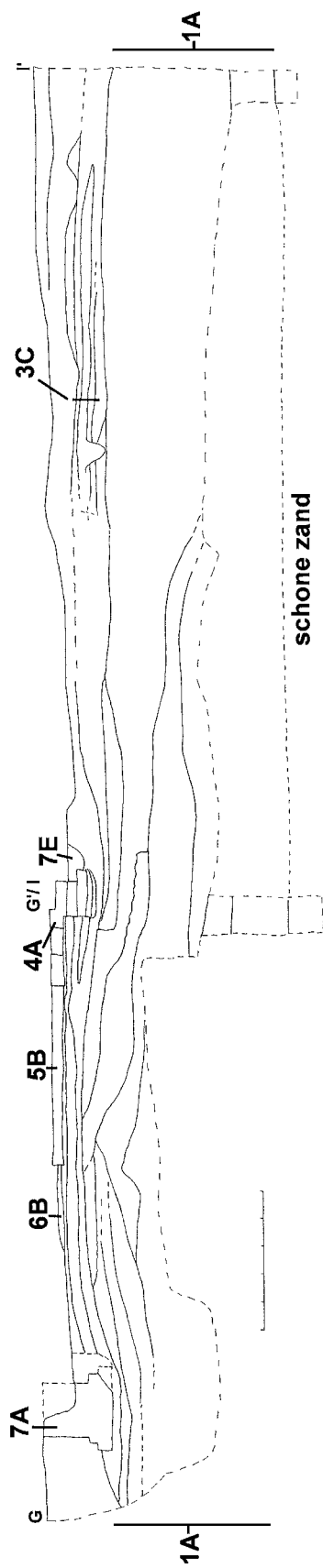
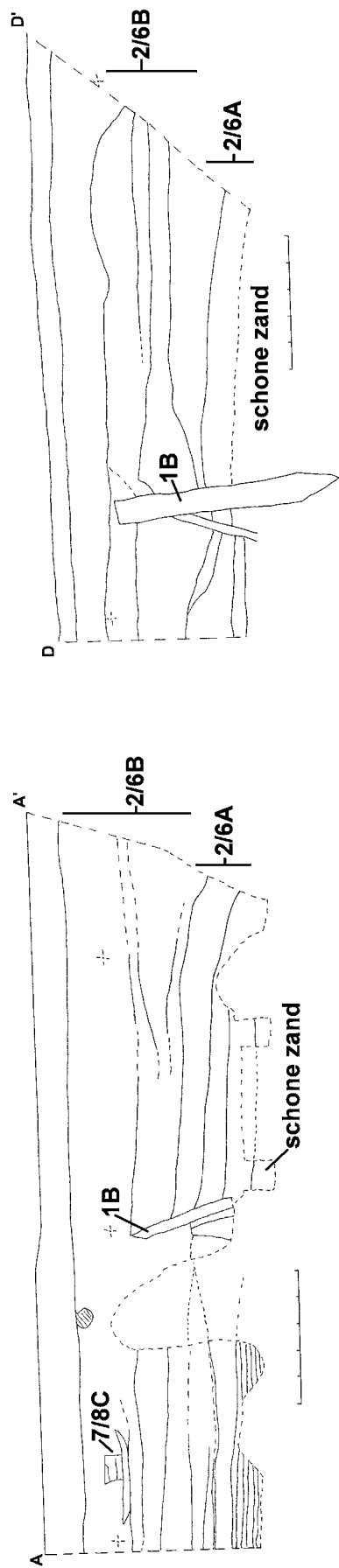
Spoor **7/8C**

Dit spoor is een restant van een muur, waarvan alleen de onderste twee lagen steen nog aanwezig waren. De stenen waren roodoranje van kleur en met kalk gemetseld. De steenmaat was ? x 11,5 x 5 cm. De NAP-hoogtes waren, van de bovenkant 0,00 boven NAP en van de onderkant 0,08 onder NAP. Mogelijk is dit het overblijfsel van de achtermuur van het achterhuisje die zichtbaar is op oude luchtfoto's uit de jaren 20 en 30 uit de 20^e eeuw

Periode 8/9.

Spoor **8/9D**

Dit spoor is een haard die gemaakt is van bakstenen en plavuizen. De haard is gebouwd, bovenop de muur S1011, die daarvoor afgebroken moet zijn, en tegen de oostelijke zijmuur aan. De bakstenen hebben als afmeting 17 x 9 x 4 cm en de mangaan gekleurde plavuizen zijn 20 bij 20 cm. De NAP-hoogte is 0,38 boven NAP.

Bijlage 2 - Sporenlijst

Spoornr.	Omschrijving	Datering	Periode-nummer
	Ophogingspakket vanaf de Laat		1A
S1003	Beschoeiing, ca. 3 cm dik	1375-1425 eeuw	1B
	Gebruik water	15 ^e eeuw	2/6A
	Demping water		2/6B
S1021	Muur voorloper van S1014	1425-1475	3A
S1026	Muurtje, gelijk met S1021, maar van buurman	1425-1475	3B
S1027	Kleivloer over hele huis heen		3C
S1023	Haardplaats met vierkant plavuizen vloertje		3D
S1024	Haardplaats met ijzeroxidatie in kleivloer		3E
S1025	Haardplaats, in verband met S1021, S1014 zit er overheen	1575-1625	3F
S1011	Muur	15 ^e eeuw	4A
S1013	Uitbouw muur S1011	15 ^e eeuw	5A
S1012	Oven	15 ^e eeuw	5B
S1018	Kleivloer, alleen in achterste deel van huis		6A
S1019	Kuilen met baksteengruis	15 ^e eeuw	6B
S1014	Muur met wit pleisterwerk		7A
S1007	Plavuizenvloer tegen kelder S1006 aan		7B
S1010	Plavuizenvloer tegen muur S1011 aan		7B
	Zandlaag achterdeel huis		7C
S1016	Aspot	1425-1475	7D
S1009	Asput	1450-1550	7E
S1020	Halfsteens muurtje, tegen S1014		7F
S1006	Kelder: 1 ^e fase (tonput met 1 ^e vloer 1550-1600)	1575-1600	8A
“	Kelder: 2 ^e fase (2 ^e vloer)	1575-1650	8B
“	Kelder: 3 ^e fase (verbouwing)	1650-1675	8C
S1002	Afvalkuil	16 ^e eeuw	8D
S1001	Moderne zijmuur	Na 1675	9A
S1005	Waterkelder	18 ^e eeuw	9B
S1004	Muurwerk	16 ^e -17 ^e eeuw	7/8C
S1008	Haardplaats in zijmuur	Na 1675	8/9D

Bijlage 3 - Vondstenlijst

Vondst nummer			Datering
1	Uit 8D, Wp1	Aardewerk 1 x r-gra-34, rood gevlekt glazuur; 1 x r-kop-, standing, deels geglazuurd; 1 x r-gra-, randfragment; 1 x stukje dakpan	1525-1575
2	Naast 1B, Wp1	Aardewerk 1 x r-bak-28, rand met schenklip, 1425-1475; 1 x s2-kan-, zoutglazuur, radstempel, wandscherf; 1 x r-gra-, groenbruin glazuur, halsfragment + wandfragment; 1 x r-, wandfragment	1400-1450
3	Profiel A, uit laag 1, Wp1	Aardewerk 1 x m-bor-3, wit, onbeschilderd met brede platte standing, roze baksel, +/- 1700; 4 x majolica tegelfragmenten, 1 tegel met gele versiering; 1 x r-bak-2, randscherf; 1 x s2-, wandscherf; 1 x r-, met roodbruin glazuur gevlekt, glazuur aan binnenzijde, wandscherf; 1 x r-spa?, donker gekleurd glazuur, spaarpotje? ; 1 x r-bor-1, met lobvoet en ringeloorversiering; 1 x m-, wandfragment met blauwe versiering; 3 x pijpenkopjes, 1 met radversiering en kruisjes, ca. 1660; 2 x f-bor-2; 1 x w-kop-, wandfragment, groen glazuur aan binnen- en buitenkant; 3 x r-, 1 met groenbruin glazuur; 1 x r-kan-, aanzet oor, glazuur aan buitenzijde'. Bot 2x bot Steen 1 x stuk leistein; 1x stuk plavuis, roodgeglazuurd	1675
4	Profiel A, uit laag 4, Wp1	Aardewerk 1 x s2-kan-, standing, grote kan, zoutglazuur met paarse vlekken, Langerwehe	14e
5	Houtmonster beschoeiing (1B), WP1		
6	Aanleg vlak Wp1 (laag 3, profiel A)	Aardewerk 2 x s1-kan-17, Siegburg, gevamd, halsfragment, 1400-1450, bij fragment V7; 2 x r-bak-2, randfragment en 1 bodemfragment?, 1425-1475; 1 x r-vst-, vuurstolp; 3 x r-bak-15, randfragment, 1375-1425; 1 x r-gra-, oor; 1 x r-kan-, spaarzaam geglazuurd, 1300-1450; 1 x r- 1 oor; 2 x r-, randfragmenten; 5 x r-, wandfragmenten; 2 x r-gra, 2 pootjes Bot 1 x bot, wervel; Leer Klein fragment, indet.	1350 - 1400
7	Aanleg vlak, laag 5, Wp1	Aardewerk 1 x r-gra-3, 1350-1450; 1 x r-bak-2, met schenklip, 1375-1625; 1 x r-bak-2, met korte, platte steel, 1375-1625; 2 x r-bak-1, randfragmenten; 1 x r-kan-37?, halsfragment, 1345-1360; 4 x r-bak-, 3 randfragmenten en 1 bodemfragment; 4 x r-, 3 handvaten grape, 1 pootje (aan binnenzijde verbrand); 1 x r-gra-20, 5 fragmenten 1375-1425; 2 x s1-, wandfragmenten, 1 gevamd fragment bij V6; 7 x r-, wandfragmenten en 1 randje; 1 x s1-kan-1?, wandfragment, Jacoba-kan, 1375-1450; Bot 4 x bot Leer 2 x fragmenten leer, oude schoenonderdelen met stikselsteken. Mogelijk gebruikt als proeflapje om steken te oefenen	1375-1425
8	Onder rietveen tussen de oeverwand en de beschoeiing 1B, Wp1	Aardewerk 1 x r-bak-15, met schenklip, 1375-1425; 2 x s1-kan-, 1 x gevamd; 1 x s2-kan-, Langerwehe met ijzerengobe en zoutglazuur; 1 x r-kan-, met lobvoeten; 2 x r-, oren van grape of kan; 7 x r-, wandfragmenten; Bot 2 x bot	1375-1425
9	Grondmonster veenlaag, voor zaden, Wp1	Niet onderzocht	
10	Pollenmonster van veenlaagjes, Wp1	Niet onderzocht	

11	Aanlegvondst uit stortlaag, kijkgaatje zuidoosten van perceel	Aardewerk 1 x pijpenkopje, met twee balletjes	19e
12	Tussen de oeverwand en de beschoeiing 1B, Wp2	Aardewerk 1 x s1-, Siegburg, gevamd; 2 x r-gra-3, oor en wandfragment, 1325-1400; 2 x r-bak-2, rand en een bodemfragment; 1 x s2-, Langerwehe, bruinig glazuur; 1 x s2-, wandscherf met sporen van glazuur, Langerwehe; 8 x r-, kleine fragmenten; Bot 4 x bot	ca 1400
13	Profiel B, uit laag 1, Wp3	Aardewerk 1 x r-oli-3, met verticale oren, 1350-1500; 1 x r-gra-20, spaarzaam loodglazuur, 1375-1425; 2 x r-, randfragmenten; 1 x g-kom, bodem met standlobben	1375 - 1425
14	Profiel B, onder laag 1, uit rietveen, Wp3	Aardewerk: 1 x s1-kan-, Siegburg, 4 fragmenten; 1 x r-gra-, wandfragment; 1 x s1-, wand, met aanzet oor, gevamd; 3 x r-, wandfragmenten Leer: 1 x fragment van een veterschoen met twee vetergaatjes, kleine schoen; 1 x kinderschoen met drie knoopsgaatjes, Goubitz type 75, 14e-15e eeuw; 1 x fragment met restant (staart)knoopveter eraan	1375-1425
15	Profiel B, uit laag 5, Wp3.	Aardewerk 1 x s2-, wandfragment; 1 x s1-, wandfragment; 1 x r-bak-1; 1 x r-bak-28, 1425-1475; 3 x r-bak-, wand en bodemfragmenten; 4 x r-, wandfragmenten; 1 x r-gra-, met gele versiering, 1425-1475; 1 x r-, 2 fragmenten, donker glazuur aan binnenzijde	1425-1475
16	Profiel B, uit laag 5, Wp3	Aardewerk 1 x s1-kan, wandfragment Siegburg, gevamd	1400-1450
17	Houtmonster van beschoeiing (1B), Wp2		
18	Profiel C, net boven laag 5, Wp2	Aardewerk 1 x s1-kan, wandfragment	1350
19	Profiel C, uit laag 8, Wp2	Aardewerk 1 x r-bak-2	
20	Profiel D, uit laag 6, Wp4	Aardewerk 1 x s2-, Langerwehe, ijzerengobe, wandfragment met aanzet oor; 1 x r-, wandfragment Leer ca. 20 afsnidsels	1400
21	Profiel D, uit laag 7, Wp4	Aardewerk 1 x r-bak-2, randfragment; 4 x s1-, 2 x bodem en 2 x wandfragment, Siegburg, gevamd; 2 x r-, wandfragment, geen glazuur	1375-1425
22	Houtmonster van beschoeiing (1B), Wp4		
23	Profiel D, uit laag 10, Wp4	Aardewerk 1 x s1-kan-, 2 wandfragmenten; 1 x s2-dri-, wandfragment van drinkschaaltje	1375-1425
24	Houtmonster van grote paal bij beschoeiing (1B), Wp4		
25	Uit kleivloer in Profiel E bij muur 5A, Wp5	Metaal Randscherf bronzen grape, past aan V41	15e
26	Demping van kelder (8A/B/C), Wp5	Aardewerk 1 x r-oli-, de rand van het bakje is ver naar binnengevouwen Plavuizen 2 rode plavuizen, 10x10x2 cm, 1 groen glazuur, 1 oranje glazuur (1600-1650); Tegels 2 x tegels, 1 witte (1600-1625), 1 met in de hoek een blauwe fleur-de-lis; 6 x majolicategels, polychroom met bloemmotieven (1600-1650)	1650 - 1675
27	Aspot (7D) met inhoud (bakpan), Wp5	Aardewerk 1 x r-gra-, grote grape, onderkant en 8 wandscherven, gebruikt als aspot, spaarzaam loodglazuur; 1 x r-bak-25, 3 randscherven, 1 met licht ingeknepen steel, en 2 bodemscherven	1425-1550
28	Mortelmonster (4A), Wp5		
29	Mortelmonster (5A), Wp5		
30	Uit zwarte vulling (7E), Wp5	Aardewerk 2 x r-, wandscherf; 1 x r-gra-, 3 wandfragmenten, hoort bij V31, dezelfde grape, spaarzaam loodglazuur met as aan de binnenzijde	1450 - 1550

31	Onder zwarte vulling (7E), Wp5	Aardewerk 1 x r-gra, twee wandfragmenten, een met dunne slibversiering, as aan binnenzijde, hoort bij V30; 1 x r-, oor; 1 x r-, randscherf, met as; 3 x r-, wandscherven spaarzaam glazuur	1450-1550
32	Monster zwarte vulling (met houtskoolgruis (7E), Wp5		
33	Mortelmonster sluiting van oven (5B), Wp5		
35	Baksteenmonster (3A), Wp5 Afmetingen: 21 x 10 x 5,5 cm		15e
36	Insteek van hoek van zij- en achtergevel 3A, Wp5	Aardewerk 1 x r-bak-31, 9 fragmenten (1375-1425); 1 x r-vet-1, steel en randscherf, licht toegeknepen, met schenkruit (1450-1475); 1 x r-, 2 wandscherven met slibversiering; 1 x r-bor-1, met geel glazuur aan binnenzijde (ca. 1450); 1 x r-, met beetje ringeloorversiering; 1 x r-, wandscherf; 1 x r-bak-, dikke steel	1425-1475
37	Profiel G, uit donkere laag onder zand, Wp5	Aardewerk 1 x r-kom-nieuw, met slibboogjes op rand, diameter 21 cm, loodglazuur; 1 stukje vensterglas	1450-1525
38	Aanleg Profiel G, Wp5	Aardewerk 1 x r-gra-88, randfragment met oortje	1375-1450
39	Aanleg Profiel G, Wp5	Aardewerk 1 x s5, wandscherf, protosteengoed (1225-1275); 3 x r-, wandscherven; 1 x g-kom?, bodemscherf met standlob; 1 x s1-kan-17, Siegburg, gevamd, ingeknepen; 1 x s1-, wandscherf; 1 x r-gat-?, gatenpot (1425-1475); 1 x r-bak-32, randscherf (13e eeuw?); 1 x r-bor-nieuw, met ringeloorboogjes op rand; 1 x r-bak-4, randscherf, 1425-1475; 2 x r-, pootjes	1425 - 1475
40	Stortvondst	Metaal Kleding- of muurhaakje voor kleding, messinglegering	
41	Uit kleivloer bij 5A, Wp5	Metaal Randscherf bronzen grape, past aan V25	15e
42	Profiel G, uit laag 9, Wp5	Aardewerk 1 x r, pootje; 1 x r-, wandscherf met ringeloorboogjes, donker glazuur Leer 1 x zijpand van een schoen met knoopsgaatje en inkrassing op buitenkant; 1 x verstevigingsleertje, bij bovenstaande schoen; 12 x afsnidsels leer	1425-1475
43	Uit zandlaag onder Profiel G, Wp5	Aardewerk 1 x s2-kan-, standing	1375 - 1450
44	Mortelmonster (7A), Wp5		
45	Uit zand onder bovenste vloer 8B, Wp5	Aardewerk 1 x s2-kan-, wandscherf; Pijpenkopje, merkje IT (Jan Tamis), 1635-1645[1]; Benen mesheft, versierd [foto!]	1635 - 1645
46	Uit zand onder bovenste vloer 8B, Wp5	Aardewerk 1 x s2-kan-8, inventarisnummer 07LAA46A [catalogus + foto]; 1 x w-stk-nieuw, 6 fragmenten; 1 x r-kan?, 4 wandscherf, spaarzaam glazuur aan buitenzijde; 1 x r-gra-, 8 fragmenten; 1 x r-gra-34, randscherf, (1575-1625); 1 x r-bor-6, randscherf (1575-1650); 1 x r-, 5 wandscherf; 1 x w-pis-2, randfragment (1575-1625); 1 x r-pis-, randscherf; 4 x r-, wandscherven; 1 x w-, wandscherf, groen glazuur aan buitenzijde Bot 9 x bot, 1 fragment met allerlei kleine insnijdinkjes Metaal 1 x nagel, ijzer; plavuizen 2 x plavuizen, rood geglaazuurd geweest	1575-1625
47	Uit zand onder bovenste vloertje 8B, Wp5	Aardewerk 1 x s2-kan-, wandscherf, Raeren met snijwerk (1575-1625)	1575-1625
49	Veenmonster onderin kelder 8A, Wp5		
50	Onder 7B, in zwarte laag, Wp5	Aardewerk 1 x r-gra-88, 9 fragmenten (1375-1425); 2 x r-, wandscherven (1375-1425)	1375-1425
51	Aspot uit haardplaats 3D, Wp5	Aardewerk 12 x r-gra-, 1 bodemfragment, 11 wandfragmenten	1350-1450

52	Uit kleilaag onder plavuizen 7B , Wp5	<i>Metaal</i> 2 loden spinsteentjes	1450-1550
53	Aanleg Profiel I, Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x r-bak-2, 2 randscherven; 1 x r-bak-, randscherf, rand afgebrokkeld; 1 x r-bak-15, (1375-1425); 1 x r-bak-, handvat, plat model; 1 x r-kop-, randscherf; 1 x r-gra-20, randscherf (1375-1425); 1 x r-, randscherf met aanzet oor; 7 x r-, wandscherven; 1 x s1-kan-, Siegburg, beetje gevlamd (1375-1425)	1375-1425
54	Aanleg Profiel I, Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x r-gra?, wandscherf met ringeloorboogjes; 1 x r-, wandscherf met ringeloorversiering, buitenzijde beroet; 1 x r-, wandscherf; 1 x r-vet-1, wandscherf	1425-1475
55	Aanleg Profiel I, uit beerkuil, Wp5	<i>Leer</i> 4 x fragmenten leer, indet.	
56	Profiel I, uit laag 12, Wp5	<i>Leer</i> Groot fragment leer, zeer soepel, mogelijks kalfsleer, functie onbekend	
57	Profiel I, uit laag 13, Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x s2-, wandfragment, Raeren, zoutglazuur (1475-1525); 1 x r-bak-8, randscherf; 4 x r-, 3 wandscherven en 1 pootje	1425-1475
58	Uit Profiel I, laag 13, Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x g-, wandscherf; 1 x r-bak-35, randscherf (1425-1475)	1425-1475
59	Uit Profiel I, laag 17, Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x s1-, oortje; 1 x r-, wandscherf, donker glazuur, grijs aan binnenzijde; 1 x r-, 2 wandscherf, met aanhechting voor oor, binnenzijde geglazuurd	1375-1425
60	Profiel I, op leemvloer voorste deel van huis (6A/3C), Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x r-, voetje met smalle steel (kandelaar of zoutvaatje?)	
61	Profiel I, in leemvloer voorste deel van huis (6A/3C), Wp5	<i>Aardewerk</i> 2 x r-, wandscherven	
62	Profiel I, uit laag 14, Wp5	<i>Aardewerk</i> 2 x s1-, bodem- en wandfragment (1350-1400); 2 x r-, 1 wand- en 1 randfragment; <i>Bot</i> 1 x rib	1350-1400
63	Op vloertje (3F), uit puinlaag/zwarte laag, Wp5	<i>Aardewerk</i> 1 x r-kop-26, binnenzijde geel glazuur, met 1 oortje (miniatur?); 1 x r-stk-10, 1 wandscherf en 1 randscherf; 1 x r-gra-34, hard gebakken, 13 fragmenten; 10 x r-, wand- en randfragmenten; <i>Metaal</i> Nagel of schrijfstift, bewerkt, koperlegering; 1 x nagel, ijzer; <i>bot</i> 5 x bot, met zaagsporen [foto!]; 7 x bewerkt bot (halfproducten?); <i>Steen</i> Stuk donker leisteen	1575-1625
64	Baksteenmonster (3F), Wp5 afmetingen 17,5 x 7 x 4 cm, rood-gele steen, 18 x 8 x 4,5 cm, rood-gele steen		
65	Onder muur S3B	<i>Aardewerk</i> 1 x s2-kan, bodemscherf (1425-1475)	1425-1475
66	Bij muur 3B	<i>Aardewerk</i> ; 1 x r-pis-43, randscherf, weinig glazuur	15e
67	Baksteenmonster 7A , Afmetingen 18 x 8 x 4 cm, 19 x 9 x 4 cm		1450-1550
68	Top van mortellaag van sloop	<i>Aardewerk</i> 2 x r-, bodemscherf en pootje, geel/groen glazuur; 3 x Pijpsteeltjes; 1 x majolica-tegel met blauwe fleur-de-lis in hoek	1675-1750
69	Onderste vloer 8A	<i>Plavuizen</i> ; 5 x plavuizen, rood geglazuurd, versleten, 12 x 12 x 2,5 cm	1550-1600

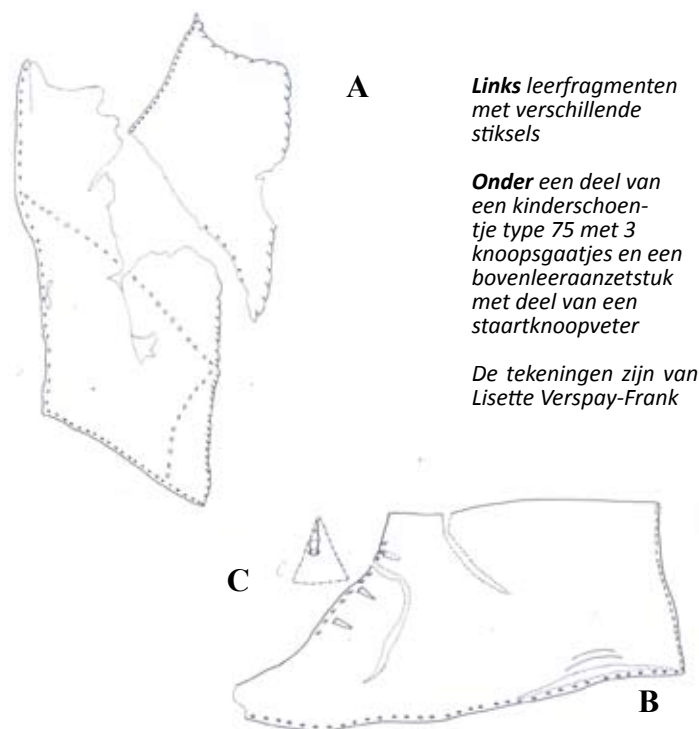
Bijlage 4 - Leervondsten

Veelal fragmenten leer, waaronder oude schoenonderdelen versneden en als proeflapje gebruikt.

Deel van een schacht met 2 vetergaatjes en een deel van een kinderschoen (type 75 volgens Goubitz¹) met 3 knoopsgaatjes en een bovenleeraanzetstuk met deel van een staartknoopveter. Verder een zijpand met 1 knoopsgat, stiksels aanwezig aan de vleeszijde, en verstevigingsleertje. Deze delen horen bij elkaar. Opvallend is een lap van soepel leer, vermoedelijk van kalfsleer, deze lap is niet te determineren.

De schoenfragmenten, en het kinderschoentje kunnen gedateerd worden in de 14/15de eeuw.

¹ Goubitz, 2001

Links leerfragmenten met verschillende stiksels

Onder een deel van een kinderschoentje type 75 met 3 knoopsgaatjes en een bovenleeraanzetstuk met deel van een staartknoopveter

De tekeningen zijn van Lisette Verspay-Frank

Determinatielijst leervondsten

Inventarisatie	Beschrijving	Onderdeel	Bijzonderheden	Maat	Datering	Leersoort	Tek	Foto	Type
07 LAA 6	fragment	ondefinieerbaar	afgesneden		15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 7A	fragment	ondefinieerbaar	stiksel aan buitenzijde		14/15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 7B	fragment	ondefinieerbaar	verschillende stiksels, A en B oude schoenonderdelen, versneden en als proeflapje gebruikt		14/15de eeuw	kalfs	ja	nee	
07 LAA 14A	schoen	bovenleer	deel van schacht met 2 vetergaten, zeer gehavend		14/15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 14B	schoen	bovenleer	kinderschoen, 3 knoopsgaatjes		14/15de eeuw	rund	ja	nee	75
07 LAA 14C	schoen	bovenleer aanzetstuk	restant (staart) knoopveter		14/15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 20A	fragmenten	afsnijdsel	5 fragmenten afsnijdsel waaronder 1 met haar		ong. 1400	rund	ja	nee	
07 LAA 42A	schoen	zijpand	knoopsgaatje		15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 42B	schoen	verstevigingsleertje	hoort bij A		15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 55	fragmenten	ondefinieerbaar	afgesneden en gescheurd		15de eeuw	rund	ja	nee	
07 LAA 56	fragment	ondefinieerbaar	gescheurd, soepel leer			kalfs?	ja	nee	

Bijlage 5 - Dendrochronologisch rapport

Aan: Mevrouw L. Verspay-Frank
Gemeente Alkmaar
Oudegracht 245
1811 CG Alkmaar

Uitslag dateringsonderzoek
RING Intern Rapport nummer: 2007071
Datum: 13 november 2007

Geachte mevrouw Verspay-Frank,

Wij onderzochten voor u 4 houtmonsters (eik, *Quercus sp.*), afkomstig uit Alkmaar, beschoeiing, Laat 50 (07LAA)(offerte O2007041). De resultaten van het vooronderzoek en het dendrochronologisch onderzoek zijn weergegeven in respectievelijk Tabel 1 en 2.:

Tabel 1. Resultaten vooronderzoek en houtsoortbepaling.

Vondstnr. / Werkput / Spoor	Houtsoort	n	Kern	Spint	Opmerkingen
vnr. 5 / wp. 1 / sp. S1003 (2A)	eik, <i>Quercus sp</i>	35	>10	--	Niet geschikt dendro
vnr. 17 / wp. 2 / sp. S1003 (2A)	eik, <i>Quercus sp</i>	25	>10	--	Niet geschikt dendro
vnr. 25 / wp. 4 / sp. S1003 (2A)	eik, <i>Quercus sp</i>	47	K	8	Niet geschikt dendro

Helaas zijn de vondstnummers 5, 17 en 25 niet geschikt voor dendrochronologisch onderzoek omdat het nummer van jaarringen te laag is.

Tabel 2. Uitslag dendrochronologisch onderzoek.

Vondstnr. / Werkput / Spoor	Houtsoort	RINGS Dendrocode	Periode waarin/ waarna de boom is omgehakt	Zekerheid van de datering (probability)	Gebruikte Referentie-chronologie
vnr. 22 / wp. 4 / sp. S1003 (2A)	eik, <i>Quercus sp</i>	AKB00011	ná 1380 AD	>99,98%	NLNOOR1B

De gedateerde monster heeft geen spinthout, dus is datering *post quem*. Als de laatste gemeten ring van het monster de laatste van het kernhout zou zijn, dan zou het aantal missende spintringen tot de wankant 24 ± 8 zijn (Jansma 2007, in voorbereiding). Als we uitgaan van het minimaal aantal ringen, dus $24 - 8 = 16$, kunnen we de kapdatum ná 1380 AD schatten (zie bijlagen 1, Tabel 1).

Aanvullende informatie over de laboratoriumresultaten, de gebruikte statistiek en/of de gebruikte referentiekalenders, vindt u in de bijlagen.

